

D.T1.4.4.

Raport z realizacji akcji pilotażowej wraz z rekomendacjami

Pilotażowe wdrożenie

„Karpackiej strategii wzmocnienia ochrony
różnorodności biologicznej i krajobrazu
na zewnątrz i wewnątrz obszarów chronionych”
w otoczeniu Pienińskiego Parku Narodowego

---

09. 2021

eurac
research

PRO
NATUR

Pilotażowe wdrożenie „Karpackiej strategii wzmocnienia ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazu na zewnątrz i wewnątrz obszarów chronionych” w obszarach sąsiadujących z Pienińskim Parkiem Narodowym stanowiło część Działania AT1.4, realizowanego w ramach tematycznego pakietu roboczego nr 1 „Integracja ochrony różnorodności biologicznej i zrównoważonego rozwoju w regionie karpackim” projektu Interreg EUROPA ŚRODKOWA [CE 1359 Centralparks - Wzmocnienie zdolności zarządzania karpackimi obszarami chronionymi na rzecz integracji i harmonizacji ochrony różnorodności biologicznej i lokalnego rozwoju społeczno-gospodarczego](#), współfinansowanego przez Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego.

Działanie AT1.4 przyczyniło się do osiągnięcia Rezultatu projektu O.T1.4, opisanego we wniosku aplikacyjnym projektu jako „*Pilotażowa realizacja strategii (wspólnie opracowanej w ramach Działania A.T1.1) na rzecz wzmocnienia ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazowej wewnątrz i na zewnątrz obszarów chronionych, integracji karpackich obszarów chronionych z otaczającymi je obszarami, utrzymania i poprawy łączności ekologicznej na obszarach otaczających oraz położonych wewnątrz obszarów chronionych*”.

Ta akcja pilotażowa została przeprowadzona przez Stowarzyszenie Ekopsychologia (partner nr 4 projektu Centralparks) w trakcie okresu sprawozdawczego projektu nr 5 (01.04.2021–30.09.2021) w ścisłej współpracy z kierownictwem Pienińskiego Parku Narodowego, przy wsparciu i zaangażowaniu samorządów czterech gmin, na terenie których wyznaczona została otulina parku narodowego, tj. gmin Czorsztyn, Krościenko nad Dunajcem, Łapsze Niżne oraz Szczawnica.

Niniejszy raport wyjaśnia logikę interwencji tematycznego pakietu roboczego nr 1 i jego akcji pilotażowej zrealizowanej w regionie Pienin, oraz krótko podsumowuje proces realizacji akcji pilotażowej i działania podjęte przez Stowarzyszenie Ekopsychologia.

Ponadto w niniejszym raporcie opisano również wnioski z wdrażania tej akcji pilotażowej oraz przedstawiono zalecenia na rzecz dalszego wdrażania Karpackiej strategii wzmocnienia ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazu na zewnątrz i wewnątrz obszarów chronionych, opracowanej w latach 2019–2020 w ramach projektu Centralparks, zarówno w regionie objętym niniejszą akcją pilotażową, jak i w innych regionach o wybitnych walorach przyrodniczych i krajobrazowych, w krajach objętych Programem CE i poza nimi.

Raport ten dostępny jest również w języku angielskim na [stronie www projektu Centralparks](#).

Spis treści

1. Wprowadzenie	3
1.1. Uwarunkowania prawne i strategiczne realizacji akcji pilotażowej w regionie Pienin	3
1.2. Uwarunkowania przyrodnicze, gospodarcze i społeczne - specyfika polskiej części Karpat.....	5
1.3. Logika interwencji tematycznego pakietu roboczego nr 1 projektu Centralparks	7
1.4. Logika interwencji akcji pilotażowej - wybór obszaru realizacji.....	8
1.5. Obszar chroniony kluczowy dla realizacji akcji pilotażowej w regionie Pienin	9
2. Przygotowanie akcji pilotażowej projektu Centralparks w regionie Pienin.....	11
2.1. Sekwencja działań akcji pilotażowej projektu Centralparks w regionie Pienin	11
2.2. Określenie problemów, których powinna dotyczyć akcja pilotażowa w regionie Pienin.....	12
2.3. Wybór działań rekomendowanych w strategii opracowanej w ramach projektu Centralparks	13
2.4. Określenie obszaru realizacji akcji pilotażowej w regionie Pienin.....	15
2.5. Określenie grupy docelowej akcji pilotażowej realizowanej w regionie Pienin.....	16
3. Wdrażanie akcji pilotażowej projektu Centralparks w regionie Pienin	18
3.1. Analiza uwarunkowań demograficznych, społeczno-gospodarczych i prawnych, oraz aktualnych wyzwań dla planowania przestrzennego w regionie Pienin	18
3.2. Analiza specyficznych uwarunkowań dla planowania przestrzennego w regionie Pienin, wynikających z istnienia obszarowych form ochrony przyrody i krajobrazu	21
3.3. Ocena stanu zachowania krajobrazów i identyfikacja zagrożeń w regionie Pienin	23
3.4. Identyfikacja obszarów kluczowych dla zachowania krajobrazów w regionie Pienin.....	28
3.5. Ocena stanu łączności ekologicznej i identyfikacja zagrożeń w regionie Pienin	32
3.6. Identyfikacja obszarów kluczowych dla utrzymania łączności ekologicznej w regionie Pienin	37
3.7. Diagnoza sytuacji w poszczególnych gminach regionu Pienin.....	42
3.8. Przygotowanie materiałów do wdrożenia akcji pilotażowej [<i>Deliverable D.T1.4.1</i>]	59
3.9. Warsztaty przygotowujące cykl spotkań w gminach objętych akcją pilotażową [<i>D.T1.4.2</i>].....	74
3.10. Spotkania z przedstawicielami społeczności lokalnych w regionie Pienin [<i>D.T1.4.3</i>].....	78
4. Wnioski z realizacji akcji pilotażowej oraz zalecenia dotyczące wdrażania Karpackiej strategii na zewnątrz obszarów chronionych [<i>D.T1.4.4</i>]	84

1. Wprowadzenie

1.1. Uwarunkowania prawne i strategiczne realizacji akcji pilotażowej w regionie Pienin

Najistotniejszym aktem prawnym określającym cele i zasady, a także określającym podejście i metody zastosowane dla realizacji akcji pilotażowej projektu Centralparks w regionie Pienin była Ramowa Konwencja o ochronie i zrównoważonym rozwoju Karpat (dalej jako Konwencja Karpacka) sporządzona dnia 22 maja 2003 r. w Kijowie. Konwencja Karpacka ([Dz.U. 2007 nr 96 poz. 634](#)) ratyfikowana przez Rzeczpospolitą Polską 27 lutego 2006 r. weszła w życie dla Polski 19 czerwca 2006 r.

Art. 2 ust. 1 Konwencji Karpackiej określa jej ogólne cele: „*Strony będą prowadzić wszechstronną politykę i współpracować na rzecz ochrony i zrównoważonego rozwoju Karpat w celu między innymi poprawy jakości życia, wzmocnienia miejscowej gospodarki i społeczności lokalnych oraz zachowania walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego*”.

Art. 13 ust. 2 Konwencji Karpackiej stanowi, że „*Strony będą prowadzić politykę gwarantującą udział społeczeństwa w procesie podejmowania decyzji dotyczących ochrony i zrównoważonego rozwoju Karpat oraz wdrażania niniejszej Konwencji*”.

Konwencja Karpacka jest konwencją „ramową”, określającą ogólne cele, zasady współpracy i obowiązki Stron. Dlatego jej wdrożenie wymaga przyjęcia, ratyfikacji i wdrożenia kolejnych umów międzynarodowych, tj. tematycznych Protokołów ustanawiających bardziej szczegółowe zobowiązania Rządów Stron w poszczególnych dziedzinach objętych Konwencją.

Drugie Spotkanie Konferencji Stron (COP2) Konwencji Karpackiej w 2008 r. w Bukareszcie przyjęło tematyczny Protokół o ochronie i zrównoważonym użytkowaniu różnorodności biologicznej i krajobrazowej ([Dz.U. 2010 nr 90 poz. 591](#)), wszedł on w życie dla Polski 28 kwietnia 2010 r. Podczas COP3 Konwencji w 2011 r. w Bratysławie przyjęto Protokół o zrównoważonej turystyce ([Dz.U. 2013 poz. 682](#)), który wszedł w życie dla Polski 29 kwietnia 2013 r.

Oba wyżej wymienione Protokoły obowiązują już we wszystkich 7 państwach „karpackich”, w przeciwieństwie do Protokołu o zrównoważonej gospodarce leśnej (2011), Protokołu o zrównoważonym transporcie (2014, [Dz.U. 2019 poz. 285](#)) oraz Protokołu o zrównoważonym rolnictwie i rozwoju obszarów wiejskich (2017, [Dz.U. 2020 poz. 131](#)).

Zgodnie z art. 91 Konstytucji RP wejście w życie Konwencji lub jej Protokołów tematycznych oznacza, że stają się one częściami krajowego porządku prawnego i są bezpośrednio stosowane. Konwencja Karpacka oraz jej ratyfikowane przez RP protokoły tematyczne stosują się w Polsce do obszaru 18 612,48 km² położonego w granicach 200 gmin województw małopolskiego, podkarpackiego i śląskiego.

Kluczowe znaczenie dla realizacji akcji pilotażowej w regionie Pienin miały następujące postanowienia obowiązujących w Polsce stosownych Protokołów tematycznych do Konwencji Karpackiej:

- Protokół o ochronie i zrównoważonym użytkowaniu różnorodności biologicznej i krajobrazowej (2008), Artykuł 9 Ciągłość i wzajemna spójność pomiędzy naturalnymi i półnaturalnymi siedliskami, sieć ekologiczna w Karpatach
  1. *Każda ze Stron podejmie środki na terytorium swojego kraju w celu poprawy i zapewnienia ciągłości i wzajemnej spójności pomiędzy naturalnymi i półnaturalnymi siedliskami w Karpatach tak, aby umożliwić rozprzestrzenianie się i migrację dzikich gatunków populacji w szczególności dużych drapieżników oraz wymiany genetycznej pomiędzy takimi populacjami*

- Protokół o ochronie i zrównoważonym użytkowaniu różnorodności biologicznej i krajobrazowej (2008), Artykuł 15 Wzmacnianie ochrony i zrównoważonego gospodarowania na terenach położonych poza obszarami chronionymi
  1. *Każda ze Stron podejmie środki na terytorium swojego kraju w celu wzmacniania ochrony i zrównoważonego gospodarowania na terenach położonych poza obszarami chronionymi w Karpatach.*
  2. *Każda ze Stron będzie ułatwiać koordynację i współpracę pomiędzy wszystkimi zainteresowanymi podmiotami tak, aby zwiększyć ochronę i zrównoważone gospodarowanie na terenach położonych poza obszarami chronionymi w Karpatach, w szczególności w celu poprawy i zapewnienia spójności pomiędzy istniejącymi obszarami chronionymi oraz innymi obszarami i siedliskami ważnymi dla biologicznej i krajobrazowej różnorodności Karpat.*

- Protokół o zrównoważonym rolnictwie i rozwoju obszarów wiejskich (2017), Artykuł 9 Ochrona tradycyjnych krajobrazów kulturowych i gospodarowanie nimi
  1. *Strony podejmą działania na rzecz gospodarowania i ochrony tradycyjnych krajobrazów kulturowych Karpat, charakteryzujących się niepowtarzalnymi cechami tradycyjnymi i wysoką wartością przyrodniczą, w tym występowaniem cennych ekosystemów górskich, siedlisk naturalnych lub cennych siedlisk półnaturalnych, w szczególności pastwisk, a także agrobioróżnorodnością, zasobami genetycznymi, odmianami roślin uprawnych i związaną z nimi tradycyjna wiedzą ekologiczną.*

Kolejnym istotnym w kontekście akcji pilotażowej w Pieninach aktem prawnym jest Konwencja o różnorodności biologicznej, sporządzona w Rio de Janeiro dnia 5 czerwca 1992 r. ([Dz.U. 2002 nr 184 poz. 1532](#)). Zgodnie z jej art. 8 *Każda Umawiająca się Strona, w miarę możliwości i potrzeb: (c) obejmuje odpowiednimi regulacjami i zarządza zasobami biologicznymi ważnymi dla zachowania różnorodności biologicznej zarówno na obszarach objętych ochroną, jak i poza ich granicami, mając na względzie zapewnienie ochrony tych zasobów i zrównoważone ich użytkowanie.*

Szczególnie istotne w regionie Pienin jest zobowiązanie wynikające z [Dyrektywy Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory](#) (tzw. „Dyrektywy Siedliskowej”), której art. 3 ust. 3 stanowi, że „Państwa Członkowskie, w razie potrzeby, podejmują starania w celu poprawy ekologicznej spójności Natury 2000 poprzez zachowanie oraz, w stosownych przypadkach, rozwinięcie cech krajobrazu o dużym znaczeniu dla dzikiej fauny i flory”.

Ponadto szczególnie istotne dla realizacji tej akcji pilotażowej projektu Centralparks były następujące akty prawa narodowego:

- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym ([Dz.U. 2021 poz. 1372](#))
- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym ([Dz.U. 2021 poz. 741](#))
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody ([Dz.U. 2004 nr 92 poz. 880](#))
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu ([Dz.U. 2015 poz. 774](#))
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 1 lipca 2014 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla Pienińskiego Parku Narodowego ([Dz.U. 2014 poz. 1010](#))

Ramy strategiczne dla tej akcji pilotażowej zostały określone m.in. przez Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów - Unijna strategia na rzecz bioróżnorodności 2030 - Przywracanie przyrody do naszego życia ([COM/2020/380 final](#)), podkreślający wagę ustanowienia korytarzy ekologicznych dla zapobiegania izolacji genetycznej, umożliwienia migracji gatunków oraz poprawy stanu ekosystemów.

Należy ponadto wspomnieć o Zadaniu nr 18 „Włączanie wskazań planów ochrony lub planów zadań ochronnych obszarów chronionych do dokumentów sektorowych i aktów prawa miejscowego” przewidzianego Programem ochrony i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej wraz z Planem działań na lata 2015–2020, zatwierdzonym przez Radę Ministrów dnia 6 listopada 2015 r. ([M.P. 2015 poz. 1207](#)), w ramach Celu szczegółowego B „Doskonalenie systemu ochrony przyrody” i jego kierunku interwencji B.II dotyczącego wzmocnienia instytucjonalnego systemu zarządzania obszarami chronionymi.

1.2. Uwarunkowania przyrodnicze, gospodarcze i społeczne - specyfika polskiej części Karpat

Regiony górskie zawsze stanowiły obszar wyraźnie odróżniający się od pozostałych regionów Polski, zarówno z racji swej odrębności geograficznej lub tożsamości kulturowej, jak też odmiennych warunków życia i sposobów gospodarowania w górach. Większość gmin położonych w polskiej części regionu karpackiego zaliczana jest do obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW). W Karpatach przydatność rolnicza gleb jest nawet niższa niż w Sudetach, ponadto gleby są bardziej narażone na intensywną erozję wodną powierzchniową niż ma to miejsce w Sudetach czy Górach Świętokrzyskich. Karpaty są też jednym z nielicznych regionów Polski, gdzie udział lasów sięga od 60% do 80% powierzchni niektórych gmin.

Poza niekorzystnymi warunkami gospodarowania i wyjątkowo wysoką lesistością polska część regionu karpackiego charakteryzuje się wysokim udziałem powierzchni objętej różnymi formami ochrony przyrody. Łączna powierzchnia sześciu karpackich parków narodowych stanowi prawie 4,47% obszaru stosowania Konwencji Karpackiej w Polsce (podczas gdy średnia wartość tego wskaźnika dla kraju wynosi niespełna 1%). Obszarowe formy ochrony przyrody pokrywają ok. 70% polskiej części regionu karpackiego (w 2020 r. średnia dla kraju wyniosła 32,3%), a w większości gmin karpackich udział obszarów chronionych przekracza 75% powierzchni gminy.

Równocześnie jest to region o najwyższej w skali kraju gęstości zaludnienia obszarów wiejskich, wśród 16 województw Polski trzy „karpackie” województwa zajmują pod tym względem trzy pierwsze miejsca. Wg danych z 2020 r. w województwach małopolskim i śląskim gęstość zaludnienia obszarów wiejskich (odpowiednio 131 os/km² i 124 os/km²) przekraczała ponad dwukrotnie średnią dla obszarów wiejskich Polski (53 os/km²) i aż pięciokrotnie średnią dla trzech województw, w których wskaźnik ten jest najniższy, tj. województw podlaskiego (24 os/km²) oraz warmińsko-mazurskiego i zachodniopomorskiego (25 os/km²).

Tak wysoka gęstość zaludnienia obszarów wiejskich ma istotne znaczenie dla charakteru i jakości krajobrazów rolniczych i osadniczych wiejskich, zwłaszcza w obszarach, gdzie ukształtowała się zabudowa rozproszona.

Postępujące rozproszenie zabudowy na obszarach wiejskich jest w znacznej mierze spowodowane presją właścicieli gruntów na samorządy lokalne, skutkującą wyznaczaniem nadmiernych rezerw terenów pod nową zabudowę. W rezultacie na terenach wyznaczonych przez studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego (SUiKZP) gmin do końca 2017 r. mogłoby zamieszkać około 150 mln mieszkańców, podczas gdy liczba ludności kraju wynosiła wówczas 38,4 mln osób. Rozproszenie zabudowy spowodowane taką nadpodażą gruntów budowlanych skutkuje wyższymi kosztami obsługi sieci osadniczej (np. doprowadzenia i utrzymania infrastruktury) obciążającymi budżety samorządów lokalnych, co może z kolei mieć bezpośredni wpływ na stopniowe pogarszanie się jakości życia mieszkańców.

Wysoka gęstość zaludnienia obszarów wiejskich i rozproszona sieć osadnicza w polskiej części regionu karpackiego w zestawieniu z wyższym niż w innych regionach udziałem powierzchni objętej różnymi formami ochrony przyrody i krajobrazu przekłada się automatycznie na skalę problemów w planowaniu przestrzennym oraz konfliktów pomiędzy koniecznością ochrony walorów przyrodniczych i krajobrazowych a dążeniem do zagospodarowania, wykorzystania rolniczego lub zabudowania większości gruntów nieleśnych.

Sprawia to, że konflikty takie są bardziej intensywne i dotkliwe w regionie karpackim niż w innych regionach Polski. Mogła to być jedna z istotnych przyczyn uznania bliższej współpracy ze szczeblem lokalnym i regionalnym za jeden z priorytetów aktualnej trzyletniej (2020–2023) polskiej prezydencji w Konwencji Karpackiej, której art. 13 ust. 2 stanowi, że „Strony będą prowadzić politykę gwarantującą udział społeczeństwa w procesie podejmowania decyzji dotyczących ochrony i zrównoważonego rozwoju Karpat oraz wdrażania niniejszej Konwencji”.

1.3. Logika interwencji tematycznego pakietu roboczego nr 1 projektu Centralparks

Działania podjęte w ramach tematycznego pakietu roboczego nr 1 projektu Centralparks miały na celu wspieranie wdrożenia obu obowiązujących we wszystkich państwach karpackich protokołów tematycznych do Ramowej Konwencji Karpackiej, na szczeblu lokalnym i regionalnym, zgodnie z priorytetem obecnej trzyletniej (2020–2023) polskiej Prezydencji w Konwencji.

Podstawowym założeniem tematycznego pakietu roboczego nr 1 było, że pogodzenie i powiązanie ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazowej ze zrównoważonym lokalnym rozwojem społeczno-gospodarczym oraz wzrost poparcia społeczności lokalnych dla działań podejmowanych w obszarach chronionych będą możliwe, jeżeli:

- dobrze zachowane i skutecznie chronione walory przyrodnicze i krajobrazowe
- będą odpowiednio wykorzystywane jako atuty na rzecz lokalnego rozwoju gospodarczego, w szczególności dla lokalnego zrównoważonego rozwoju turystyki
- a cele ochrony i korzyści wynikające z powyższej synergii działań będą skutecznie komunikowane lokalnym interesariuszom.

Dlatego zadaniem trzech działających w l. 2019–2020 międzynarodowych tematycznych grup roboczych, utworzonych w ramach tematycznego pakietu roboczego nr 1, było wspólne opracowanie trzech wynikających z powyższego założenia oraz wzajemnie wspierających i uzupełniających się dokumentów:

- karpackiej strategii wzmocnienia ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazu na zewnątrz i wewnątrz obszarów chronionych (mającej wspierać wdrażanie Protokołu z 2008 r.)
- strategii lokalnego zrównoważonego rozwoju turystyki opartej na przyrodniczym i kulturowym dziedzictwie Karpat (na rzecz wdrażania odnośnego Protokołu z 2011 r.)
- wytycznych dotyczących komunikacji między obszarami chronionymi a społecznościami lokalnymi w Karpatach.

Zgodnie z intencjami Stron wdrożenie Konwencji ma przede wszystkim służyć mieszkańcom regionu karpackiego, ale nie jest przecież możliwe bez ich udziału i zaangażowania.

Z uwagi na wspomniany wyżej priorytet polskiej prezydencji w Konwencji Karpackiej strategię opracowaną w ramach tematycznego pakietu roboczego nr 1 nie są adresowane do Rządów i organów administracji centralnej Stron, lecz do mieszkańców Karpat, reprezentujących ich samorządów, oraz administracji karpackich obszarów chronionych. Tym niemniej, strategię te zostały w 2021 r. przedstawione właściwym merytorycznie międzyrządowym Grupom Roboczym Konwencji, a następnie, za pośrednictwem Sekretariatu Konwencji, przekazane (jako wersje robocze) do akceptacji przez Strony Konwencji.

Wzajemne wspieranie i uzupełnianie się „produktów” będących efektami realizacji tematycznego pakietu roboczego nr 1 oznacza, że wdrażanie strategii lokalnego zrównoważonego rozwoju turystyki również wspiera ochronę różnorodności biologicznej i krajobrazowej, np. przez działania zapobiegające lub osłabiające negatywny wpływ rozwoju turystyki na obszary chronione. Natomiast ww. „wytyczne” mają między innymi ułatwić skuteczne komunikowanie celów ochrony przyrody i krajobrazu oraz budowanie poczucia współwłasności i odpowiedzialności za obszary chronione wśród okolicznych mieszkańców.

W 2021 r. rozpoczęła się faza testowania przydatności obu strategii w ramach akcji pilotażowych prowadzonych w Polsce (w otulinie Pienińskiego Parku Narodowego oraz w regionie Magurskiego Parku Narodowego), Republice Czeskiej, Republice Słowackiej i na Węgrzech. Natomiast wytyczne dotyczące skutecznej komunikacji były testowane wyłącznie w Polsce, w ramach szkoleń przeznaczonych dla pracowników obszarów chronionych polskiej części regionu karpackiego.

1.4. Logika interwencji akcji pilotażowej - wybór obszaru realizacji

Na etapie przygotowywania propozycji projektu Centralparks (tj. w l. 2017/2018) przyjęto, że „Karpacka strategia ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazu na zewnątrz i wewnątrz obszarów chronionych” będzie testowana w ramach dwóch akcji pilotażowych, prowadzonych odpowiednio „wewnątrz” lub „na zewnątrz” obszarów chronionych położonych w różnych krajach karpackich, co pozwoli na porównanie efektów i ocenę skuteczności wdrażania tej strategii w dwóch odmiennych zastosowaniach oraz w różnym kontekście społeczno-gospodarczym, a także na wymianę wyników i doświadczeń partnerów konsorcjum projektu Centralparks.

Zaplanowano wówczas, że akcja pilotażowa mająca testować ww. strategię „na zewnątrz” obszaru chronionego zostanie zrealizowana w polskiej części regionu karpackiego, lecz nie wskazano jeszcze konkretnej lokalizacji tej akcji. Jednak jednym z warunków ostatecznej akceptacji całego projektu Centralparks przez władze Programu Interreg EUROPA ŚRODKOWA w 2019 r. było określenie dokładnych lokalizacji akcji pilotażowych zaplanowanych do realizacji w Polsce.

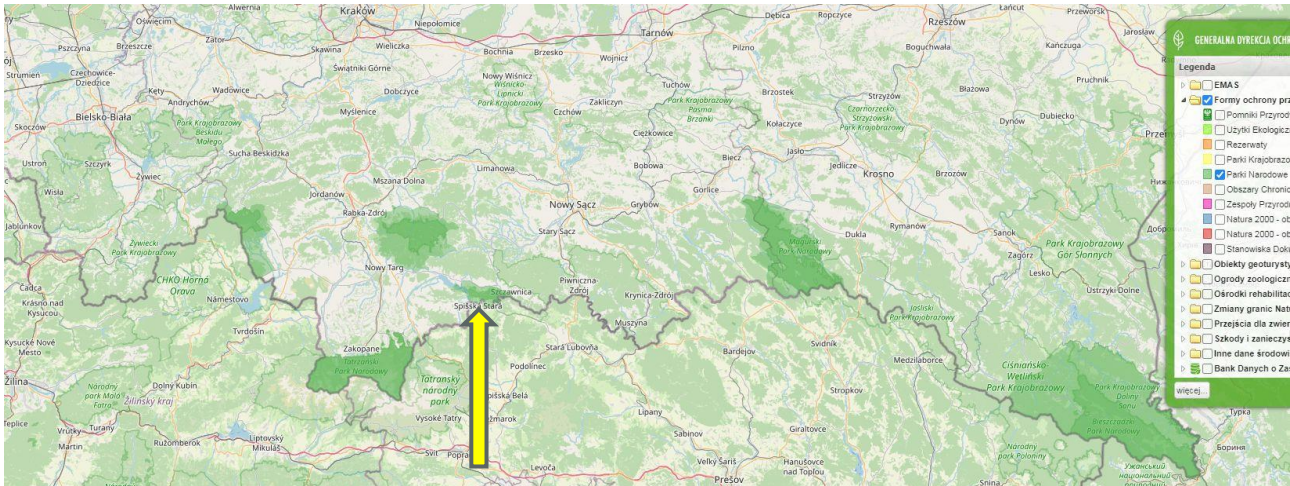
Biorąc pod uwagę, że akcja pilotażowa ma być realizowana „na zewnątrz” obszaru chronionego, przyjęto kilka kryteriów wyboru jej lokalizacji. Po pierwsze, uznano że wdrażanie testowanej strategii „na zewnątrz” może mieć najbardziej znaczący pozytywny wpływ na ochronę przyrody w przypadku obszaru chronionego o stosunkowo niewielkiej powierzchni, a zatem potencjalnie najbardziej narażonego na negatywny wpływ zjawisk zachodzących w jego najbliższym otoczeniu.

Kolejnym kryterium był stopień fragmentacji naturalnych ekosystemów i siedlisk przyrodniczych w otoczeniu obszaru chronionego, skutkujący zakłóceniem drożności korytarzy ekologicznych łączących dany obszar chroniony z sąsiadującymi obszarami o dużym stopniu naturalności (np. większymi kompleksami leśnymi), a zwłaszcza z innymi obszarami chronionymi.

Trzecim i ostatnim kryterium wyboru było obowiązywanie planu ochrony, którego dostępność pozwoliłaby na ograniczenie nakładów ze środków projektu na identyfikację i ocenę intensywności zagrożeń zewnętrznych dla danego obszaru oraz na wsparcie w ramach tej akcji pilotażowej wyłącznie działań zaplanowanych i zatwierdzonych przez stosowne organy ochrony przyrody.

Jedynym obszarem chronionym spełniającym łącznie wszystkie trzy ww. kryteria był Pieniński Park Narodowy (dalej jako Pieniński PN), najmniejszy obszarowo park narodowy w polskiej części regionu karpackiego, oddzielony obszarami zabudowanymi lub użytkowanymi rolniczo od innych kompleksów przyrodniczych po stronie polskiej, a przetokiem rzeki Dunajec od sąsiadującego słowackiego Pienińskiego parku narodowego (*Pieninský národný park*, PIENAP), najmniejszego obszarowo parku narodowego Słowacji.

Co więcej, otulina Pienińskiego PN jest niewiele większa od obszaru samego parku, przez co w niewielkim stopniu może stanowić dla niego skuteczną ochronę przed czynnikami zewnętrznymi. Ponadto Pieniński PN był wówczas jedynym w polskiej części regionu karpackiego parkiem narodowym posiadającym obowiązujący plan ochrony.

Mapa 1. Lokalizacja Pienińskiego Parku Narodowego (źródło: Geoserwis GDOŚ)

Brany również wstępnie pod uwagę, kolejny co do wielkości Babiogórski Park Narodowy (jednak większy o 43% od Pienińskiego PN) otoczony jest otuliną ponad trzykrotnie większą niż otulina Pienińskiego PN, a ponadto zachował bezpośrednie połączenia ekologiczne z pobliskimi rozległymi kompleksami przyrodniczymi tak po polskiej jak i po słowackiej stronie granicy państwowej. Co więcej, w marcu 2019 r. Babiogórski Park Narodowy nie dysponował jeszcze planem ochrony (taki plan został zatwierdzony dopiero w lipcu 2019 r. a opublikowany we wrześniu 2019 r., czyli już w trakcie realizacji projektu Centralparks).

1.5. Obszar chroniony kluczowy dla realizacji akcji pilotażowej w regionie Pienin

Pieniński Park Narodowy został utworzony rozporządzeniem Ministra Rolnictwa z dnia 23 maja 1932 r. o utworzeniu z rezerwatu w Pieninach jednostki organizacyjnej szczególnej pod nazwą „Park Narodowy w Pieninach” ([M.P. 1932 nr 123 poz. 156](#)). Po drugiej wojnie światowej park odtworzono Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 30 października 1954 r. w sprawie utworzenia Pienińskiego Parku Narodowego ([Dz.U. 1955 nr 4 poz. 24](#)).

W obszarze Pienińskiego PN stwierdzono występowanie 2848 gatunków roślin i grzybów oraz 7369 gatunków zwierząt, w tym 255 gatunków roślin i grzybów oraz 305 gatunków zwierząt podlegających prawnej ochronie, 563 gatunki roślin i grzybów oraz 145 gatunków zwierząt uznanych za zagrożone wyginięciem. Pieniński PN jest ostoją 58 gatunków i 3 odmian endemicznych, oraz 6 gatunków reliktowych. Wśród gatunków i siedlisk chronionych w Pienińskim PN są 3 gatunki roślin, 2 gatunki bezkręgowców, 2 gatunki płazów, 7 gatunków ptaków i 3 gatunki ssaków oraz 14 siedlisk przyrodniczych, które wymagają ochrony w formie wyznaczenia obszarów sieci ekologicznej Natura 2000.

Z uwagi na powyższe, w latach 2008–2011 na obszarze Pienińskiego PN utworzono dwa niemal całkowicie nakładające się na siebie obszary Natura 2000 o wspólnej nazwie Pieniny, tj. specjalny obszar ochrony siedlisk o powierzchni 2346 ha (kod obszaru: PLH120013) oraz obszar specjalnej ochrony ptaków o powierzchni 2336,4 ha (kod obszaru: PLB120008). Dlatego ustanowiony w 2014 r. Plan ochrony dla Pienińskiego Parku Narodowego określa cele ochrony, oraz zakres ochrony i monitoringu obszarów PLH120013 i PLB120008 sieci Natura 2000. Oba te obszary zostały połączone w 2013 r. i tworzą obecnie obszar PLC120002 „Pieniny” o powierzchni 2336,4 ha.

Powierzchnia obszaru Pienińskiego PN wynosi obecnie 2371,75 ha, z czego ponad 31,36% objęte jest ochroną ścisłą, 22,47% ochroną czynną, a ponad 46,16% położone jest w strefie ochrony krajobrazowej. Powierzchnia zewnętrznej otuliny Pienińskiego PN wynosi zaledwie 2653,8 ha.

Jako że akcja pilotażowa w Pieninach miała na celu wspieranie wdrażania Konwencji Karpackiej - warto przypomnieć o mało znanych faktach z historii tego regionu, ściśle związanych z genezą tej Konwencji. W marcu 1924 r. Liga Narodów (organizacja międzynarodowa zastąpiona w 1946 r. przez nowoutworzoną Organizację Narodów Zjednoczonych) wezwała Czechosłowację i Polskę do uzgodnienia dokładnego przebiegu granicy państwowej „w okręgu Jaworzyny” oraz sporządzenia protokołu mającego na celu „uregulowanie interesów gmin i ludności sąsiadujących z tą częścią granicy”.

Już niecałe dwa miesiące później (6 maja 1924 r.) oba państwa podpisały w Krakowie dwustronny Protokół uzgodnień, za pośrednictwem Komisarzy przy Międzynarodowej Komisji Delimitacyjnej Polsko-Czechosłowackiej. Warto wspomnieć, że Komisarzem strony polskiej był dr Walery Goetel, geolog, twórca sozologii (dziedziny nauki zajmującej się czynną ochroną środowiska naturalnego), współtwórca koncepcji utworzenia przygranicznych parków narodowych w polskiej części Karpat (Tatrzańskiego, Pienińskiego i Babiogórskiego).

Komisarze reprezentujący Czechosłowację i Polskę zalecili swoim Rządom „*jak najrychlejsze zawarcie*” dwóch nowych porozumień międzynarodowych:

„*a) Konwencji turystycznej, któraby umożliwiła i ułatwiła na całym górskim pograniczu polsko-czechosłowackim rozwój turystyki, przedewszystkiem przez zniesienie trudności paszportowych, ułatwienia komunikacyjne i t. d.*

b) Konwencji o parku przyrodniczym (rezerwat), któryby wzorem analogicznej konwencji między Stanami Zjednoczonymi Ameryki a Kanadą, stworzył na pograniczu polsko-czechosłowackim rejony zastrzeżone dla kultury fauny i flory, oraz charakteru krajobrazu miejscowego.”

Cel opisany w powyższym punkcie b) udało się częściowo osiągnąć już 4 lata później, gdy „Park Narodowy w Pieninach” (utworzony 23 maja 1932 r.) wraz z sąsiadującym „Słowackim Rezerwatem Przyrodniczym w Pieninach” (utworzonym 12 lipca 1932 r.) ogłoszono 17 lipca 1932 r. pierwszym w Europie Międzynarodowym Parkiem Przyrody, drugim na świecie transgranicznym obszarem chronionym po Waterton-Glacier International Peace Park, którego powstanie ogłoszono zaledwie miesiąc wcześniej (18 czerwca 1932 r.).

Natomiast postulat zapisany w powyższym punkcie a) zrealizowano dopiero w 2003 r., przyjmując Ramową Konwencję o ochronie i zrównoważonym rozwoju Karpat, której częścią jest tematyczny Protokół o zrównoważonej turystyce, przyjęty w 2011 r.

2. Przygotowanie akcji pilotażowej projektu Centralparks w regionie Pienin

2.1. Sekwencja działań akcji pilotażowej projektu Centralparks w regionie Pienin

Dla realizacji akcji pilotażowej projektu Centralparks w regionie Pienin przyjęto poniższą logiczną sekwencję działań koniecznych do jej realizacji. Taka sama lub podobna sekwencja działań może z powodzeniem zostać zastosowana również w dowolnym innym regionie.

1. Określenie najpilniejszych wyzwań i problemów, których powinna dotyczyć akcja pilotażowa.
2. Wybór odpowiednich działań rekomendowanych w strategii opracowanej w ramach projektu Centralparks, możliwych do realizacji podczas wdrażania akcji pilotażowej (z uwzględnieniem określonych we wniosku ram czasowych i wielkości budżetu dostępnego na realizację akcji).
3. Określenie obszaru realizacji akcji pilotażowej.
4. Określenie właściwej grupy docelowej akcji pilotażowej i pozostałych interesariuszy (zgodnie z metodyką wskazaną w Rozdziale 1 wytycznych dotyczących komunikacji między obszarami chronionymi a społecznościami lokalnymi w Karpatach, opracowanych w ramach tematycznego pakietu roboczego nr 1 projektu Centralparks).
5. Pozyskanie i zgromadzenie zasobu danych i informacji dotyczących obszaru realizacji akcji pilotażowej, istotnych z punktu widzenia problemów, których dotyczyć ma akcja pilotażowa.
6. Analiza zgromadzonych danych i informacji, ocena i diagnoza sytuacji zastanej w obszarze realizacji akcji pilotażowej oraz w poszczególnych gminach objętych akcją pilotażową.
7. Opracowanie właściwej dla poszczególnych grup docelowych akcji pilotażowej metodyki komunikacji i prowadzenia spotkań (również z uwzględnieniem zaleceń ww. wytycznych opracowanych w ramach tematycznego pakietu roboczego nr 1 projektu Centralparks).
8. Wyszukanie, pozyskanie, zgromadzenie i wybór odpowiednich materiałów przydatnych do przeprowadzenia zaplanowanych warsztatów i spotkań, w tym przykładów najlepszych praktyk z innych części regionu karpackiego, by móc wykorzystać i zaproponować uczestnikom akcji pilotażowej rozwiązania, które sprawdziły się w podobnych okolicznościach i podobnym lokalnym kontekście społeczno-gospodarczym.
9. Przygotowanie materiałów potrzebnych do przeprowadzenia zaplanowanych warsztatów i spotkań, dopasowanych do poszczególnych grup odbiorców i specyfiki poszczególnych gmin [*Deliverable D.T1.4.1*].
10. Zorganizowanie, przygotowanie i przeprowadzenie 3-dniowych warsztatów w obszarze chronionym, w celu przygotowania kolejnych spotkań, niezbędnych do osiągnięcia celu akcji pilotażowej, w tym uzgodnienia z kierownictwem obszaru chronionego ich ramowego programu, treści merytorycznych i przekazów adresowanych do przedstawicieli społeczności lokalnych, metodyki komunikacji i prowadzenia spotkań oraz wyłonienia właściwych merytorycznie pracowników obszaru chronionego, którzy powinni wziąć udział w planowanych spotkaniach z przedstawicielami społeczności lokalnych [*Deliverable D.T1.4.2*].
11. Zorganizowanie, przygotowanie i przeprowadzenie cyklu 4 jednodniowych spotkań w gminach, z udziałem przedstawicieli grupy docelowej akcji pilotażowej oraz, w miarę możliwości, również pozostałych interesariuszy lokalnych [*Deliverable D.T1.4.3*].
12. Opracowanie i podsumowanie wniosków z realizacji akcji pilotażowej oraz sformułowanie zaleceń dotyczących wdrażania Karpackiej strategii wzmacniania ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazu na zewnątrz obszarów chronionych, w regionie Pienin lub w innych regionach [*Deliverable D.T1.4.4*].

2.2. Określenie problemów, których powinna dotyczyć akcja pilotażowa w regionie Pienin

Jak wspomniano w części 1.4 opisującej logikę interwencji akcji pilotażowej, istotnym kryterium wyboru jej lokalizacji było obowiązywanie planu ochrony dla kluczowego obszaru chronionego. Dostępność takiego dokumentu znacznie ułatwiła identyfikację i ocenę intensywności zagrożeń zewnętrznych dla kluczowego w obszarze realizacji akcji pilotażowej obszaru chronionego. Ponadto, znacznie istotniejszy był fakt wsparcia przez akcję pilotażową działań uznanych za ważne i pilne przez zatwierdzające Plan Ochrony dla Pienińskiego PN organy administracji publicznej szczebla centralnego, właściwe do spraw ochrony przyrody i krajobrazu.

Wśród istniejących zagrożeń zewnętrznych Plan Ochrony dla Pienińskiego PN wymienia m.in.:

- fragmentację sieci obszarów chronionych i izolację obszaru Parku wynikającą ze zbyt małego obszaru Parku i otoczenia go przez tereny zurbanizowane;
- zawężanie istniejącą lub planowaną zabudową korytarzy ekologicznych łączących Pieniny z sąsiednimi pasmami górskimi, w szczególności z Beskidem Sądeckim, Gorcami, Pieninami Spiskimi i Magurą Spiską;
- niekorzystne zmiany wywołane budową Zespołu Zbiorników Wodnych Czorsztyń-Niedzica i Sromowce Wyżne;
- utratę walorów krajobrazowych i wartości kulturowych związaną z nowym zagospodarowaniem przestrzeni i zanikiem tradycyjnego budownictwa;
- degradację żerowisk gatunków będących przedmiotem ochrony (np. w starorzeczach rzeki Dunajec i na terenach niezabudowanych w otulinie Parku).

Z kolei do potencjalnych zagrożeń zewnętrznych Plan Ochrony dla Pienińskiego PN zalicza m.in.:

- budowę kolejek i wyciągów narciarskich;
- budowę stacji paliw, obiektów handlowych, innych obiektów kubaturowych, ogrodzeń, parkingów na Piaskach - części miasta Szczawnica, powodujących znaczne ograniczenie lub przecięcie korytarza ekologicznego łączącego Pieniny z Beskidem Sądeckim;
- budowę masztów telefonii komórkowej lub innych wysokich budowli na terenach o znacznych walorach krajobrazowych położonych w otulinie Parku, mogących ograniczyć lub zniekształcić naturalny krajobraz Pienin, a w szczególności we wsiach Sromowce Niżne i Sromowce Wyżne.

Z uwagi na powyższe, za najpilniejsze wyzwania i problemy, których powinna dotyczyć akcja pilotażowa realizowana w otulinie i otoczeniu Pienińskiego PN uznano:

- zagrożenia dla zachowania wysokich walorów krajobrazowych regionu Pienin;
- zagrożenia dla utrzymania łączności ekologicznej w regionie Pienin.

Powyzsza decyzja determinowała kierunek kolejnych działań, podjętych w ramach wdrażania akcji pilotażowej projektu Centralparks w otulinie i otoczeniu Pienińskiego PN, zgodnie z przyjętą logiczną sekwencją działań, tj. określenie właściwej grupy docelowej akcji pilotażowej i pozostałych interesariuszy, oraz rodzaj danych i informacji, dotyczących obszaru realizacji akcji pilotażowej, istotnych z punktu widzenia problemów, których dotyczyć ma akcja pilotażowa.

2.3. Wybór działań rekomendowanych w strategii opracowanej w ramach projektu Centralparks

Celem akcji pilotażowej realizowanej w regionie Pienin było testowanie rozwiązań opracowanej w ramach projektu Centralparks strategii na rzecz wzmocnienia ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazowej wewnątrz i na zewnątrz obszarów chronionych, integracji karpaccich obszarów chronionych z otaczającymi je obszarami, utrzymania i poprawy łączności ekologicznej na obszarach otaczających oraz położonych wewnątrz obszarów chronionych.

Strategia ta ma wspierać wdrażanie obowiązującego w Polsce od 28 kwietnia 2010 r. Protokołu o ochronie i zrównoważonym użytkowaniu różnorodności biologicznej i krajobrazowej, przez działania podejmowane na szczeblu lokalnym i regionalnym, zgodnie z priorytetem obecnej trzyletniej (2020–2023) polskiej Prezydencji w Konwencji.

Z uwagi na ramy czasowe projektu Centralparks oraz ograniczoną kwotę środków dostępnych na realizację akcji pilotażowej w regionie Pienin możliwe było pilotażowe wdrożenie jedynie niektórych działań rekomendowanych w „Karpacciej strategii ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazu na zewnątrz i wewnątrz obszarów chronionych”.

Rozwiązanie takie podpowiada instrukcja sformułowana we wstępie do ww. strategii, mówiąca że *„Lokalni interesariusze jako „użytkownicy końcowi” i beneficjenci niniejszej Strategii wybiorą najbardziej właściwe i wykonalne środki i działania, zgodnie z lokalnymi priorytetami, potrzebami i wyzwaniem w zakresie zarządzania, a także możliwościami lokalnych partnerów wdrażających Strategię, oraz specyficznym lokalnym kontekstem społeczno-gospodarczym”*.

Z uwagi na charakter zagrożeń zewnętrznych dla Pienińskiego PN, określonych w wyniku analizy zapisów obowiązującego Planu Ochrony dla tego obszaru chronionego, uznanych za najpilniejsze wyzwania i problemy, których powinna dotyczyć akcja pilotażowa realizowana w otulinie i otoczeniu Pienińskiego PN, czyli:

- zagrożenia dla zachowania wysokich walorów krajobrazowych regionu Pienin;
- zagrożenia dla utrzymania łączności ekologicznej w regionie Pienin.

za najistotniejsze dla akcji pilotażowej realizowanej w regionie Pienin uznano dotyczące powyższych zagrożeń dwa Cele Strategiczne ww. Strategii:

- Cel strategiczny 3 - Zachowanie, ochrona, odtwarzanie, rewitalizacja i zrównoważone użytkowanie krajobrazów w regionie Karpat;
- Cel strategiczny 4 - Zapewnienie ciągłości i łączności naturalnych i półnaturalnych siedlisk, krajobrazów, wzmocnienie sieci ekologicznej w regionie Karpat.

Działania zalecane w „Karpacciej strategii ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazu na zewnątrz i wewnątrz obszarów chronionych” wybrane do realizacji w ramach akcji pilotażowej w regionie Pienin zostały zestawione poniżej w tabeli nr 1.

Tabela 1. Działania rekomendowane przez strategię karpacką opracowaną w ramach projektu Centralparks wybrane do realizacji w ramach akcji pilotażowej w regionie Pienin.

Cel strategiczny 3 Zachowanie, ochrona, odtwarzanie, rewitalizacja i zrównoważone użytkowanie krajobrazów w regionie Karpat.		
Cel operacyjny 3.1	Ocena stanu ochrony krajobrazów.	
	Działanie 3.1.3.	Ocena stanu ochrony krajobrazów.
	Działanie 3.1.4.	Identyfikacja i ocena zagrożeń dla zachowania krajobrazów.
Cel operacyjny 3.2	Planowanie środków i działań na rzecz zachowania, ochrony, odtwarzania, rewitalizacji i zrównoważonego użytkowania krajobrazów.	
	Działanie 3.2.1.	Identyfikacja kluczowych obszarów interwencji dla zachowania, ochrony, odtwarzania, rewitalizacji i zrównoważonego użytkowania krajobrazów.
	Działanie 3.2.4.	Planowanie ochrony krajobrazu w kluczowych obszarach interwencji przez włączenie wymagań zachowania i ochrony krajobrazu do planowania przestrzennego na poziomie lokalnym i regionalnym.
	Działanie 3.2.5.	Planowanie środków i działań na rzecz ochrony, odtwarzania i rewitalizacji krajobrazów w kluczowych obszarach interwencji.
Cel strategiczny 4 Zapewnienie ciągłości i łączności naturalnych i półnaturalnych siedlisk, krajobrazów, wzmocnienie sieci ekologicznej w regionie Karpat.		
Cel operacyjny 4.1	Ocena stanu łączności ekologicznej w skali lokalnej i regionalnej.	
	Działanie 4.1.3.	Ocena luk przestrzennych dla łączności ekologicznej na poziomie lokalnym i regionalnym (m.in. identyfikacja luk przestrzennych, stref i punktów krytycznych, barier oraz obszarów tworzących „wąskie gardła” dla przemieszczania się lub migracji gatunków).
	Działanie 4.1.4.	Identyfikacja i ocena zagrożeń dla zachowania łączności ekologicznej w skali lokalnej i regionalnej.
Cel operacyjny 4.2	Planowanie zachowania, odtworzenia i wzmocnienia łączności ekologicznej oraz sieci ekologicznej w skali lokalnej i regionalnej.	
	Działanie 4.2.1.	Identyfikacja priorytetowych obszarów interwencji dla łączności ekologicznej.
	Działanie 4.2.2.	Planowanie zachowania, odtworzenia i wzmocnienia lokalnej i regionalnej łączności ekologicznej poprzez modyfikacje gospodarczego wykorzystania obszaru (m.in. uwzględnienie wymogów zachowania, odtworzenia i poprawy łączności ekologicznej w priorytetowych dla łączności ekologicznej obszarach interwencji w planach zagospodarowania przestrzennego).
	Działanie 4.2.3.	Planowanie środków i działań na rzecz przywrócenia lub wzmocnienia łączności ekologicznej w skali lokalnej i regionalnej.
Cel operacyjny 4.3	Wdrożenie środków i działań na rzecz zachowania, przywrócenia i wzmocnienia łączności ekologicznej w skali lokalnej i regionalnej oraz sieci ekologicznej.	
	Działanie 4.3.4.	Wsparcie dla przywracania i wzmacniania łączności ekologicznej oraz sieci ekologicznej w skali lokalnej i regionalnej przez prowadzenie działań informacyjnych, edukacyjnych i podnoszących poziom świadomości ekologicznej.

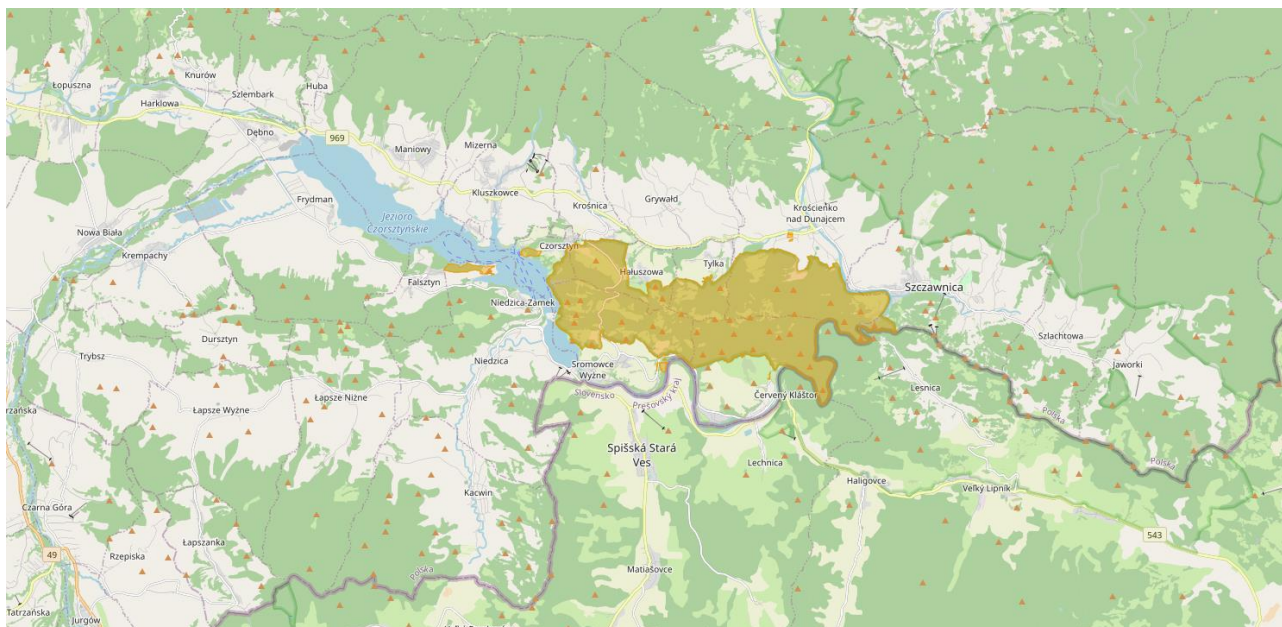
2.4. Określenie obszaru realizacji akcji pilotażowej w regionie Pienin

Jak wspomniano w części 1.4, już na etapie przygotowywania propozycji projektu Centralparks (tj. w l. 2017/2018) założono, że akcja pilotażowa realizowana w polskiej części regionu karpackiego będzie testować opracowaną w ramach tematycznego pakietu roboczego nr 1 karpacką strategię ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazu wyłącznie „na zewnątrz” obszaru chronionego. Zgodnie z logiką interwencji akcji pilotażowej, jej realizacja miała służyć ograniczeniu zewnętrznych zagrożeń dla wybranego obszaru chronionego.

Dlatego obszar realizacji tej akcji pilotażowej obejmował tereny położone poza obszarem Pienińskiego PN w granicach administracyjnych czterech jednostek administracyjnych, w których utworzono Pieniński PN oraz jego otulinę, czyli tereny gmin Czorsztyn, Krościenko nad Dunajcem, Łapsze Niżne oraz Szczawnica, położonych w powiecie nowotarskim województwa małopolskiego.

Każda z ww. czterech gmin ma odcinki granic administracyjnych pokrywające się z granicą państwową pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a Republiką Słowacką.

Z uwagi na przygraniczne położenie obszaru realizacji akcji pilotażowej można było oczekiwać, że jej realizacja przyniesie pozytywne efekty również w skali transgranicznej (np. z uwagi na możliwy wpływ akcji pilotażowej na utrzymanie łączności ekologicznej w skali całego regionu Pienin, przez który przebiega granica państwowa), co stanowiłoby dodatkową wartość tej akcji.

Mapa 2. Obszar realizacji akcji pilotażowej w regionie Pienin, z zaznaczeniem obszaru Pienińskiego PN (źródło: Geoserwis GDOŚ).

2.5. Określenie grupy docelowej akcji pilotażowej realizowanej w regionie Pienin

Art. 4 Ustawy o ochronie przyrody stanowi, że dbałość o przyrodę jest obowiązkiem organów administracji publicznej, osób prawnych i innych jednostek organizacyjnych oraz osób fizycznych, a organy administracji publicznej są obowiązane do zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych dla ochrony przyrody.

Art. 10 ust. 6 Ustawy o ochronie przyrody stanowi, że projekty studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, planów zagospodarowania przestrzennego województw w części dotyczącej parku narodowego i jego otuliny wymagają uzgodnienia z dyrektorem parku narodowego w zakresie ustaleń tych planów, mogących mieć negatywny wpływ na ochronę przyrody parku narodowego.

Zgodnie z logiką interwencji tematycznego pakietu roboczego nr 1 projektu Centralparks adresatami i potencjalnymi użytkownikami Karpackiej strategii ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazu na zewnątrz i wewnątrz obszarów chronionych mają być nie Rządy Stron Konwencji, lecz przede wszystkim administracje obszarów chronionych i inne jednostki organizacyjne lub organy, do których właściwości należy ochrona przyrody i krajobrazu, oraz społeczności lokalne regionu karpackiego, reprezentowane przez organy jednostek samorządu terytorialnego (będące organami administracji publicznej). Kwestie dotyczące ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody są przecież zaliczane do zadań własnych gminy, zgodnie z art. 7 Ustawy o samorządzie gminnym, a wójt gminy lub burmistrz miasta jest organem w zakresie ochrony przyrody w gminie, zgodnie z art. 91 Ustawy o ochronie przyrody.

Dlatego do grupy docelowej akcji pilotażowej projektu Centralparks mającej testować w regionie Pienin przydatność rozwiązań zawartych w ww. strategii zaliczono przede wszystkim organy administracji publicznej, jednostki organizacyjne i osoby mające bezpośredni wpływ na planowanie przestrzenne oraz gospodarkę nieruchomościami w otulinie Pienińskiego PN i jej otoczeniu, czyli organy jednostek samorządu terytorialnego (na szczeblu gminy i powiatu) oraz właściciele lub zarządców gruntów stanowiących własność prywatną.

Do grupy docelowej tej akcji pilotażowej należeli zatem:

- wójtowie gmin Czorsztyń, Krościenko nad Dunajcem, Łapsze Niżne,
- burmistrz Miasta i Gminy Szczawnica,
- radni ww. gmin ,
- właścivi merytorycznie pracownicy Urzędów ww. gmin,
- Wydział Administracji Budowlano-Architektonicznej Starostwa Powiatowego w Nowym Targu,
- Powiatowy Inspektor Nadzoru Budowlanego w Nowym Targu,
- Powiatowy Zarząd Dróg w Nowym Targu,
- Zarząd Zespołu Elektrowni Wodnych Niedzica S.A.,
- prywatni właściciele gruntów lub ich zarządcy.

Za istotnych lokalnych interesariuszy uznano też właściwe terytorialnie dla obszaru realizacji akcji pilotażowej Lokalne Grupy Działania (LGD) działające w ramach inicjatywy LEADER - europejskiego programu wspierania rozwoju wsi, opracowujące Lokalne Strategie Rozwoju (LSR) dla obszaru działania LGD, a następnie realizujące zatwierdzone LSR przy wsparciu środków Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW):

- Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Spisz - Podhale,
- Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Gorce-Pieniny”.

Innymi istotnymi uczestnikami procesu planowania przestrzennego w obszarze realizacji akcji pilotażowej są ponadto:

- Dyrektor Pienińskiego Parku Narodowego, jako organ uzgadniający projekty dokumentów planistycznych w części dotyczącej parku narodowego i jego otuliny;
- Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Krakowie, prowadząca postępowania mające na celu uzgodnienie projektów dotyczących zagospodarowania przestrzennego w części dotyczącej obszaru Natura 2000, rezerwatu przyrody, parku krajobrazowego i obszaru chronionego krajobrazu oraz decyzji o warunkach zabudowy w odniesieniu do obszarów objętych ochroną prawną;
- Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Krakowie - Delegatura w Nowym Targu;
- Biuro Urbanistyczne Maria Modzelewska (zaangażowane w opracowanie m.in. mpzp i innych dokumentów planistycznych gmin Czorsztyn, Krościenko n. D., Łapsze Niżne oraz Operatu Zagospodarowania Przestrzennego dla potrzeb Planu Ochrony Pienińskiego PN).

Kolejną istotną grupę docelową tej akcji pilotażowej stanowili inni lokalni liderzy opinii, w tym:

- sołtysi wsi położonych w gminach Czorsztyn, Krościenko nad Dunajcem, Łapsze Niżne i Szczawnica;
- dyrektorzy szkół;
- organizacje pozarządowe: Stowarzyszenie Flisaków Pienińskich, Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze (PTTK) - Oddział Pieniński w Krościenku n. D., Pieniński Oddział Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego (PTTK) w Szczawnicy;
- Centrum Kultury i Promocji w Krościenku n. D.

Grupa docelowa włączała również większe przedsiębiorstwa i inwestorów prywatnych, których działalność wiąże się z użytkowaniem gruntów lub wód w obszarze realizacji tej akcji pilotażowej:

- Uzdrowisko Szczawnica S.A.;
- Polskie Koleje Linowe S.A.;
- Czorsztyn-Ski Sp. z o.o.;
- KOLEX Sp. z o.o.;
- firma Port Pienin.

Tym niemniej, z uwagi na konieczność przeprowadzenia akcji pilotażowej w trakcie trwania pandemii COVID-19 i związanych z nią ograniczeń i obostrzeń sanitarnych (np. dotyczących dopuszczalnego maksymalnego limitu uczestników spotkań) było możliwe do przewidzenia, że na spotkaniach zaplanowanych w ramach akcji pilotażowej w regionie Pienin nie uda się zgromadzić wszystkich istotnych członków grupy docelowej (na co i tak nie pozwoliłby ograniczony budżet akcji pilotażowej).

3. Wdrażanie akcji pilotażowej projektu Centralparks w regionie Pienin

3.1. Analiza uwarunkowań demograficznych, społeczno-gospodarczych i prawnych, oraz aktualnych wyzwań dla planowania przestrzennego w regionie Pienin

Obszar realizacji akcji pilotażowej obejmował cztery gminy, w granicach których utworzono Pieniński PN oraz jego otulinę, czyli gminy Czorsztyn, Krościenko nad Dunajcem, Łapsze Niżne oraz Szczawnica, położone w powiecie nowotarskim województwa małopolskiego.

Łączna powierzchnia tych czterech gmin wynosi 33295 ha. Największa obszarowo jest gm. Łapsze Niżne (12579 ha, czyli 37,78% całości obszaru realizacji akcji pilotażowej), następnie gm. Szczawnica (8790 ha czyli 26,40% całości, z czego 5500 ha leży w jej obszarze wiejskim, a 3290 ha w mieście Szczawnica), gm. Czorsztyn (6208 ha, czyli 18,65%) i gm. Krościenko n. D. (5718 ha, czyli 17,17%).

Łączna liczba ludności tych czterech gmin wynosi 30913 osób, a zatem średnia gęstość zaludnienia obszaru realizacji akcji pilotażowej, wynosząca niecałe 93 os/km², jest znacznie niższa niż średnia gęstość zaludnienia obszarów wiejskich w województwie małopolskim (131 os/km²).

Największą liczbę ludności ma obszarowo gm. Łapsze Niżne (9355), następnie gm. Czorsztyn (7664), gm. Szczawnica (7145, z czego obszar wiejski gm. Szczawnica zamieszkuje 1490 osób, a miasto Szczawnica 5655), najmniej gm. Krościenko n. D. (6749).

Jak wynika z powyższych danych, największa gęstość zaludnienia charakteryzuje gminę Czorsztyn (ponad 123 os/km²) i gm. Krościenko n. D. (118 os/km²), podczas gdy wskaźnik ten jest znacznie niższy w gm. Szczawnica (średnio ok. 81 os/km², a w jej obszarze wiejskim zaledwie 27 os/km²) oraz w gm. Łapsze Niżne (nieco ponad 74 os/km²).

Zgodnie z danymi [Banku Danych Lokalnych GUS](#) dotyczącymi liczby ludności stale zamieszkującej objęte akcją pilotażową gminy, na przestrzeni lat 2010–2020 (wg danych na dzień 31 grudnia danego roku) liczba stałych mieszkańców zwiększyła się w gminach Czorsztyn (z 7373 do 7664 osób), Krościenko n. D. (z 6619 do 6749 osób) oraz Łapsze Niżne (z 9043 do 9355 osób).

Jak wynika z powyższych danych, liczba mieszkańców wzrosła w przeciągu 10 ostatnich lat, jednak jedynie w trzech gminach tj. gm. Czorsztyn (wzrost o 291 osób, czyli o 3,95%) i gm. Łapsze Niżne (o 312 osób, czyli o 3,45%), nieco mniej w najmniejszej obszarowo gm. Krościenko n. D. (o 130 osób, czyli o 1,96% liczby ludności tej gminy w dn. 31.12.2010).

Natomiast w tym samym okresie zmniejszyła się liczba stałych mieszkańców gminy Szczawnica, z 7425 do 7145 osób (czyli o 3,92%). Spadek liczby ludności dotyczył jednak jedynie miasta Szczawnica, z 5982 do 5655 osób (o 327 osób, 5.47% liczby mieszkańców miasta w dn. 31.12.2010), podczas gdy liczba mieszkańców obszaru wiejskiego gminy wzrosła z 1443 do 1490 osób (o 3,26%).

Najnowsze dostępne dane Banku Danych Lokalnych GUS pokazujące strukturę wykorzystania gruntów w obszarze realizacji akcji pilotażowej dotyczą lat 2012–2014. Zgodnie z tymi danymi użytki rolne zajmowały w 2014 r. łącznie 13892 ha (41,72% całego obszaru), a ich powierzchnia zmniejszała się przede wszystkim w obszarze wiejskim gminy Szczawnica, w wyniku zaniechania użytkowania pastwisk trwałych.

Grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzaczone zajmowały wówczas 16739 ha (50,27% całego obszaru), z czego lasy zajmowały łącznie 16394 ha (49,24% całego obszaru). Powierzchnia lasów zwiększyła się w obszarze wiejskim gm. Szczawnica, głównie o tereny d. pastwisk.

W 2014 r. grunty zabudowane i zurbanizowane zajmowały łącznie 906 ha (2,72% całego obszaru), w l. 2012–2014 ich powierzchnia systematycznie zwiększała się z roku na rok (taka tendencja zapewne nie tylko utrzymywała się, lecz znacznie nasilała w ostatnich latach).

Udział gruntów zabudowanych i zurbanizowanych był z oczywistych powodów najwyższy w mieście Szczawnica (5,17%), następnie w gm. Czorsztyn (3,12%), gm. Krościenko n. D. (2,87%), gm. Łapsze Niżne (2,36%), a znacząco niższy w wiejskim obszarze gm. Szczawnica (1,47%). Powierzchnia terenów mieszkaniowych wynosiła łącznie 114 ha i stale zwiększała się we wszystkich czterech gminach, najszybciej (aż o 50%) w wiejskim obszarze gminy Szczawnica.

W powyższym kontekście warto przeanalizować dane statystyczne dotyczące migracji ludności. Wynika z nich, że w przeciągu ostatnich 5 lat (2016–2020) w wyniku migracji (zarówno migracji wewnętrznych jak i zagranicznych) liczba stałych mieszkańców gmin zwiększyła się nieznacznie jedynie w gm. Czorsztyn (o 7 osób) i gm. Krościenko n. D. (o 6 osób). W tym samym okresie liczba stałych mieszkańców gminy zmniejszyła się w wyniku migracji w gm. Łapsze Niżne (o 52 osoby) oraz w gm. Szczawnica (aż o 134 osoby).

Oznacza to, że stale rosnąca powierzchnia terenów mieszkaniowych we wszystkich gminach objętych akcją pilotażową nie wynika z napływu osiedlających się nowych stałych mieszkańców migrujących z innych regionów lub zza granicy i rozliczających tu podatki od swoich dochodów. Nowe inwestycje mieszkaniowe w tych gminach służą zatem przede wszystkim zaspokajaniu potrzeb mieszkaniowych ich dotychczasowych mieszkańców (w tym ich dorastającego potomstwa) oraz popytu inwestorów, zwłaszcza zewnętrznych, na budownictwo apartamentowe.

Brak jest jednak dostępnych danych statystycznych, które pozwoliłyby ocenić ile z lokali w nowo oddawanych do użytkowania budynkach mieszkalnych jest nabywanych przez osoby niezamieszkujące na stałe w regionie Pienin w celach inwestycyjnych, np. z przeznaczeniem na krótkoterminowy wynajem w sezonie turystycznym. Brak jest też danych statystycznych, które pozwoliłyby ocenić liczbę wznoszonych w regionie realizacji akcji pilotażowej budynków rekreacji indywidualnej, budowanych zgodnie z prawem budowlanym i obowiązującymi dokumentami planistycznymi, lub wznoszonych bez zachowania wymogów prawnych (samowole budowlane).

W regionie Pienin różne jest pokrycie obszaru poszczególnych gmin obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (dalej jako mpzp). Gminy Czorsztyn i Łapsze Niżne posiadają obowiązujące mpzp pokrywające obszary całych gmin (poza obszarem Pienińskiego PN), podczas gdy gminy Krościenko n. D. i Szczawnica opracowały mpzp tylko dla wybranych terenów.

Jak wynika z powyższego, również części Pienin dotyczy tendencja powszechna w skali całego kraju, że mpzp są opracowywane w pierwszej kolejności dla obszarów już zabudowanych lub obszarów położonych w bezpośrednim sąsiedztwie istniejącej zabudowy, traktowanych jako naturalna rezerwa terenów pod nową zabudowę mieszkaniową i usługową.

Z uwagi na koszty związane ze sporządzeniem dokumentów planistycznych, mpzp dla pozostałych obszarów, zwłaszcza tych położonych w znacznym oddaleniu od terenów wcześniej już zabudowanych i uzbrojonych w infrastrukturę techniczną, sporządza się w drugiej kolejności, albo pozostawia te obszary (często cenne przyrodniczo i krajobrazowo) bez obowiązujących mpzp. Dlatego obie gminy Czorsztyn i Łapsze Niżne, w całości objęte obowiązującymi mpzp, są chlubnymi wyjątkami od powyższej reguły.

Tym niemniej sam fakt objęcia całego obszaru jakiegokolwiek gminy planami zagospodarowania przestrzennego nie stanowi jeszcze gwarancji utrzymania ładu przestrzennego oraz ochrony terenów cennych krajobrazowo, z uwagi np. na możliwość dokonania „punktowej” zmiany ustaleń obowiązującego mpzp na wniosek nawet pojedynczego inwestora.

Jednak generalnie znacznie mniej korzystna jest sytuacja na obszarach nie objętych mpzp, gdzie prawo dopuszcza możliwość zabudowy wyłącznie na podstawie uzyskanej przez inwestora decyzji o warunkach zabudowy (dalej jako WZ). W zamierzeniu ustawodawcy WZ miała być instrumentem pomocniczym, stosowanym jako wyjątek w obszarach nie objętych mpzp, z uwagi na niewielkie pokrycie powierzchni całego kraju obowiązującymi planami miejscowymi.

Niestety, to prowizoryczne rozwiązanie jest powszechnie nadużywane, prowadząc do pogłębiania się chaosu przestrzennego w Polsce. Co więcej, obowiązujące obecnie prawo nie daje gminom podstawy prawnej dla odmowy wydania WZ, nawet jeśli planowana inwestycja narusza ustalenia przyjętego wcześniej studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego (SUiKZP) danej gminy. Prowadzi to czasem do sytuacji, w których inwestorzy blokują opracowanie mpzp dla danego obszaru po to, by dzięki WZ uzyskać zgodę na zabudowę w oczywisty sposób naruszającą ustalenia SUiKZP, która nie byłaby możliwa w przypadku obowiązywania mpzp.

Należy podkreślić, że na obszarach wyjątkowo atrakcyjnych dla inwestorów (jakimi niewątpliwie są tereny położone w gm. Krościenko n. Dunajcem i gm. Szczawnica) wydanie choćby pojedynczej WZ dla danej lokalizacji, skutkującej wzniesieniem pojedynczego budynku, powoduje w kolejnych latach lawinę kolejnych wniosków o wydanie WZ dla sąsiednich działek, z powołaniem się na tzw. „zasadę dobrego sąsiedztwa” przy ustalaniu parametrów dla nowej zabudowy (z uwagi na wymóg kontynuacji funkcji, gabarytów i formy architektonicznej obiektów budowlanych, linii zabudowy oraz intensywności wykorzystania terenu). Prowadzi to do ekspansji rozproszonej zabudowy, zwłaszcza na obszarach najbardziej atrakcyjnych dla inwestorów.

Wysoka presja inwestycyjna na obszary dotychczas niezabudowane, a co za tym idzie wysokie ceny oferowane przez potencjalnych nabywców gruntów mogą również stanowić istotną motywację dla właścicieli gruntów rolnych do ich wyłączenia z produkcji rolnej, przez dokonanie zmiany przeznaczenia gruntu na cele nierolnicze w obowiązującym mpzp.

Należy tu zauważyć, że z uwagi na niekorzystne warunki gospodarowania w górach, gospodarka rolna już dawno przestała być podstawą lokalnej gospodarki w obszarze realizacji akcji pilotażowej, a gospodarka leśna nie będzie odgrywać podobnej roli (m.in. z uwagi na stosunkowo niską lesistość tego obszaru w porównaniu z innymi regionami Karpat) i nie będzie w stanie wchłoniąć nadwyżek siły roboczej. Dlatego dla rozwoju społeczno-gospodarczego gmin pienińskich decydujący jest dalszy rozwój ich funkcji turystycznych.

Przemysł turystyczny stanowi istotne źródło dochodu dla znaczącej części mieszkańców tego regionu. Jednak równocześnie niekontrolowany rozwój funkcji turystycznej generuje i pogłębia problemy i wyzwania dotyczące racjonalnego planowania przestrzennego i ochrony krajobrazu, z którymi obecnie zmagają się region.

3.2. Analiza specyficznych uwarunkowań dla planowania przestrzennego w regionie Pienin, wynikających z istnienia obszarowych form ochrony przyrody i krajobrazu

Obszar Pienińskiego PN stanowi zaledwie 7,1% łącznej powierzchni czterech gmin, stanowiących obszar realizacji akcji pilotażowej. Zasady ochrony parku narodowego, jego gospodarczego wykorzystania (np. dla celów prowadzenia ekstensywnej gospodarki rolnej i tradycyjnego pasterstwa na gruntach rolnych objętych ochroną krajobrazową) oraz udostępniania do zwiedzania reguluje szczegółowo zatwierdzony w 2014 r. Plan Ochrony dla Pienińskiego Parku Narodowego (będący też planem ochrony dla położonych w jego granicach obszarów PLH120013 i PLB120008 sieci Natura 2000, połączonych obecnie w obszar PLC120002).

Zewnętrzna otulina Pienińskiego PN, mająca za zadanie zabezpieczenie obszaru parku przed zagrożeniami zewnętrznymi wynikającymi z działalności człowieka, stanowi niespełna 7,95% łącznej powierzchni tych gmin. Z uwagi na konieczność eliminacji lub ograniczenia zagrożeń zewnętrznych Parku, mogących mieć źródło w jego otulinie, projekty studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz planów zagospodarowania przestrzennego województwa w części dotyczącej Pienińskiego PN i jego otuliny wymagają uzgodnienia z dyrektorem Pienińskiego PN w zakresie ustaleń tych planów, mogących mieć negatywny wpływ na ochronę przyrody parku narodowego.

Jak wynika z powyższego, Pieniński PN ma bezpośredni wpływ na planowanie i zagospodarowanie przestrzenne ok. 15% łącznej powierzchni gmin objętych akcją pilotażową, podczas gdy politykę przestrzenną dla pozostałych 85% obszaru realizacji akcji pilotażowej kształtują inne podmioty (przede wszystkim jednostki samorządu terytorialnego oraz Lasy Państwowe) bez udziału parku.

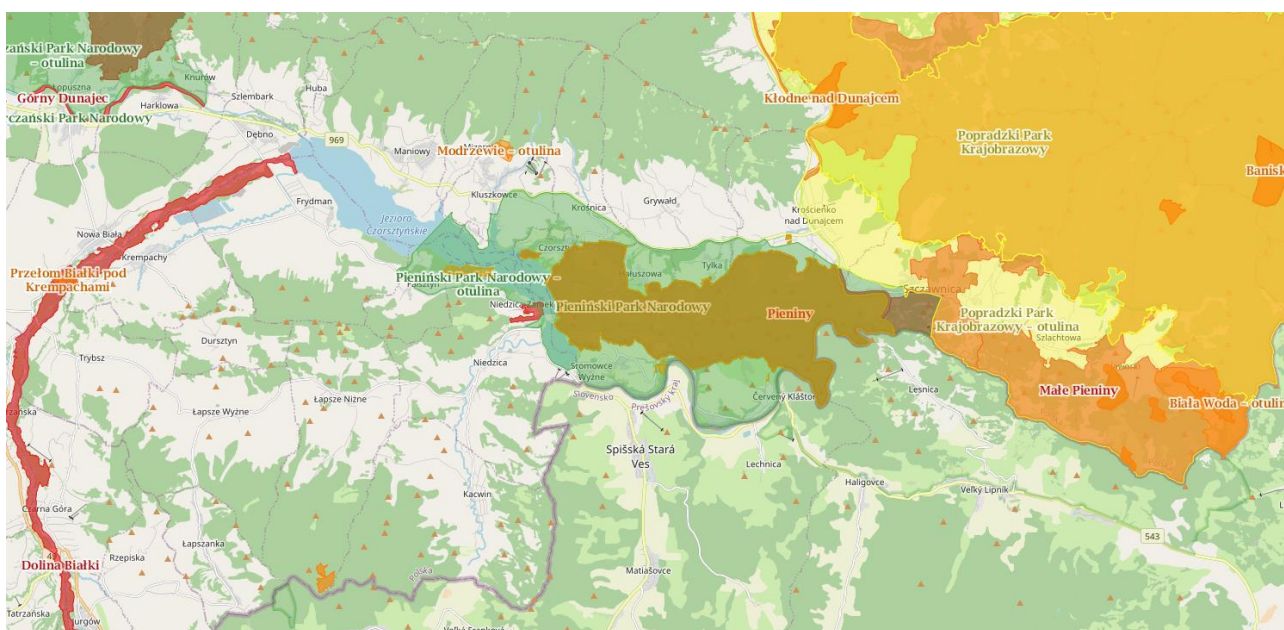
Tym niemniej, warto tu podkreślić, że cały obszar realizacji akcji pilotażowej (czyli całość obszaru tych czterech gmin) objęty jest różnymi innymi (niż park narodowy) obszarowymi formami ochrony przyrody, jako że:

- przeważająca część gminy Szczawnica oraz wschodnia część gminy Krościenko n. D. położone są w Popradzkim Parku Krajobrazowym lub w jego otulinie;
- całość obszaru wszystkich czterech gmin poza granicami Pienińskiego PN i Popradzkiego Parku Krajobrazowego stanowi część Południowomatemolskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu.

Ponadto w obszarze realizacji akcji pilotażowej istnieją też inne obszary chronione:

- w trzech gminach (poza gm. Krościenko n. D.) utworzono rezerваты przyrody: Niebieska Dolina (rez. florystyczny) w gm. Łąpsze Niżne, Modrzewie (leśny) wraz z otuliną w gm. Czorsztyn, Nad Kotelniczym Potokiem (leśny) i 4 rezerваты krajobrazowe: Wąwóz Homole, Wysokie Skalki, Zaskalskie-Bodnarówka oraz Biała Woda w gm. Szczawnica (ostatni z wymienionych, o powierzchni 43,36 ha, ma ponadto otulinę o powierzchni 286,69 ha, rozciągającą się pomiędzy wsią Jaworki a granicą państwową z Republiką Słowacką);
- poza obszarem PLC120002 sieci Natura 2000 (w granicach Pienińskiego PN) w 3 gminach (poza gm. Czorsztyn) znajdują się też inne obszary tej sieci - specjalne obszary ochrony siedlisk: Dolina Białki (PLH120024) i Niedzica (PLH120045) utworzone w gm. Łąpsze Niżne, Ostoja Popradzka (PLH120019) i Środkowy Dunajec z dopływami (PLH120088) utworzone w gm. Krościenko n. D. i gm. Szczawnica, oraz Małe Pieniny (PLH120025) i Podkowce w Szczawnicy (PLH120037) utworzone w gm. Szczawnica.

Mapa 3. Obszary chronione w polskiej części regionu Pienin, inne niż Południowomiatopolski Obszar Chronionego Krajobrazu (źródło: Geoserwis GDOŚ)

Z uwagi na powyższe, na planowanie i zagospodarowanie przestrzenne obszarów położonych poza Pienińskim PN i jego otuliną istotny wpływ ma głównie Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Krakowie, sprawująca nadzór nad obszarami Natura 2000 i koordynująca ich funkcjonowanie, oraz prowadząca postępowania mające na celu uzgodnienie projektów wszelkich dokumentów planistycznych dotyczących zagospodarowania przestrzennego w części dotyczącej obszaru Natura 2000, rezerwatu przyrody, parku krajobrazowego i obszaru chronionego krajobrazu, oraz decyzji o warunkach zabudowy w odniesieniu do obszarów objętych ochroną prawną.

3.3. Ocena stanu zachowania krajobrazów i identyfikacja zagrożeń w regionie Pienin

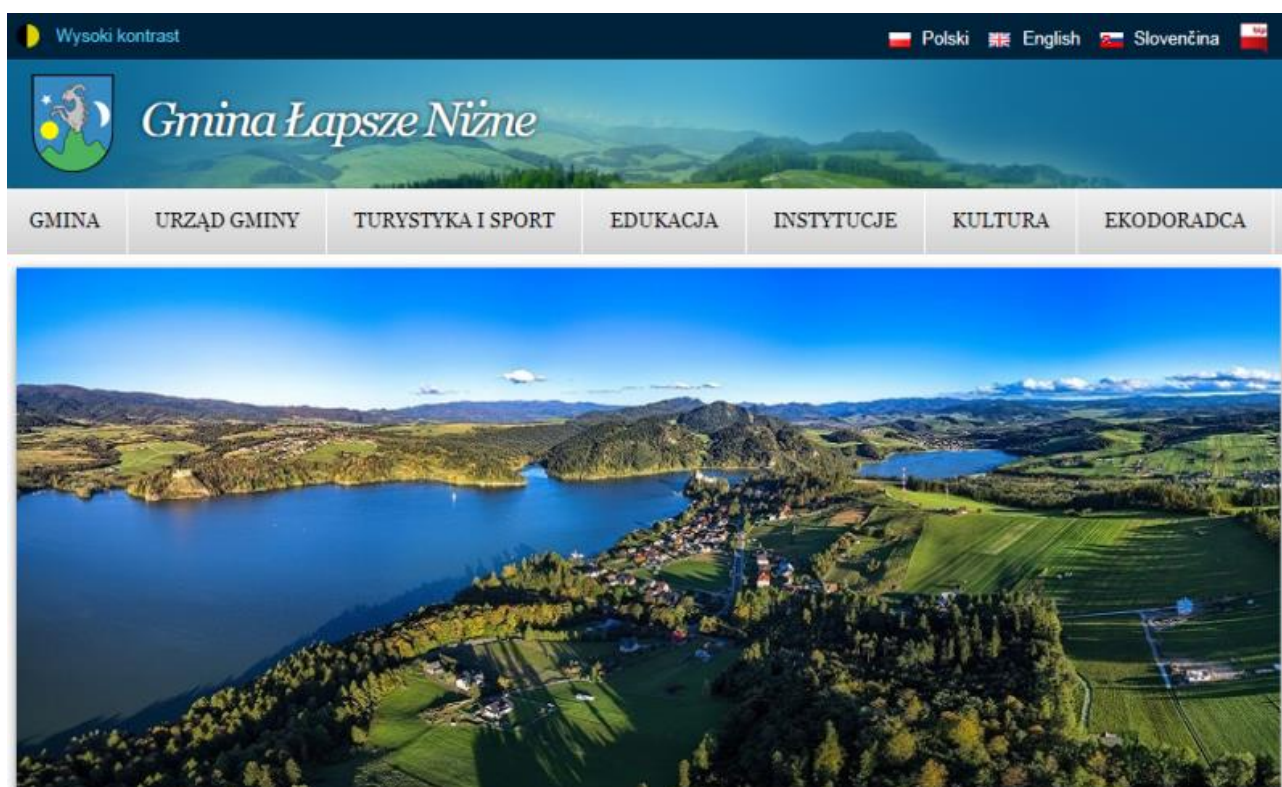
W oparciu o wyniki analizy danych i informacji dotyczących obszaru realizacji akcji pilotażowej dokonano oceny stanu zachowania krajobrazów w regionie Pienin oraz zidentyfikowano główne zagrożenia dla zachowania wysokich walorów krajobrazowych.

Były to działania zbieżne z działaniami zalecanymi w „Karpackiej strategii ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazu na zewnątrz i wewnątrz obszarów chronionych”:

- Działaniem 3.1.3. Ocena stanu ochrony krajobrazów;
- Działaniem 3.1.4. Identyfikacja i ocena zagrożeń dla zachowania krajobrazów.

Ocena stanu zachowania krajobrazów w regionie Pienin

W obszarze realizacji akcji pilotażowej, poza znakomicie zachowanymi krajobrazami naturalnymi typowanymi do Czerwonej Księgi Krajobrazów Polski¹ (chronionymi skutecznie m.in. w Popradzkim Parku Krajobrazowym oraz w specjalnych obszarach ochrony siedlisk, np. w wyjątkowo cennym krajobrazowo obszarze Małe Pieniny, PLH120025) są też obszary dobrze zachowanych krajobrazów rolniczych o wysokich walorach estetycznych, ukształtowanych w wyniku stosowania tradycyjnych praktyk użytkowania gruntów.

Ryc. 1. Tradycyjne krajobrazy naturalno-kulturowe o wysokich walorach estetycznych w gm. Łapsze Niżne.
Źródło: [strona internetowa Gminy Łapsze Niżne](http://strona.internetowa.Gminy.Lapsze.Nizne)

¹ Baranowska-Janota M., Marcinek R., Myczkowski Z. (2004). Czerwona Księga Krajobrazu Polski. Projekt pilotażowy tematu (Opracowanie na zlecenie Ministerstwa Środowiska). Kraków 2004.

Jednak w ostatnich latach na terenie gmin pienińskich nastąpił intensywny rozwój zabudowy, nie zawsze przez stopniowe zagęszczanie zabudowy obszarów już zabudowanych, lecz znacznie częściej przez gwałtowne rozprzestrzenianie się rozproszonej zabudowy na otwarte przestrzenie pól, łąk i pastwisk pomiędzy osadami, przez co dystans pomiędzy sąsiadującymi ze sobą miejscowościami, który utrzymywał się przez stulecia, obecnie zmniejsza się lub zanika.

Ma tu miejsce, nienotowana wcześniej w takiej skali, ekspansja osiedli domków jednorodzinnych lub budynków rekreacji indywidualnej, często nie służących zaspokajaniu potrzeb mieszkaniowych lokalnych mieszkańców. Znaczna część rozproszonej nowej zabudowy, wkraczającej na otwarte i dawniej niezainwestowane tereny, przeznaczana jest na kwatery turystyczne. Inwestycje te zaburzają harmonię krajobrazu (będącego jednym z głównych czynników atrakcyjności turystycznej regionu Pienin) oraz otwierają drogę dla kolejnych inwestycji, uzasadniając wydanie WZ dla sąsiednich działek, najczęściej z powołaniem się na „zasadę dobrego sąsiedztwa”.

Stopniowo zanikają też historycznie ukształtowane tradycyjne układy przestrzenne wsi oraz styl budownictwa. Budynki mieszkalne są przebudowywane na trwalsze i znacznie większe (np. mogące pomieścić więcej gości). Z uwagi na postępujące wycofywanie się mieszkańców regionu z hodowli i upraw gruntów rolnych nie wznosi się już obecnie nowych budynków gospodarczych, podczas gdy stare budynki mieszkalne lub gospodarcze nie zawsze są remontowane i adaptowane do współczesnych standardów i funkcji. Zarówno w przypadku nowej jak i istniejącej zabudowy widoczny jest odwrót od lokalnych tradycyjnych pienińskich wzorców architektonicznych. Pomimo powrotu do drewna jako budulca konstrukcyjnego lub materiału wykończeniowego, obiekty wznoszone w „stylu regionalnym” rzadko faktycznie powiązane są z tradycjami tego regionu, co najwyżej posiadają charakterystyczne dla regionu Pienin elementy i motywy ozdobne. Takie budynki raczej pogłębiają chaos w stosowanych w regionie stylach, niż kontynuują budowlane tradycje Pienin.

Zmienia się krajobraz wsi, kształtowany przez gusta właścicieli nieruchomości. Współczesne zagospodarowanie większości działek pozbawione jest zieleni. Tradycyjne zagrody pienińskie miały wokół budynków przedogródki, sady i ogrody warzywne, co łącznie z otaczającą domy zielenią wysoką (chroniącą budynki przed podmuchami wiatru zimą, a nadmiernym nagrzewaniem się latem) tworzyło specyficzny krajobraz wiejski, gdzie domy tonęły w zieleni wysokiej i niskiej. Obecnie tradycyjne gatunki drzew i krzewów liściastych rodzimych i charakterystycznych dla Pienin wypierane są przez gatunki iglaste, najczęściej przez tuje i cyprysy, będące elementami obcymi w miejscowym krajobrazie i tradycji.

Sytuację dodatkowo pogarsza chaos przestrzenny generowany przez reklamy (billboardy, reklamy umieszczane na budynkach i płotach, tablice reklamowe ustawiane przy drogach), często zupełnie nieczytelne dla kierowców (również z uwagi na ich zbytne zagęszczenie) i przesłaniające panoramy górskie lub widok na zabytki. Dysonansem w krajobrazie Pienin są też agresywne wizualnie reklamy i elementy wyposażenia przydrożnych punktów gastronomicznych, wątpliwe pod względem estetyki atrakcje dla dzieci (np. różnobarwne nadmuchiwane „zamki-zjeżdżalnie”) zasłaniające widok na góry i zabytki, a nawet metalowe barierki przy rozwijającej się sieci ścieżek rowerowych, w wielu miejscach zbędne z punktu widzenia konieczności zapewnienia bezpieczeństwa (lub z uwagi na swoją konstrukcję stanowiące wręcz zagrożenie dla użytkowników ścieżek) pomalowane na widoczne z daleka czerwono-białe paski.

Powyższe niekorzystne zjawiska zachodzące w krajobrazie Pienin przyczyniają się do obniżenia jego wartości estetycznej i atrakcyjności turystycznej. Co gorsza, skutkuje to również brakiem poczucia, zarówno wśród mieszkańców jak i turystów, że region, który zamieszkają lub w którym czasowo się znajdują, jest niezwykle piękny, cenny i wart ochrony.

Należy tu podkreślić, że wszystkie cztery gminy w otoczeniu Pienińskiego PN rozwijają się w oparciu o walory krajobrazowe i przyrodnicze regionu. Dlatego większość materiałów promocyjnych pokazuje nie tylko główne atrakcje przyrodnicze i historyczne regionu, ale również piękno jego krajobrazów, w tym mozaikowych kulturowo-naturalnych krajobrazów rolniczych (czyli krajobrazów charakteryzujących się występowaniem mozaiki pól uprawnych, łąk kośnych, pastwisk, miedz, zieleni zagrodowej, przydrożnej, śródpolnej i nadwodnej), harmonijnie wypełniających otwartą przestrzeń pomiędzy obszarami leśnymi. W dobrze pojętym interesie mieszkańców regionu Pienin leży dbałość o utrzymanie takiego tradycyjnego zagospodarowania.

Ryc. 2. Tradycyjne krajobrazy naturalno-kulturowe o wysokich walorach estetycznych w gm. Łapsze Niżne.
Źródło: [strona internetowa Gminy Łapsze Niżne](http://strona.internetowa.Gminy.Lapsze.Nizne)

Niestety, z uwagi na skalę przestrzenną i rosnące natężenie opisanych powyżej negatywnych zjawisk, występujące w znacznej części obszaru realizacji akcji pilotażowej rolnicze krajobrazy naturalno-kulturowe o wysokich walorach estetycznych, kulturowych i przyrodniczych należy już obecnie uznać za krajobrazy bardzo silnie zagrożone (co oznacza, że w najbliższym czasie mogą tam nastąpić zniszczenia nieodwracalne).

Identyfikacja głównych zagrożeń dla zachowania wysokich walorów krajobrazowych

Po dokonaniu wstępnej oceny stanu zachowania krajobrazów w regionie Pienin oraz zjawisk występujących w obszarze realizacji akcji pilotażowej przystąpiono do identyfikacji głównych źródeł zagrożeń dla walorów krajobrazowych oraz ich skutków.

Za najistotniejsze zagrożenia dla zachowania charakterystycznych cech krajobrazu regionu Pienin oraz jego walorów estetycznych, kulturowych i przyrodniczych uznano:

- nieograniczony rozwój osadnictwa powodujący nadmierne rozpraszanie zabudowy;
- zanik tradycyjnych układów przestrzennych wsi i form budownictwa;
- niewłaściwie zaprojektowane inwestycje w infrastrukturę techniczną i komunikacyjną;
- niewłaściwie zaprojektowane inwestycje w infrastrukturę turystyczną;
- zanik tradycyjnych form gospodarki rolnej i modelu gospodarowania gruntami;
- chaos reklamowy w przestrzeni (zarówno w obszarach zabudowanych jak i poza nimi).

Skutkami chaotycznego, nieprzewidzianego w miejscowych planach (mpzp) osadnictwa, trudnego do ograniczenia z uwagi na brak skutecznych instrumentów prawnych, są przede wszystkim:

- degradacja fizjonomii krajobrazu poprzez rozpraszanie zabudowy, obudowę ciągów komunikacyjnych prowadzącą do łączenia się sąsiednich miejscowości, zabudowywanie i zastanianie kulminacji terenu oraz ciągów, punktów i przedpoli widokowych;
- przerywanie i zawężanie ciągów siedlisk i korytarzy ekologicznych;
- zacieranie różnorodności form geologicznych i geomorfologicznych terenu oraz niszczenie jego mikroreliefu (czyli przestrzennego zróżnicowania urzeźbienia powierzchni terenu);
- uszczuplanie powierzchni biologicznie czynnej.

Skutkami zaniku tradycyjnych układów przestrzennych wsi i form budownictwa są już widoczne:

- przekształcanie i dogęszczanie układów historycznych wsi oraz wprowadzanie w ich obręb obcych regionalnie i bezstylowych form;
- rozprzestrzenianie się zabudowy na otwarte wcześniej przestrzenie pól, łąk i pastwisk, tworzące historycznie ukształtowane odstępy pomiędzy osadami.

Skutkami niewłaściwie zaprojektowanych inwestycji w infrastrukturę techniczną i komunikacyjną, np. energetyczne napowietrzne linie przesyłowe, wysokie (z uwagi na topografię obszaru) wieże przekaźnikowe radiowo-telewizyjne i telefonii komórkowej, oraz drogi publiczne są głównie:

- obniżanie walorów estetyczno-widokowych krajobrazu;
- utrudnienia w swobodnym przemieszczaniu się dzikich gatunków zwierząt.

Skutkami niewłaściwie zaprojektowanych inwestycji w infrastrukturę turystyczną (np. ośrodków, wyciągów i stoków narciarskich, ścieżek rowerowych) dla krajobrazu Pienin są:

- wkraczanie z inwestycjami mającymi na celu zagospodarowanie turystyczne na tereny cenne krajobrazowo i przyrodniczo, a także na obszary wyeksponowane w krajobrazie Pienin, a zatem doskonale widoczne zarówno z popularnych wśród turystów punktów widokowych (zlokalizowanych tak w Pienińskim PN jak i poza nim, np. przy głównych drogach i na przełęczach) jak też z obszarów wcześniej zabudowanych, np. prywatnymi obiektami noclegowymi (co automatycznie obniża walory estetyczne i atrakcyjność panoram widocznych z tych obiektów dla turystów);

- tworzenie barier w ciągu korytarzy ekologicznych;
- tworzenie dodatkowych źródeł zanieczyszczenia światłem i hałasem.

Obserwowanymi już obecnie skutkami zaniku tradycyjnych dla regionu Pienin form gospodarki rolnej i modelu gospodarowania gruntami (zwłaszcza recesji tradycyjnych form gospodarki pasterskiej i łąkowej) są przede wszystkim:

- stopniowa utrata wysokich walorów estetyczno-widokowych charakterystycznych dla tego regionu mozaikowych kulturowo-naturalnych krajobrazów rolniczych;
- stopniowe kurczenie się otwartych przestrzeni pól, łąk i pastwisk, tworzących odstępy pomiędzy osadami, w wyniku naturalnej sukcesji zbiorowisk leśnych na tereny porolne.

Natomiast potencjalnym skutkiem dalszego trwania widocznego już obecnie chaosu reklamowego w przestrzeni Pienin, tak w obszarach zabudowanych jak i poza nimi, może być radykalne obniżenie się jakości walorów estetycznych krajobrazu, powodujące obniżenie bądź wręcz utratę atrakcyjności turystycznej całego regionu Pienin.

Powinno być oczywiste, że w czasach, gdy większość klientów poszukuje informacji o dostępności usług bądź towarów w internecie, niewielki sens ma reklamowanie na przydrożnych billboardach (skutecznie zastaniających górskie panoramy lub widok na zabytki) np. stolarki okiennej, lokalnej betoniarni, czy oferty skomplikowanych operacji chirurgii plastycznej i estetycznej.

Jedną z największych atrakcji regionu Pienin, a równocześnie jego najskuteczniejszą reklamą są niewątpliwie jego dobrze zachowane krajobrazy naturalne i kulturowo-naturalne.

Ryc. 3. Panorama Tatr z gminy Łapsze Niżne.

Źródło: [strona internetowa Gminy Łapsze Niżne](http://www.lapsze-nizne.pl)

3.4. Identyfikacja obszarów kluczowych dla zachowania krajobrazów w regionie Pienin

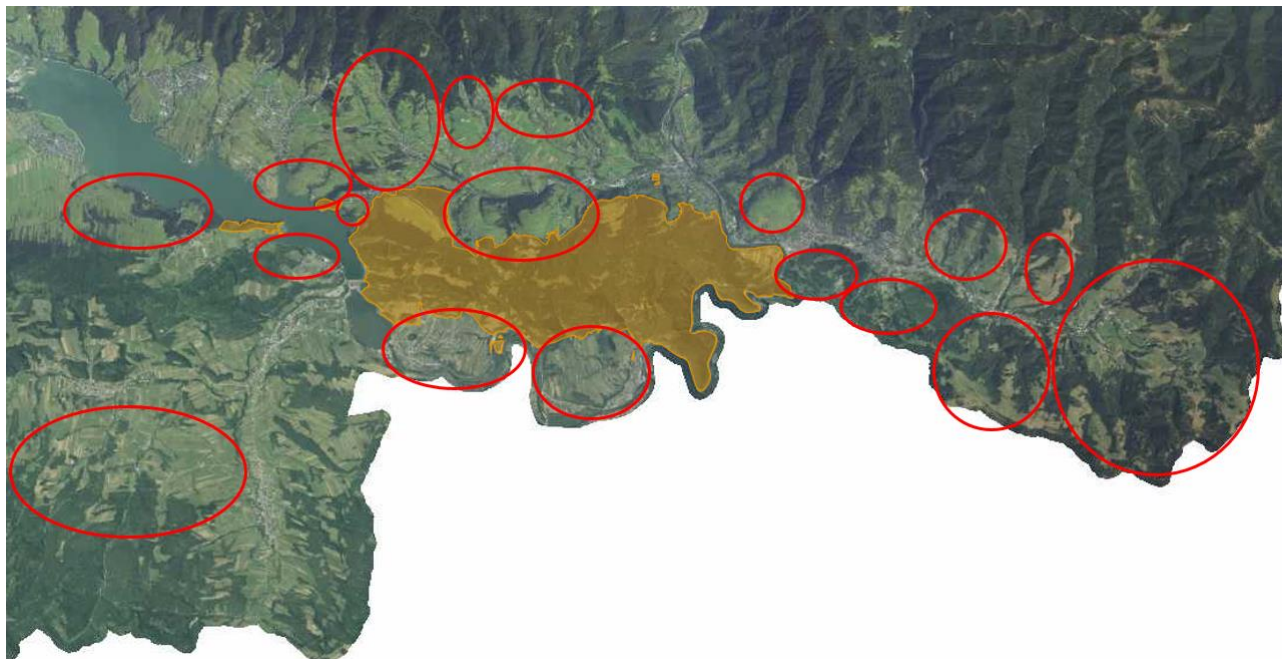
W oparciu o dokonaną wcześniej ocenę stanu zachowania krajobrazów oraz głównych zagrożeń, zidentyfikowano obszary kluczowe dla zachowania krajobrazów w regionie Pienin.

Było to działanie zbieżne z zalecanym w „Karpackiej strategii ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazu na zewnątrz i wewnątrz obszarów chronionych”

- Działaniem 3.2.1. Identyfikacja kluczowych obszarów interwencji dla zachowania, ochrony, odtwarzania, rewitalizacji i zrównoważonego użytkowania krajobrazów.

Za obszary kluczowe dla zachowania krajobrazów, a równocześnie wyjątkowo atrakcyjne zarówno dla inwestorów indywidualnych jak i profesjonalnych deweloperów, planujących nową zabudowę mieszkaniową, rekreacyjną lub obiekty infrastruktury turystycznej, przez co szczególnie narażone na intensywną presję inwestycyjną, uznano niezabudowane dotychczas grunty na terenach otwartych położonych:

- w pobliżu brzegów Zbiornika Czorsztyńskiego w otulinie Pienińskiego PN, we wsiach Czorsztyn i Kluszkowce (gm. Czorsztyn), oraz we wsiach Falsztyn i Niedzica-Zamek (gm. Łapsze Niżne) na północnych stokach Pienin Spiskich;
- w pobliżu brzegów Zbiornika Czorsztyńskiego poza otuliną Pienińskiego PN, we wsiach Maniowy (gm. Czorsztyn) i Frydman (gm. Łapsze Niżne);
- w innych najbardziej atrakcyjnych widokowo lokalizacjach w otulinie Pienińskiego PN, czyli w dolinie pomiędzy głównym pasmem Pienin a przelomowym odcinkiem rzeki Dunajec, we wsiach Sromowce Wyżne i Sromowce Niżne (gm. Czorsztyn) oraz na obszarze pomiędzy wsiami Czorsztyn i Kluszkowce (gm. Czorsztyn) a wsią Krośnica (gm. Krościenko n. D.);
- w innych najbardziej atrakcyjnych widokowo lokalizacjach poza otuliną Pienińskiego PN, czyli na gruntach położonych na północ od przełęczy Snózka na stokach góry Wdżar we wsiach Kluszkowce (gm. Czorsztyn) i Krośnica (gm. Krościenko n. D.);
- w otulinie Pienińskiego PN pomiędzy wsiami Hałuszowa i Tylka (gm. Krościenko n. D.);
- poza otuliną Pienińskiego PN na gruntach wsi Grywałd i Krośnica (gm. Krościenko n. D.) na eksponowanych południowych stokach Gorców, na terenach pomiędzy aktualnie istniejącą zabudową tych wsi a granicą rolno-leśną;
- poza otuliną Pienińskiego PN na gruntach na południe od wsi Łapsze Niżne - wokół jej południowych przysiółków oraz pomiędzy tymi przysiółkami a wsią Kacwin (gm. Łapsze Niżne) na Pogórzu Spiskim, z uwagi na ich ekspozycję dobrze widoczną z Pienińskiego PN;
- w otulinie Pienińskiego PN oraz w specjalnym obszarze ochrony siedlisk Podkowce w Szczawnicy (PLH120037) na północnych i zachodnich stokach góry Szafranówka (w gm. Szczawnica) z uwagi na ich ekspozycję dobrze widoczną z obszaru Pienińskiego PN;
- w otulinie Popradzkiego PK na stokach gór Biała i Cizowa pomiędzy wschodnimi przysiółkami Krościenka nad Dunajcem, a zachodnią częścią miasta Szczawnica;
- w otulinie Popradzkiego PK na południowych stokach pasma Radziejowej w Beskidzie Sądeckim, w obszarze wiejskim gminy Szczawnica oraz na gruntach wsi Szlachtowa (gm. Szczawnica), na terenach pomiędzy aktualnie istniejącą zabudową a granicą rolno-leśną;
- w otulinie Popradzkiego PK oraz w specjalnym obszarze ochrony siedlisk Małe Pieniny (PLH120025), na gruntach w obszarze wiejskim gminy Szczawnica, oraz wsi Biała Woda, Czarna Woda, Jaworki i Szlachtowa (gm. Szczawnica).

Mapa 4. Ortofotomapa obszaru otaczającego Pieniński PN (źródło: Geoserwis GDOŚ), z zaznaczeniem obszarów uznanych za kluczowe dla zachowania wysokich walorów krajobrazu.

Wymienione w ostatnich dwóch punktach powyższej listy obszary kluczowe dla zachowania krajobrazów (czyli 5 najdalej na wschód wysuniętych obszarów wskazanych na mapie nr 4), wszystkie położone w otulinie Popradzkiego Parku Krajobrazowego, a część z nich ponadto w specjalnym obszarze ochrony siedlisk Małe Pieniny (PLH120025), są wyjątkowo atrakcyjne dla inwestorów z uwagi na swoje położenie w pobliżu uzdrowiska Szczawnica, stanowiącego dla licznie odwiedzających to uzdrowisko turystów i wczasowiczów doskonały punkt wypadowy wycieczek nie tylko do Pienińskiego PN, lecz także w malownicze pasmo górskie Małych Pienin oraz w pasmo Radziejowej w Beskidzie Sądeckim.

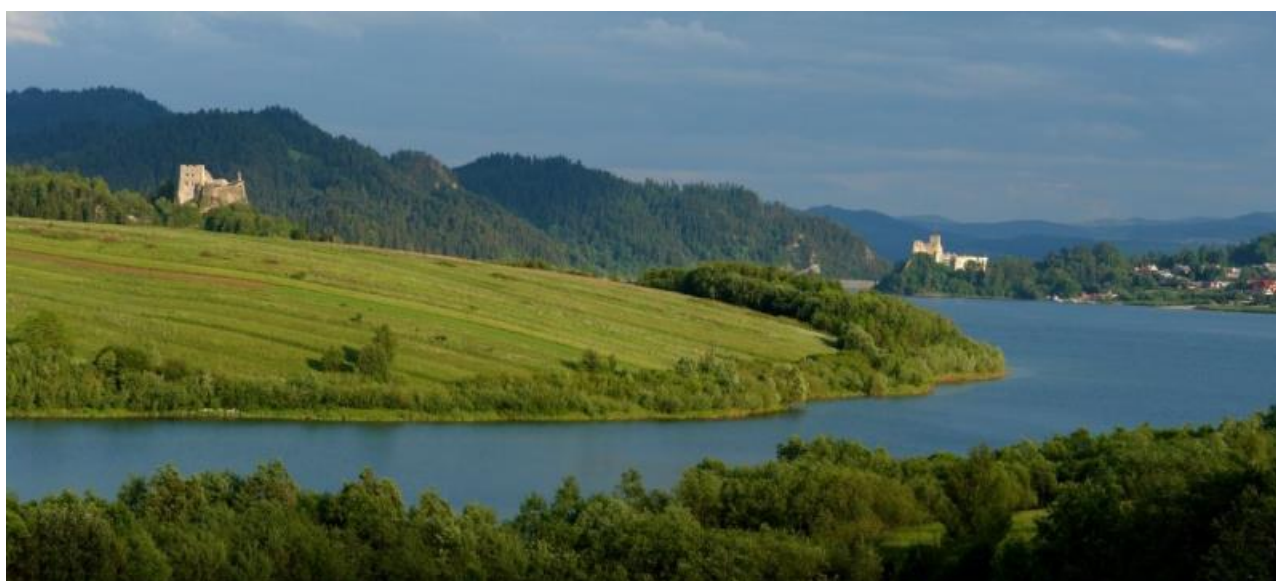
Warto podkreślić, że szczególnie atrakcyjne dla inwestorów są lokalizacje zapewniające możliwość codziennego podziwiania panoram nie tylko Pienin czy Zbiornika Czorsztyńskiego, ale równocześnie panoram Gorców i Tatr (czasem też Babiej Góry), co w obszarze realizacji tej akcji pilotażowej jest możliwe wyłącznie z wyżej położonych lokalizacji na obszarach otwartych, przede wszystkim w gminach Czorsztyn, Łapsze Niżne i Krościenko n. D. Poza miejscowościami wymienionymi w powyższym zestawieniu obszarów kluczowych dla zachowania krajobrazów są to również wsie Huba i Mizerna (gm. Czorsztyn), oraz Dursztyn, Kacwin, Łapsze Wyżne i Niedzica (gm. Łapsze Niżne). Natomiast w gminie Krościenko n. Dunajcem panoramy Tatr widoczne są wyłącznie z wskazanych na mapie nr 4 gruntów wsi Grywałd i Krośnica.

Takie wyeksponowane lokalizacje są doskonale widoczne w krajobrazie Pienin, zwłaszcza z najbliższych położonych przełęczy, zboczy i szczytów górskich, np. z masowo odwiedzanego przez turystów szczytu Trzech Koron w Pienińskim PN. A zatem zabudowanie takich wyeksponowanych w krajobrazie obszarów skutkować będzie obniżeniem walorów krajobrazowych całego regionu.

Ryc. 4. Panorama na południową część gminy Łapsze Niżne (w oddali Tatry).
Źródło: [strona internetowa Gminy Łapsze Niżne](#)

Ryc. 5. Otulina Pienińskiego PN, wieś Kluszkowce - przedpole widokowe zamków w Czorsztynie i Niedzicy.
Fot. M. Majerczak

*Ryc. 6. Nowo wzniesione obiekty we wsi Czorsztyń na tle panoramy na zamek Czorsztyń i Tatry.
Fot. E. Zając*

*Ryc. 7. Panorama Tatr, na pierwszym planie niezabudowane grunty wsi Sromowce Wyżne.
Fot. M. Majerczak*

3.5. Ocena stanu łączności ekologicznej i identyfikacja zagrożeń w regionie Pienin

W oparciu o wyniki analizy danych i informacji dotyczących obszaru realizacji akcji pilotażowej dokonano oceny stanu łączności ekologicznej w regionie Pienin oraz zidentyfikowano główne zagrożenia dla jej utrzymania.

Były to działania zbieżne z działaniami zalecanymi w „Karpackiej strategii ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazu na zewnątrz i wewnątrz obszarów chronionych”:

- Działaniem 4.1.3. Ocena luk przestrzennych dla łączności ekologicznej na poziomie lokalnym i regionalnym (m.in. identyfikacja luk przestrzennych, stref i punktów krytycznych, barier oraz obszarów tworzących „wąskie gardła” dla przemieszczania się lub migracji gatunków);
- Działaniem 4.1.4. Identyfikacja i ocena zagrożeń dla zachowania łączności ekologicznej w skali lokalnej i regionalnej.

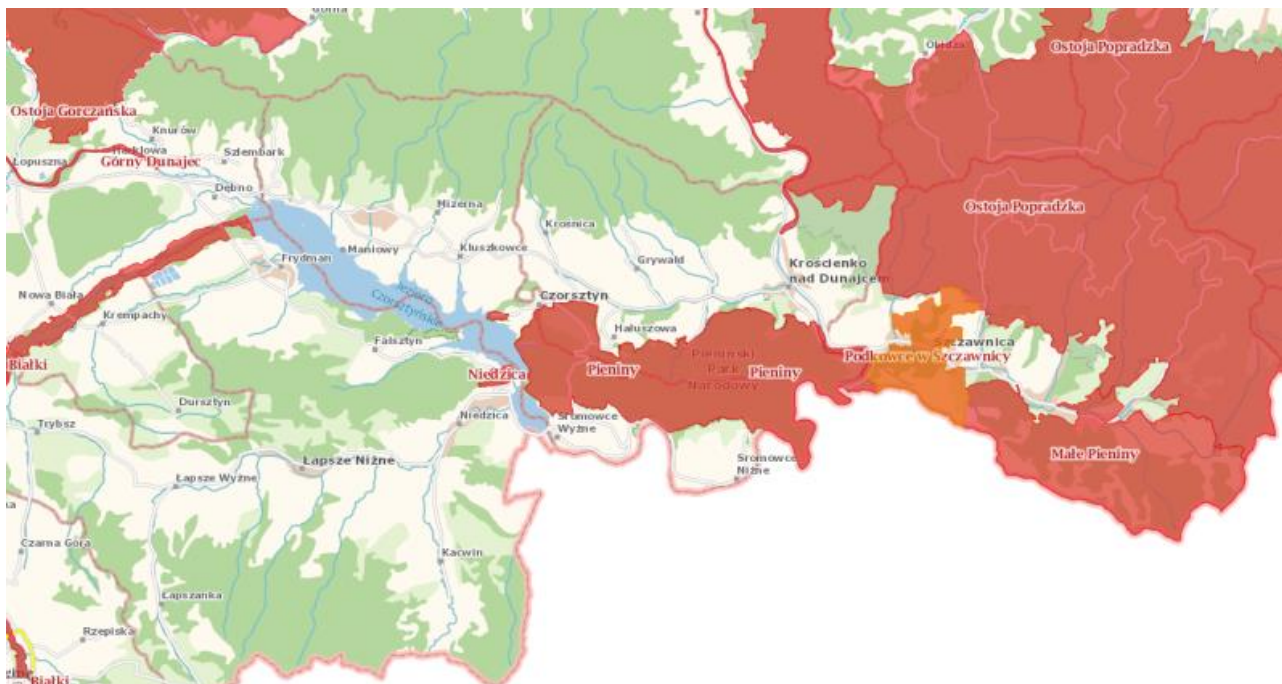
Zagospodarowywanie nowych terenów położonych z dala od historycznych centrów sieci osadniczej, przez stopniowe rozprzestrzenianie się nowej zabudowy (zwłaszcza rozproszonej) na kolejne obszary, przyczynia się do postępującego zabudowywania obszarów korytarzy ekologicznych, stopniowo zawężającego ich obszar i ograniczającego ich drożność bądź całkowicie blokującego ich przebieg, uniemożliwiając ich funkcjonowanie.

Jak wspomniano w części 1.4. (*Logika interwencji akcji pilotażowej - wybór obszaru realizacji*), jednym z kryteriów decydujących o wyborze otoczenia Pienińskiego PN był stopień fragmentacji naturalnych ekosystemów i siedlisk przyrodniczych w otoczeniu obszaru chronionego, skutkujący zakłóceniem drożności korytarzy ekologicznych łączących dany obszar chroniony z sąsiadującymi obszarami o dużym stopniu naturalności (np. większymi kompleksami leśnymi), a zwłaszcza z innymi obszarami chronionymi.

Jak wspomniano w części 2.2. (*Określenie problemów, których powinna dotyczyć akcja pilotażowa w regionie Pienin*), obowiązujący Plan Ochrony dla Pienińskiego PN wskazuje, że ten obszar chroniony, będący najmniejszym obszarowo parkiem narodowym w polskiej części regionu karpackiego, już obecnie jest w znacznym stopniu odizolowany od innych obszarów chronionych.

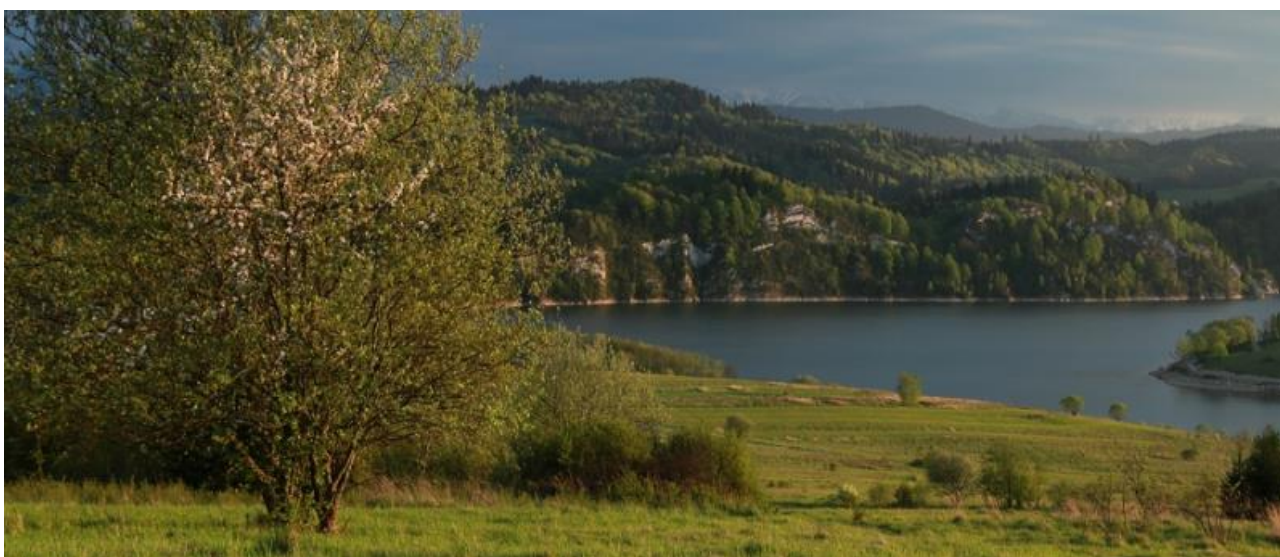
Wśród istniejących zagrożeń dla utrzymania łączności ekologicznej Plan Ochrony wymienia zawężanie istniejącą lub planowaną zabudową korytarzy ekologicznych łączących Pieniny z sąsiednimi pasmami górskimi, w szczególności z Beskidem Sądeckim, Gorcami, Pieninami Spiskimi i Magurą Spiską.

Głównym celem powinno zatem być utrzymanie drożności korytarzy ekologicznych, łączących Pieniński PN z pobliskimi innymi obszarami chronionymi, tj. z Gorczańskim Parkiem Narodowym i Popradzkim Parkiem Krajobrazowym, czyli równocześnie zachowanie spójności sieci Natura 2000, dzięki utrzymaniu drożności przestrzennych połączeń pomiędzy obszarami PLC120002 (w Pienińskim PN) oraz PLH120045 we wsi Niedzica a pobliskimi obszarami Ostoja Gorczańska (PLH120018), Podkowce w Szczawnicy (PLH120037), Małe Pieniny (PLH120025) oraz Ostoja Popradzka (PLH120019).

Mapa 5. Pieniny PLC120002 i specjalne obszary ochrony siedlisk w sąsiednich regionach (źródło: Geoserwis GDOŚ).

Niezwykle istotne powinno być ponadto utrzymanie łączności ekologicznej w skali transgranicznej. Jednak migracje gatunków ssaków pomiędzy Pienińskim PN (obszarem PLC120002) a rozległymi, stosunkowo dobrze zachowanymi naturalnymi obszarami Pienin Spiskich i Pogórza Spiskiego położonymi w gm. Łapsze Niżne, oraz przylegającymi do obszaru tej gminy, położonymi na terytorium Republiki Słowackiej kompleksami leśnymi Magury Spiskiej są dość ograniczone, przede wszystkim z uwagi na istnienie sporadycznie zamarzającego Zbiornika Wodnego Czorsztyń-Niedzica, infrastruktury technicznej zapory w Niedzicy, oraz położonych poniżej wyrównawczego Zbiornika Sromowskiego i zapory wodnej w Sromowcach.

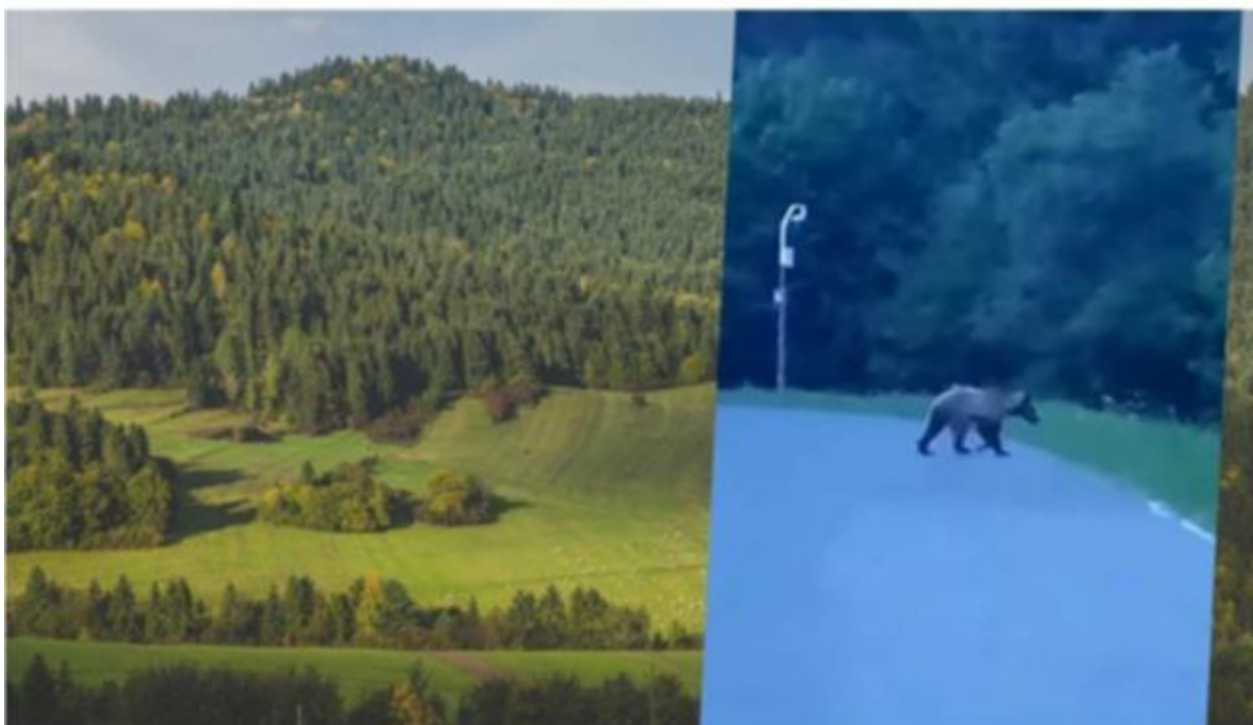
Ryc. 8. Przewężenie Zbiornika Czorsztyńskiego przy Zielonych Skalkach - możliwa trasa migracji ssaków.
Fot. E. Zajęc

Oba zbiorniki wodne wraz z infrastrukturą zapór tworzą barierę dla migracji ssaków o łącznej długości ok. 17 km (licząc od ujścia rzeki Dunajec do Zbiornika Czorsztyńskiego w okolicach wsi Dębno gminy Nowy Targ do jej wyptywu ze Zbiornika Sromowskiego). Kontynuacją tej bariery jest rozciągająca się (na przestrzeni ok. 1,35 km) poniżej zapory wodnej w Sromowcach zwarta zabudowa wsi Sromowce Wyżne wzdłuż biegu rzeki Dunajec.

Niedźwiedź w Pieninach. "Szuka sposobu na wydostanie się"

W mediach społecznościowych opublikowano nagranie, na którym widać młodego niedźwiedzia w Sromowcach Wyżnych. Być może to ten sam osobnik, którego ślady znaleziono w Pienińskim Parku Narodowym.

Ryc. 9. Wycinek prasowy z artykułu w prasie lokalnej, poruszającego problem utrudnionej migracji dzikich zwierząt - na zdjęciu po prawej młody niedźwiedź na drodze we wsi Sromowce Wyżne ([nagranie wideo](#)). Źródła: A. Bociński/Facebook, Pieniński PN, Tygodnik Podhalański

Kolejnymi barierami dla migracji ssaków pomiędzy sąsiadującymi ze sobą dwoma parkami narodowymi: Pienińskim PN (PLC120002) i położonym na południowym brzegu rzeki Dunajec słowackim Pienińskim parkiem narodowym (*Pieninský národný park*, PIENAP) oraz specjalnym obszarem ochrony siedlisk SKUEV1337 po stronie słowackiej są głęboki i trudno dostępny wąwóz przelotu Dunajca, o niezwykle stromych zboczach, oraz rwący nurt tej granicznej rzeki.

Ryc. 10. Wąwóz przetomowego odcinka rzeki Dunajec, oddzielający Pieniński PN od PIENAP.

Fot: M. Majerczak

Z uwagi na powyższe, takie transgraniczne migracje możliwe są prawdopodobnie przede wszystkim przez tereny przygranicznych, położonych po polskiej stronie granicy państwowej specjalnych obszarów ochrony siedlisk Małe Pieniny (PLH120025) oraz Podkowce w Szczawnicy (PLH120037), które gatunki ssaków mogą migrować z położonego w Republice Słowackiej sąsiedniego Pienińskiego parku narodowego (obszaru SKUEV1337) zarówno do Pienińskiego PN (równocześnie obszaru PLC120002) jak i do pobliskiej Ostoi Popradzkiej (PLH120019).

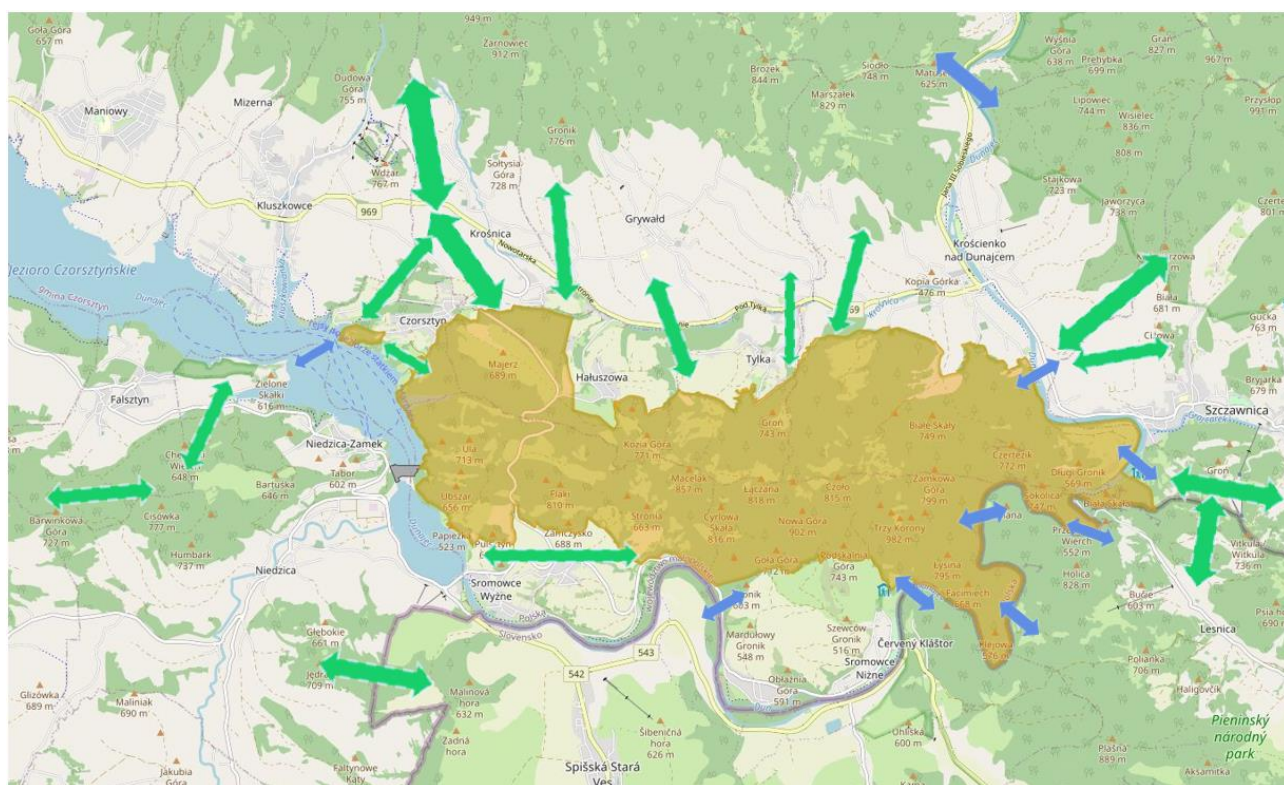
Z podobnych powodów możliwość migracji wielu gatunków zwierząt pomiędzy obszarem Pieniny (PLC120002) a pobliskimi obszarami Małe Pieniny (PLH120025) i Ostoja Popradzka (PLH120019) przez obszar Podkowce w Szczawnicy (PLH120037, oznaczony kolorem pomarańczowym na mapie nr 5) jest ograniczona zarówno z uwagi na ukształtowanie terenu przetomowego odcinka rzeki Dunajec na południu, jak też zwartą zabudowę Krościenka nad Dunajcem na północy. W tej części obszaru realizacji akcji pilotażowej jedynym dogodnym przejściem dla wielu gatunków ssaków pozostaje płytszy odcinek rzeki Dunajec w okolicy Piasków (zachodniej części miasta Szczawnica) przy granicy gm. Krościenko n. D. z gm. Szczawnica, czyli w obszarze sieci Natura 2000 „Środkowy Dunajec z dołkami” (PLH120088).

Biorąc pod uwagę powyższe ograniczenia, wynikające z istnienia szerokich zbiorników wodnych oraz cieków wodnych o bystrym nurcie, bardzo istotnymi dla utrzymania łączności ekologicznej Pienińskiego PN (obszaru Pieniny, PLC120002) z pobliskimi obszarami chronionymi są korytarze ekologiczne łączące Pieniński PN z nieodległym Gorczańskim Parkiem Narodowym (obszarem Ostoja Gorczańska PLH120018), przebiegające w okolicach wsi Czorsztyn i Kluszkowce (gm. Czorsztyn), oraz wsi Krośnica, Grywałd, Hałuszowa i Tylka (gm. Krościenko n. D).

Mapa 6. Ortofotomapa obszaru otaczającego Pieniński PN (źródło: Geoserwis GDOŚ).

Mapa 7. Mapa obszaru otaczającego Pieniński PN (źródło: Geoserwis GDOŚ) z zaznaczeniem przebiegu ważniejszych korytarzy ekologicznych (kolorem niebieskim zaznaczono korytarze przebiegające przez zbiorniki lub ciekі wodne).

3.6. Identyfikacja obszarów kluczowych dla utrzymania łączności ekologicznej w regionie Pienin

W oparciu o dokonane uprzednio w ramach akcji pilotażowej ocenę stanu łączności ekologicznej i identyfikację zagrożeń w regionie Pienin (część 3.5.) zidentyfikowano obszary kluczowe dla utrzymania łączności ekologicznej w regionie Pienin, tj. zachowania drożności połączeń przestrzennych łączących Pieniński PN z pobliskimi kompleksami naturalnymi i obszarami chronionymi oraz zachowania spójności sieci obszarów Natura 2000, zarówno w skali lokalnej jak i w skali transgranicznej (z uwagi na położenie obszaru realizacji akcji pilotażowej w regionie wzdłuż granicy państwowej pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a Republiką Słowacką).

Było to działanie zbieżne z zalecanym w „Karpackiej strategii ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazu na zewnątrz i wewnątrz obszarów chronionych”

- Działaniem 4.2.1. Identyfikacja priorytetowych obszarów interwencji dla łączności ekologicznej.

Działanie to miało też sprzyjać wypełnianiu przez Rzeczpospolitą Polską (choćby w skali lokalnej, ograniczonej przestrzennie obszarem realizacji tej akcji pilotażowej) zobowiązań wynikających:

- z tematycznego Protokołu o ochronie i zrównoważonym użytkowaniu różnorodności biologicznej i krajobrazowej ([Dz.U. 2010 nr 90 poz. 591](#)) do Ramowej Konwencji Karpackiej, obowiązującego w Polsce od kwietnia 2010 r., którego art. 9 ust. 1 stanowi, że: *„Każda ze Stron podejmie środki na terytorium swojego kraju w celu poprawy i zapewnienia ciągłości i wzajemnej spójności pomiędzy naturalnymi i półnaturalnymi siedliskami w Karpatach tak, aby umożliwić rozprzestrzenianie się i migrację dzikich gatunków populacji w szczególności dużych drapieżników oraz wymiany genetycznej pomiędzy takimi populacjami”*;
- z Dyrektywy Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory ([Dz.U. L 206 z 22.7.1992, s. 7](#)), której art. 3 ust. 3 stanowi, że: *„Państwa Członkowskie, w razie potrzeby, podejmują starania w celu poprawy ekologicznej spójności Natury 2000 poprzez zachowanie oraz, w stosownych przypadkach, rozwinięcie cech krajobrazu o dużym znaczeniu dla dzikiej fauny i flory”*.

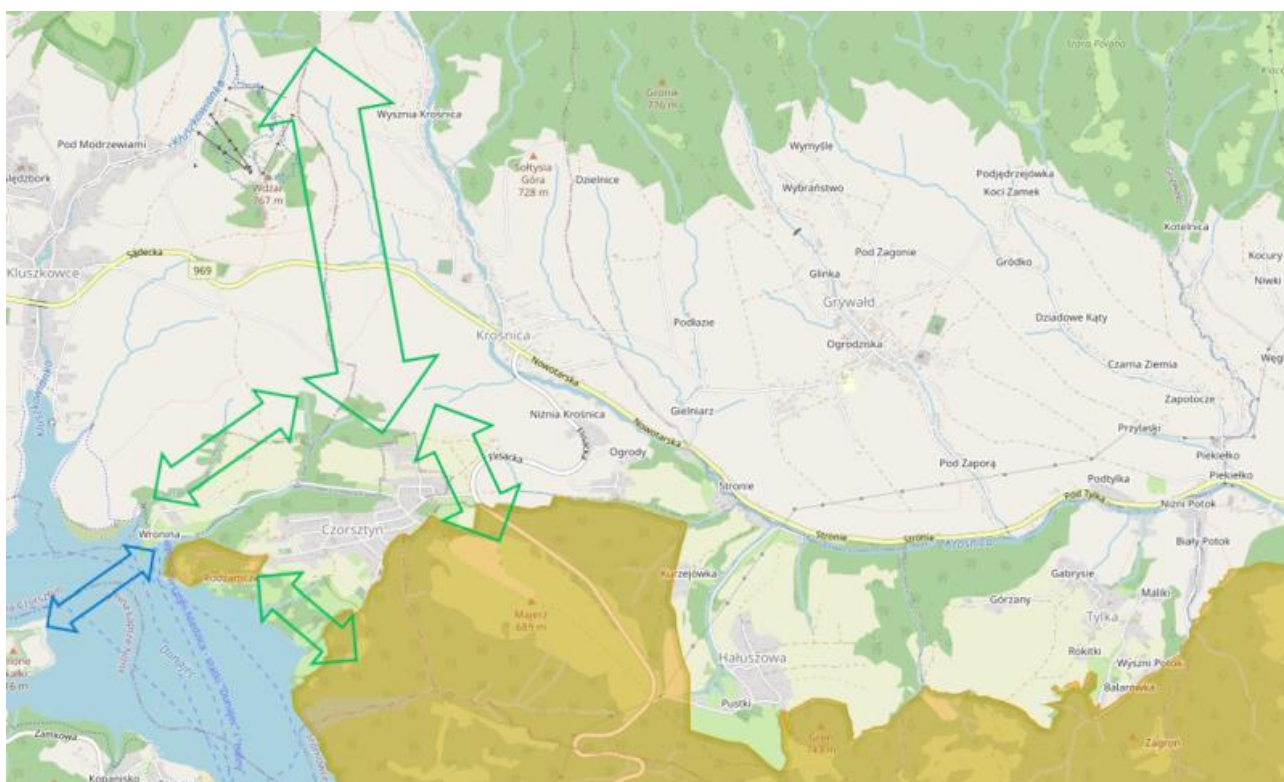
Za najważniejsze obszary kluczowe dla utrzymania łączności ekologicznej w regionie Pienin uznano w ramach tej akcji pilotażowej:

- obszary położone w otulinie Pienińskiego PN lub poza jego otuliną w okolicach przełęczy Snózka oraz wsi Czorsztyń i Kluszkowce (gm. Czorsztyń) i Krośnica (gm. Krościenko n. D.), łączące Pieniński PN (obszar Pieniny, PLC120002) z Gorcezańskim Parkiem Narodowym (obszarem Ostoja Gorcezańska, PLH120018);
- obszary położone częściowo w otulinie Pienińskiego PN a częściowo w otulinie Popradzkiego Parku Krajobrazowego w okolicy Piasków (zachodniej części miasta Szczawnica) wzdłuż granicy gm. Krościenko n. D. z gm. Szczawnica, łączący Pieniński PN z Popradzkim Parkiem Krajobrazowym, oraz szereg specjalnych obszarów ochrony siedlisk sieci Natura 2000: Pieniny (PLC120002), Podkowce w Szczawnicy (PLH120037), Małe Pieniny (PLH120025), Ostoja Popradzka (PLH120019) w Polsce, oraz obszar SKUEV1337 w Republice Słowackiej.

Mapa 8. Ortofotomapa okolic wsi Czorsztyn, Kluszkowce, Krośnica i Grywałd, z zaznaczeniem obszaru Pienińskiego PN (źródło: Geoserwis GDOŚ).

Mapa 9. Mapa (źródło: Geoserwis GDOŚ) z zaznaczeniem obszaru Pienińskiego PN oraz istniejących korytarzy ekologicznych przebiegających w okolicach przełęcz Szozka oraz wsi Czorsztyn, Kluszkowce i Krośnica.

Ryc. 11. Okolica korytarza ekologicznego przebiegającego przez przełęcz Snozka, w głębi widoczne pasmo Gorców, po lewej góra Wdżar, widoczne stopniowe wkraczanie nowej zabudowy.
Fot. Z. Niewiadomski

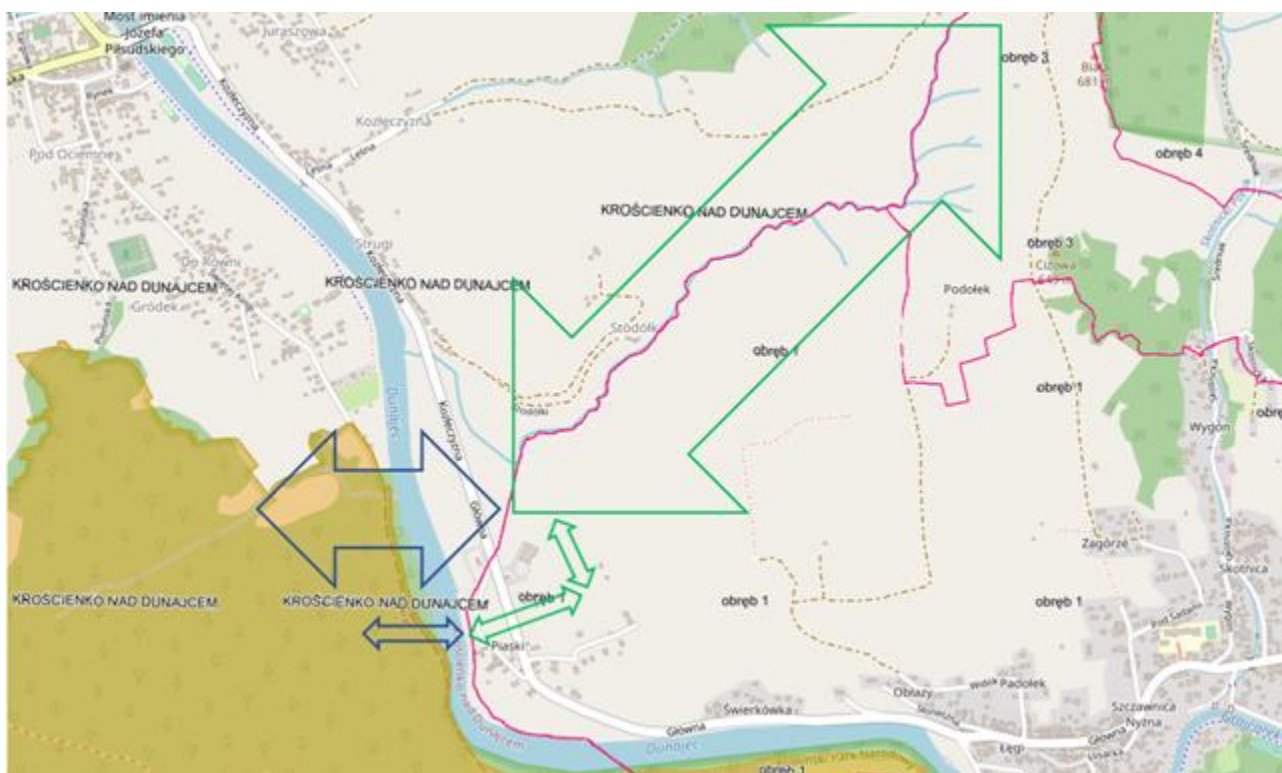

Ryc. 12. Część obszaru korytarza ekologicznego przebiegającego przez przełęcz Snozka.
Fot. E. Zajac

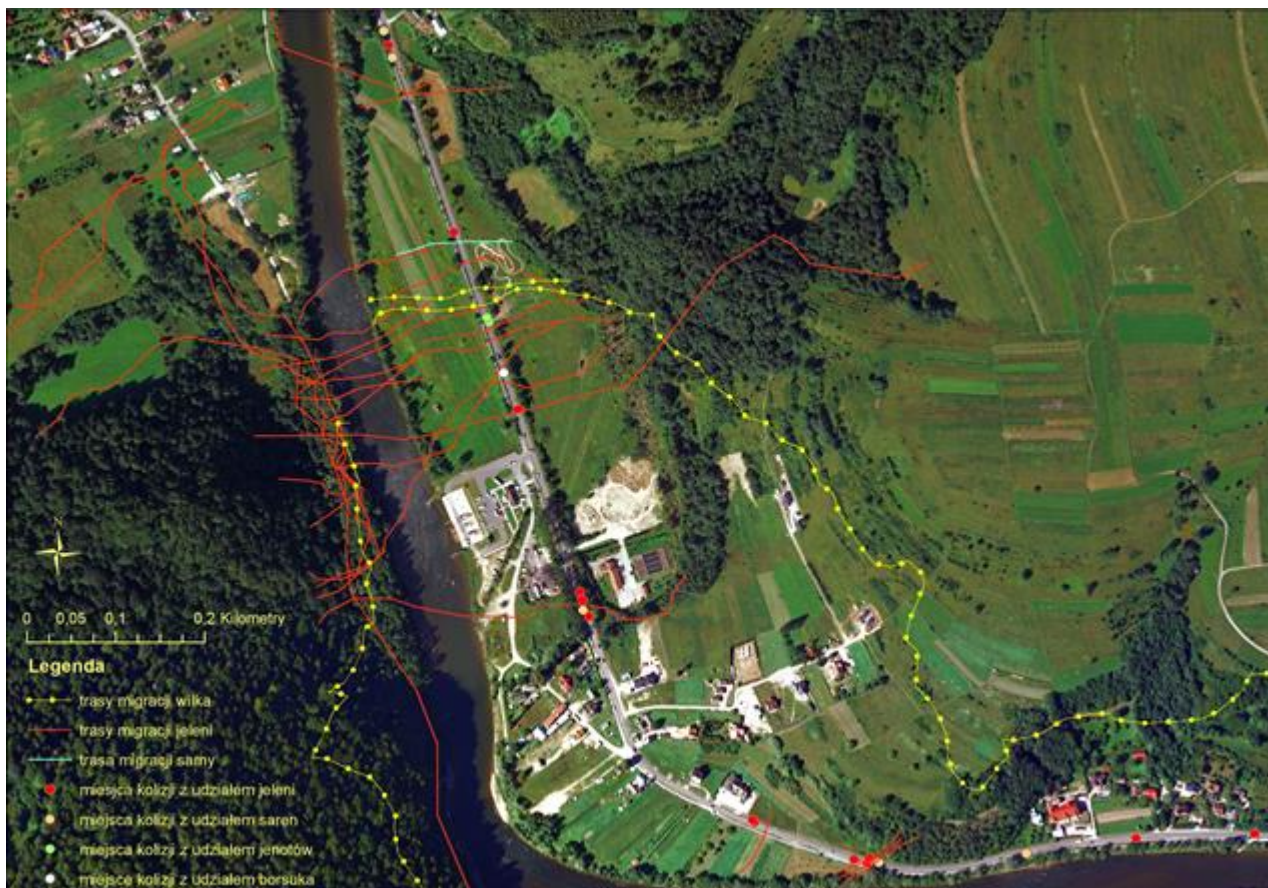

Mapa 10. Ortofotomapa obszaru pomiędzy Krościenkiem n. D. a miastem Szczawnica, z zaznaczeniem obszaru Pienińskiego PN (źródło: Geoserwis GDOŚ).

Mapa 11. Mapa (źródło: Geoserwis GDOŚ) z zaznaczeniem przebiegu korytarza łączącego obszary sieci Natura 2000 Pieniny (PLC120002) i Ostoja Popradzka (PLH120019), oraz obszaru Pienińskiego PN.

Mapa 12. Korytarz ekologiczny w rejonie Piasków - trasy migracji wilków, jeleni i saren oraz miejsca kolizji drogowych (w wybranym okresie) z udziałem jeleni, saren, jenotów i borsuków. Źródło: Pieniński PN.

Ryc. 13. Łania przechodząca z Pienińskiego PN przez rz. Dunajec w rejonie przystani kajakowej w Piaskach (miasto Szczawnica, 27.09.2020 r.) w obszarze Natura 2000 „Środkowy Dunajec z dopływami” (PLH120088). Fot. B. Kozik, źródło: Pieniński PN.

Ryc. 14. Widok na okolicę Piasków (część miasta Szczawnica) w przebiegu korytarza ekologicznego łączącego obszary sieci Natura 2000 Pieniny (PLC120002) i Ostoja Popradzka (PLH120019)

Fot. M. Majerczak

3.7. Diagnoza sytuacji w poszczególnych gminach regionu Pienin

W oparciu o wyniki analizy danych i informacji dotyczących obszaru realizacji akcji pilotażowej sporządzono również osobne diagnozy aktualnej sytuacji w każdej z gmin objętych akcją pilotażową (Czorsztyn, Krościenko nad Dunajcem, Łapsze Niżne oraz Szczawnica).

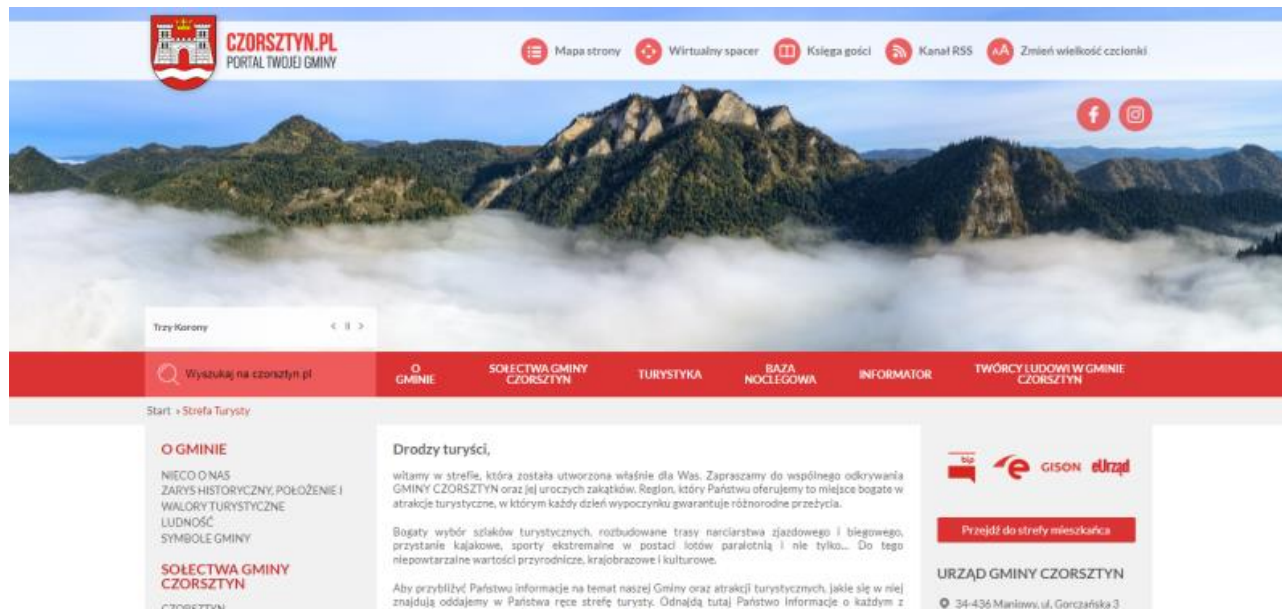
Celem tego działania było wyłonienie w każdej z tych gmin konkretnych obszarów problemowych z punktu widzenia (określonych w części 2.2.) najpilniejszych wyzwań i problemów, których dotyczyła akcja pilotażowa, czyli zagrożeń dla zachowania wysokich walorów krajobrazowych regionu, oraz dla utrzymania łączności ekologicznej w regionie Pienin.

Działanie to polegało na uszczegółowieniu w skali pojedynczych gmin wybranych do testowania w ramach akcji pilotażowej Działań nr 3.1.3., 3.1.4., 4.1.3. i 4.1.4., zalecanych w „Karpackiej strategii ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazu na zewnątrz i wewnątrz obszarów chronionych”, opracowanej w ramach projektu Centralparks.

Pozwoliło to następnie na odpowiednie indywidualne dostosowanie treści materiałów i prezentacji przygotowywanych na spotkania z przedstawicielami społeczności lokalnych w regionie Pienin do specyfiki poszczególnych gmin, przez np. odpowiedni dobór przykładów pochodzących z obszaru danej gminy, a zatem osobiście znanych uczestnikom kolejnych spotkań.

Gmina Czorsztyn

Ryc. 15. Panorama Pienińskiego PN na stronie internetowej gm. Czorsztyn.

Źródło: [strona internetowa Gminy Czorsztyn](#)

Gmina Czorsztyn stanowi 18,65% całości obszaru realizacji akcji pilotażowej i już obecnie charakteryzuje się najwyższą gęstością zaludnienia (ponad 123 os/km²) wśród gmin pienińskich. W przeciągu ostatnich 10 lat liczba mieszkańców gminy wzrosła o 291 osób (czyli o 3,95%).

Cały obszar gminy Czorsztyn położony poza Pienińskim PN (gdzie obowiązuje Plan Ochrony) objęty jest obowiązującym miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego (mpzp). Wyznaczone w miejscowym planie rezerwy obszarów przeznaczonych pod zabudowę nie zostały jeszcze wykorzystane, co oznacza że ich powierzchnia jest wystarczająca, a nawet przekracza aktualne zapotrzebowanie, biorąc pod uwagę demografię tej gminy.

Pomimo to, presja ze strony mieszkańców gminy oraz inwestorów zewnętrznych na dalsze (a zatem nadmierne) powiększanie terenów przeznaczonych pod całoroczną zabudowę mieszkaniową, sezonową rekreacyjną (np. domy letniskowe), oraz zabudowę usługową o funkcjach turystycznych (np. hotele i gastronomia) jest ogromna. Jest to wynikiem wybitnych walorów krajobrazowych, przyrodniczych i kulturowych gminy Czorsztyn, przyczyniających się do dynamicznego rozwoju funkcji turystycznej gminy.

Na obecną sytuację społeczno-ekonomiczną gminy istotny wpływ miała zakończona w 1997 r. budowa przeciwpowodziowego Zbiornika Czorsztyńskiego, której rezultatem były jednak znaczne i nieodwracalne zmiany w sieci osadniczej i transportowej, przyrodzie i krajobrazie oraz ukształtowaniu i zagospodarowaniu terenu.

Cała wieś Maniowy, założona ok. 1320 r. w dolinie Dunajca wzdłuż drogi Nowy Targ - Szczawnica, została rozebrana, a jej mieszkańcy (ok. 1900 osób) zostali przesiedleni do nowej osady, wzniesionej w tym celu na znacznie wyżej położonych gruntach rolnych na zboczach Gorców.

Obecnie istniejąca wieś Maniowy, będąca od 1993 r. siedzibą Urzędu Gminy Czorsztyn, jest osadą o uporządkowanej sieci ulic, nowoczesnej architekturze i charakterze miejskiego osiedla.

Nieliczne zachowane obiekty tradycyjnej XIX i XX wiekowej architektury drewnianej pochodzące z zalanej d. wsi Maniowy (oraz z objętych w mniejszym stopniu rozbiórką wsi Czorsztyn i Kluszkowce) zostały przeniesione do skansenu o nazwie Osada Czorsztyn, położonego nad Zbiornikiem Czorsztyńskim na półwyspie Stylchyn we wsi Kluszkowce, zarządzanego pierwotnie przez spółkę należącą do gminy Czorsztyn oraz Skarbu Państwa.

Ryc. 16. Fragment skansenu Osada Czorsztyn (we wsi Kluszkowce) na stronie internetowej gm. Czorsztyn.
Źródło: [strona internetowa Gminy Czorsztyn](http://strona.internetowa.Gminy.Czorsztyn)

Jednak po przejęciu skansenu przez spółkę prywatną, zabytkowe wille jeszcze do niedawna z powodzeniem funkcjonujące jako pensjonaty (np. w październiku 2014 r. miało tam miejsce współorganizowane przez Stow. Ekopsychologia pierwsze w historii Konwencji Karpackiej, połączone posiedzenie dwóch międzyrządowych Grup Roboczych: ds. planowania przestrzennego, oraz ds. ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazowej) nie są już dłużej użytkowane i niszczone, pozbawione opieki konserwatorskiej.

Powstanie dużego zbiornika wodnego dodatkowo nasiliło presję inwestycyjną na obszary niezabudowane w gminie Czorsztyn. Dlatego zarówno w sąsiedztwie niszczonej Osady Czorsztyn na półwyspie Stylchyn oraz w innych atrakcyjnych widokowo lokalizacjach stawiane są nowoczesne pensjonaty i hotele, projektowane tak, by maksymalnie wykorzystać powierzchnię działki kosztem terenów biologicznie czynnych, niedostosowane swoją bryłą i kubaturą do lokalnej zabudowy, stanowiące dysonans estetyczny w krajobrazie gminy i przestaniające widoki, np. na Zamek Czorsztyn oraz na krajobraz Pienin.

Na wykupionych od mieszkańców gminy gruntach położonych w pobliżu Zbiornika Czorsztyńskiego pojawiła się też wznoszona przez profesjonalne firmy deweloperskie i przeznaczona dla nabywców z dużych miast szeregową zabudowę czteropiętrowych domów mieszkalnych i domków rekreacji indywidualnej, bardzo widoczna w krajobrazie Pienin, bo nie przestoniała zielenią wysoką.

Ryc. 17., 18., 19. Nowa zabudowa obszarów nad Zbiornikiem Czorsztyńskim w gm. Czorsztyn. Fot. E. Zajac

W gminie Czorsztyn najbardziej zagrożone (pomimo obowiązywania mpzp dla całego obszaru gminy) rozprzestrzeniającą się nową zabudową mieszkaniową i rekreacyjną są przede wszystkim niezabudowane jeszcze grunty położone w pobliżu brzegów Zbiornika Czorsztyńskiego we wsiach Czorsztyn, Kluszkowce i Maniowy. Ponadto, z uwagi na wysokie walory krajobrazowe (widoczność panoram Tatr) atrakcyjne dla inwestorów są również grunty na nadal otwartych jeszcze obszarach położonych w pobliżu wsi Huba i Mizerna.

Ryc. 20. Niezabudowany obszar (w otulinie Pienińskiego PN) wsi Kluszkowce, gm. Czorsztyn.
Fot. E. Zajac

Zabudową zagrożony jest, uznany za obszar kluczowy dla utrzymania łączności ekologicznej w regionie Pienin, korytarz ekologiczny w rejonie przełęcz Snózka, łączący obszary sieci Natura 2000 Pieniny (PLC120002) i Ostoja Gorczańska (PLH120018), przebiegający w pobliżu położonej w otulinie Pienińskiego PN wsi Czorsztyn, a następnie, już poza otuliną Pienińskiego PN, w pobliżu wsi Kluszkowce wzdłuż granicy pomiędzy gminami Czorsztyn i Krościenko n. D.

Jednym z potencjalnych źródeł zagrożeń dla drożności tego korytarza jest planowany dalszy rozwój ośrodka narciarskiego Czorsztyn Ski, położonego w górnej części wsi Kluszkowce, wykorzystującego zachodnie i północne stoki góry Wdżar. W obecnym swym kształcie ośrodek ten jest stosunkowo dobrze wkomponowany w krajobraz i nie zagraża drożności pobliskiego, przebiegającego wschodnimi stokami góry Wdżar korytarza ekologicznego. Jednak dalsza rozbudowa tego ośrodka w kierunku wschodnim może rodzić zagrożenia tak dla zachowania wysokich walorów krajobrazowych tej okolicy, jak i utrzymania łączności ekologicznej w całym transgranicznym regionie Pienin.

Presja na zwiększanie terenów zabudowy mieszkaniowej widoczna jest też we wsiach Sromowce Wyżne i Sromowce Niżne, położonych w otulinie Pienińskiego PN nad przełosem rzeki Dunajec i oferujących najpiękniejsze widoki na najwyższe szczyty Pienin. Nowa zabudowa w tak eksponowanych lokalizacjach wpłynie niekorzystnie zarówno na walory widokowe tych okolic, jak też na podziwiany przez odwiedzających Pieniński PN turystów atrakcyjny widok z Trzech Koron na Tatry (patrz: Ryc. 7).

Ryc. 21. Panorama Pienińskiego PN z niezabudowanego obszaru wsi Sromowce Wyżne (w otulinie parku).
Fot. E. Zajęc

Ryc. 22., 23. Widok na najwyższe szczyty Pienińskiego PN (Trzy Korony) z dwóch sąsiadujących lokalizacji we wsi Sromowce Niżne (w otulinie parku), gm. Czorsztyn.
Fot. Z. Niewiadomski

Ceny gruntów położonych na terenach tak atrakcyjnych krajobrazowo, w bezpośrednim sąsiedztwie głównych atrakcji turystycznych regionu Pienin, tj. Pienińskiego PN, Zbiornika Czorsztyńskiego, przełomu rzeki Dunajec, zamku „Dunajec” w Niedzicy oraz ruin zamku Czorsztyn, są bardzo wysokie. Nie dziwi zatem fakt, że stali mieszkańcy gminy Czorsztyn tak chętnie sprzedają swoje działki zewnętrznym inwestorom, zarówno profesjonalnym deweloperom jak i indywidualnym nabywcom, pochodzącym spoza regionu Pienin.

Gmina Krościenko nad Dunajcem

Ryc. 24. Panorama Tatr z g. Sokolicy w Pienińskim PN na stronie internetowej gm. Krościenko n. Dunajcem.
Źródło: [strona internetowa Gminy Krościenko nad Dunajcem](http://strona.internetowa.Gminy.Krościenko.nad.Dunajcem)

Gmina Krościenko nad Dunajcem jest obszarowo najmniejsza spośród wszystkich czterech gmin pienińskich (powierzchnia tej gminy stanowi tylko 17,17% całości obszaru realizacji akcji pilotażowej) i również zmagą się z dużą presją inwestycyjną, zarówno na dalszą zabudowę mieszkaniową, jak też na rozwój infrastruktury turystycznej.

Z uwagi na stosunkowo niewielki obszar gmina Krościenko n. D. charakteryzuje się dość wysoką gęstością zaludnienia (118 os/km²), niewiele niższą niż w przypadku sąsiedniej gminy Czorsztyn.

Niewątpliwie niekorzystnym czynnikiem dla ochrony walorów krajobrazowych i przyrodniczych tej gminy jest fakt, że miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (mpzp) obowiązuje wyłącznie dla wybranych terenów, a zatem zabudowa pozostałych obszarów w tej gminie możliwa jest na podstawie (wspomnianych w części 3.1.) decyzji o warunkach zabudowy (WZ).

Atrakcyjność gminy Krościenko n. D. dla inwestorów podnosi niewątpliwie jej położenie wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 969 (łączącej miasta Nowy Targ i Stary Sącz), stanowiące o stosunkowo dobrej dostępności komunikacyjnej tej gminy (niewiele ustępującej dostępności komunikacyjnej sąsiedniej gm. Czorsztyn, a lepszej niż w przypadku gmin Łapsze Niżne i Szczawnica).

Ryc. 25. Krościenko n. Dunajcem, okolice rynku i mostu przez Dunajec (na drodze do Szczawnicy).
Źródło: [strona internetowa Gminy Krościenko nad Dunajcem](#)

Poza dobrze skomunikowanym centrum obszaru gminy, czyli Krościenkiem n. D. (będącym siedzibą Dyrekcji Pienińskiego PN) na największą presję inwestycyjną narażone są obszary w pobliżu wsi Hałuszowa i Tylka (w otulinie Pienińskiego PN) oraz grunty wsi Grywałd i Krośnica (poza otuliną parku) na eksponowanych południowych stokach Gorców, zwłaszcza w wyższych położeniach, pozwalających na podziwianie panoram nie tylko Pienin, ale również widocznych stamtąd Tatr.

Ryc. 26. Postępujące rozpraszanie nowej zabudowy na stokach Gorców w gminie Krościenko n. D.
Fot. M. Majerczak

Już od pewnego czasu problemem widocznym w gm. Krościenko n. D. jest rozproszona zabudowa, prowadząca do stopniowego „zlewania się” ze sobą pobliskich wsi, tak jak na stokach góry Lubań, gdzie coraz bardziej zanikają granice pomiędzy wsiami Grywałd i Krośnica. Zanikanie otwartych przestrzeni pomiędzy miejscowościami utrudnia, a w niektórych miejscach już obecnie całkowicie uniemożliwia migrację dzikich gatunków zwierząt oraz zwiększa ryzyko kolizji drogowych z udziałem migrujących osobników.

Ryc. 27. Powstawanie ciągów zwartej zabudowy, blokujących migracje zwierząt, gm. Krościenko n. D.
Fot. Z. Niewiadomski

Ryc. 28. Okolice korytarza ekologicznego przez przełęcz Snozka w gminie Krościenko n. D.
Fot. M. Majerczak

Zagrożone zabudową są m.in. uznane za obszary kluczowe dla utrzymania łączności ekologicznej w regionie Pienin, położone w gminie Krościenko:

- wschodnia część korytarza ekologicznego prowadzącego przez przełęcz Snozka wzdłuż granicy z gminą Czorsztyn, łączącego Pieniński PN z Gorczańskim Parkiem Narodowym (obszary sieci Natura 2000 Pieniny PLC120002 i Ostoja Gorczańska PLH120018);
- północna część korytarza ekologicznego łączącego Pieniński PN z Popradzkim PK (obszary Pieniny PLC120002 i Ostoja Popradzka PLH120019) przebiegającego w obszarze sieci Natura 2000 „Środkowy Dunajec z doptywami” (PLH120088) przez płytszy odcinek rzeki Dunajec w okolicy Piasków (zachodniej części miasta Szczawnica) wzdłuż granicy gm. Krościenko n. D. z gm. Szczawnica.

Gmina Łapsze Niżne

Ryc. 29. Panorama na Zbiornik Czorsztyński oraz zamki w Niedzicy i Czorsztynie.

Źródło: [strona internetowa Gminy Łapsze Niżne](#)

Gmina Łapsze Niżne jest największa obszarowo wśród wszystkich gmin pienińskich (powierzchnia tej gminy stanowi aż 37,78% całości obszaru realizacji akcji pilotażowej), dlatego pomimo największej wśród tych gmin liczby mieszkańców gęstość zaludnienia wynosi tu tylko nieco ponad 74 os/km² (niższy wskaźnik występuje w tym regionie w obszarze wiejskim gminy Szczawnica). W przeciągu ostatnich 10 lat liczba mieszkańców gminy wzrosła o 312 osób (czyli o 3,45%).

Spisz to region, który opiera się jeszcze chaotycznej zabudowie i może poszczycić się wieloma obszarami dobrze zachowanych naturalno-kulturowych krajobrazów rolniczych o wysokich walorach estetycznych i przyrodniczych, ukształtowanych w wyniku stosowania przez stulecia zrównoważonych tradycyjnych praktyk użytkowania gruntów.

Obszar gminy Łapsze Niżne charakteryzuje się zróżnicowanym krajobrazem z wieloma formami ukształtowania terenu. Najstarsza zabudowa wsi posiada charakter zwarty i zlokalizowana jest w dolinach. Stoki oraz wypłaszczone części grzbietów pokrywają lasy, pola uprawne, łąki lub pastwiska. Taki układ przestrzenny w połączeniu z położeniem gminy Łapsze Niżne niejako na uboczu, tzn. w pewnej odległości od głównej arterii komunikacyjnej Pienin - drogi wojewódzkiej nr 969 (łączącej miasta Nowy Targ i Stary Sącz) oraz od najbardziej popularnych i uczęszczanych ośrodków turystycznych (takich jak Krościenko n. D. czy Szczawnica) sprawia, że gmina Łapsze Niżne może jeszcze poszczycić się wyjątkowymi nawet w skali całego regionu Pienin walorami krajobrazowymi.

Ryc. 30. Krajobraz naturalno-kulturowy o wysokich walorach estetycznych w gminie Łapsze Niżne.
Fot. E. Zając

Ryc. 31. Krajobraz naturalno-kulturowy o wysokich walorach estetycznych w gminie Łapsze Niżne.
Fot: M. Śmigielska / Pixabay

Dlatego tak istotny jest fakt, że cały obszar gminy Łapsze Niżne położony poza Pienińskim PN (gdzie obowiązuje Plan Ochrony) objęty jest obowiązującym miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego (mpzp). Przekłada się to na dobry stopień zachowania wysokich walorów estetycznych i utrzymania charakterystycznych cech krajobrazu Spiszu, chronionego zapisami aktualnego planu przed nadmiernym zainwestowaniem.

Takie zrównoważone planowanie przestrzenne może stanowić źródło nie tylko wyjątkowej atrakcyjności turystycznej gminy Łapsze Niżne, ale i jej licznych przewag konkurencyjnych, przede wszystkim z uwagi na to, że pobliski region Podhala oraz inne sąsiadujące regiony zostały już nieodwracalnie zeszpecone niekontrolowanym rozwojem zabudowy.

Jednak w ostatnich latach presja zewnętrznych inwestorów (zarówno profesjonalnych firm deweloperskich jak i indywidualnych potencjalnych nabywców, pochodzących spoza regionu Pienin) na wykup i zagospodarowanie gruntów wzrosła znacznie również w gminie Łapsze Niżne.

Dlatego należy ponownie podkreślić, że sam fakt obowiązywania mpzp dla całości obszaru gminy Łapsze Niżne nie stanowi jeszcze gwarancji utrzymania ładu przestrzennego oraz ochrony terenów cennych krajobrazowo w dłuższej perspektywie, z uwagi na nadal dopuszczaną prawem możliwość dokonywania punktowych zmian planu na wniosek właścicieli gruntów zainteresowanych sprzedażą lub zagospodarowaniem obszarów, których jakkolwiek zabudowę wykluczają obecnie ustalenia obowiązującego mpzp.

Coraz częściej budynki stawiane są też na działkach nieprzeznaczonych w obowiązującym mpzp pod zabudowę, na terenach stanowiących strefy ochrony krajobrazu kulturowego, obejmujące tereny niezabudowanej przestrzeni rolno - leśnej z rozłogiem pól, drogami gospodarczymi i zadrzewieniami śródpolnymi. Pomimo obowiązujących ustaleń planu miejscowego niezwykle trudne jest usunięcie budynków wzniesionych niezgodnie z prawem, nawet jeśli została już prawomocnie orzeczona decyzja o ich rozbiórce.

W gminie Łapsze Niżne najbardziej zagrożone rozprzestrzeniającą się chaotycznie nową zabudową mieszkaniową i rekreacyjną są przede wszystkim niezabudowane jeszcze grunty, położone na północnych stokach Pienin Spiskich w pobliżu brzegów Zbiornika Czorsztyńskiego we wsiach Falsztyn i Niedzica-Zamek. Ponadto, z uwagi na wysokie walory krajobrazowe oraz doskonałą widoczność panoram Tatr, wyjątkowo atrakcyjne dla inwestorów są również grunty na nadal otwartych jeszcze obszarach położonych w pobliżu wsi Dursztyn, Kacwin, Łapsze Niżne, Łapsze Wyżne i Niedzica.

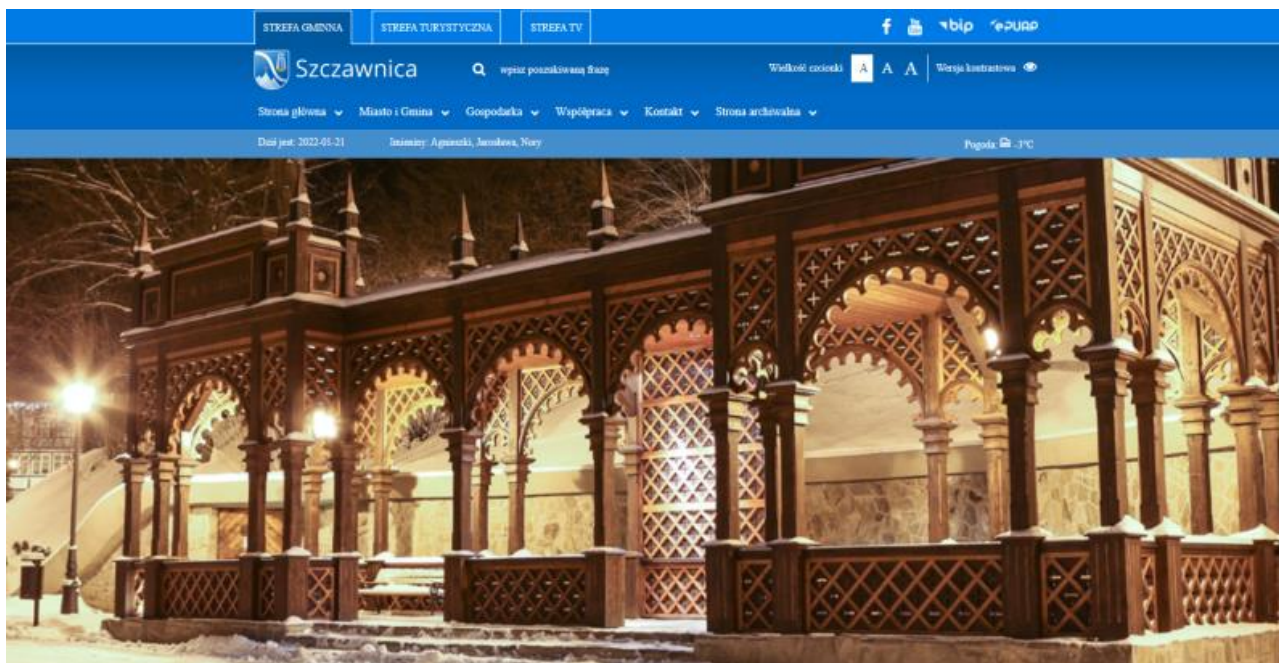
Na terenach zasiedlonych w ciągu ostatnich kilkadziesiąt lat nastąpił intensywny rozwój zabudowy, często rozproszony, wchodzący coraz wyżej na zbocza. Są to w większości niewielkie (o powierzchni zabudowy do 35m², a więc niewymagające pozwoleń na budowę) domki, służące jako typowo weekendowe miejsce wypoczynku, wykorzystywane głównie w sezonie letnim, stawiane na gruntach wykupionych od lokalnych mieszkańców gminy Łapsze Niżne przez osoby pochodzące z dużych miast (takich jak Warszawa, Kraków czy Nowy Targ).

Ryc. 32., 33., 34. Postępująca zabudowa rekreacyjna gruntów wsi Falsztyn, gm. Łąpsze Niżne.
Fot. E. Zajęc

Miasto i Gmina Szczawnica

Ryc. 35. Charakterystyczne ornamenty dekoracyjne XIX w. architektury uzdrowskiej w Szczawnicy.

Źródło: [strona internetowa Miasta i Gminy Szczawnica](http://strona.internetowa.Miasta.i.Gminy.Szczawnica)

Powierzchnia gminy miejsko-wiejskiej Szczawnica (8790 ha, z czego 5500 ha w obszarze wiejskim, a 3290 ha w mieście Szczawnica) stanowi ponad ¼ (26,4%) obszaru realizacji akcji pilotażowej.

Jest to jedyna z gmin pienińskich, w której liczba stałych mieszkańców w przeciągu ostatnich 10 lat zmniejszyła się (o 3,92%). Tendencja ta dotyczyła jednak wyłącznie miasta Szczawnica, jako że liczba mieszkańców obszaru wiejskiego gminy nieznacznie w tym okresie wzrosła (o 3,26%). W l. 2012–2014 właśnie w tym obszarze odnotowano największy wzrost powierzchni terenów mieszkaniowych (aż o 50%). Pomimo to, obszar wiejski gminy Szczawnica charakteryzował się jak dotychczas najniższą gęstością zaludnienia (zaledwie 27 os/km²) w skali całego obszaru realizacji akcji pilotażowej.

Pełniące funkcje uzdrowiska miasto Szczawnica to największy ośrodek osadniczy w regionie Pienin, stanowiący dla turystów i wczasowiczów doskonały punkt wypadowy wycieczek zarówno do Pienińskiego PN, jak i w malownicze pasmo górskie Małych Pienin (wbrew swojej nazwie - nieco wyższych od Pienin właściwych) czy w lesiste pasmo Radziejowej w Beskidzie Sądeckim.

Tak atrakcyjna lokalizacja Szczawnicy wiąże się jednak ze sporą presją turystyczną i inwestycyjną. Tak w samym mieście Szczawnica jak i w jego otoczeniu funkcjonuje już wiele obiektów infrastruktury turystycznej, sportowej i rekreacyjnej, m.in. zarządzana przez Polskie Koleje Linowe S.A. krzesetkowa kolej linowa, obsługująca wraz z kilkoma pobliskimi wyciągami liczne stoki narciarskie i snowboardowe na górach Palenica i Szafranówka, ośrodek Arena Narciarska Jaworki Homole (kolej linowa i 2 wyciągi narciarskie), jest też wyciąg narciarski pod Durbaszką. Powstają kolejne plany rozbudowy istniejących lub budowy nowych wyciągów narciarskich.

Ryc. 36. Panorama Pienin i Górców widziana z grzbietu Małych Pienin
Fot. Jerzy Górecki / Pixabay

Rozwój funkcji uzdrowiskowych i turystycznych gminy Szczawnica jest bezpośrednią przyczyną rosnącej presji inwestycyjnej na tereny położone w bezpośrednim sąsiedztwie miasta Szczawnica i większych (istniejących bądź planowanych) obiektów infrastruktury rekreacyjnej.

Jak już wspomniano w części 3.4., za wyjątkowo atrakcyjne tak dla inwestorów indywidualnych jak i profesjonalnych deweloperów, planujących nową zabudowę mieszkaniową, rekreacyjną lub nowe obiekty infrastruktury turystycznej, a zatem szczególnie narażone na intensywną presję inwestycyjną uznano kluczowe dla zachowania walorów krajobrazowych grunty w obszarze wiejskim gminy Szczawnica oraz wsi Biała Woda, Czarna Woda, Jaworki i Szlachtowa. Wszystkie te obszary położone są w otulinie Popradzkiego Parku Krajobrazowego, a część z nich dodatkowo również w specjalnym obszarze ochrony siedlisk Małe Pieniny (PLH120025).

Tym niemniej, z uwagi na fakt, że miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (mpzp) obowiązuje wyłącznie dla wybranych terenów gminy Szczawnica, zabudowa tych obszarów jest możliwa nie jedynie w wyniku dokonania punktowych zmian ustaleń mpzp (tam, gdzie plan miejscowy obowiązuje), lecz również na podstawie uzyskanej przez inwestorów decyzji o warunkach zabudowy (w obszarze nieujętych w mpzp).

Dalszą zabudową zagrożony jest w gm. Szczawnica obszar uznany za kluczowy dla utrzymania łączności ekologicznej w regionie Pienin (również w aspekcie transgranicznym), tj. południowa część korytarza ekologicznego łączącego Pieniński PN z Popradzkim PK (obszar Pieniny PLC120002 z Ostoją Popradzką, PLH120019) przebiegającego w obszarze sieci Natura 2000 „Środkowy Dunajec z dopływami” (PLH120088) przez płytszy odcinek rzeki Dunajec w okolicy Piasków (zachodniej części miasta Szczawnica) przy granicy z gm. Krościenko n. D. Obszar ten położony jest częściowo w otulinie Pienińskiego PN, a częściowo w otulinie Popradzkiego Parku Krajobrazowego.

Jest to praktycznie jedyne miejsce w okolicy, gdzie brzegi Dunajca nie są umocnione i zwierzęta mogą swobodnie przepłynąć się przez rzekę. Tymczasem już od kilku lat istnieją w przebiegu tego korytarza nowo wzniesione supermarket sieci „Biedronka” i myjnia samochodowa, powstają tam kolejne przystanki kajakowe z ogrodzonymi parkingami, skutecznie blokując drożność korytarza.

Ryc. 37., 38. Postępująca zabudowa korytarza ekologicznego, Piaski, miasto Szczawnica.
Fot. Z. Niewiadomski

Ryc. 39., 40. Przystanie kajakowe, Piaski, miasto Szczawnica - reklamy obniżające walory krajobrazowe od strony drogi Krościenko - Szczawnica, oraz umocniony brzeg rzeki Dunajec (w specjalnym obszarze ochrony siedlisk Środkowy Dunajec z dołykami, PLH120088) po usunięciu nadrzecznych zadrzewień.
Ryc. 39. Fot. E. Zając, Ryc. 40. Fot. M. Majerczak

Pojawiają się kolejne plany dotyczące dalszego zainwestowania tego obszaru. Coraz gęstsza zabudowa na terenie Piasków i Świerkówki (zachodnich części miasta Szczawnica) oraz montowane tam ogrodzenia stanowią barierę nie do przebycia dla migrujących zwierząt. Kontynuacja zabudowy doprowadzi do zamknięcia korytarza migracyjnego, przez co z wielokrotni ryzyko niebezpiecznych dla obu stron interakcji pomiędzy człowiekiem i zwierzętami (np. kolizji drogowych, patrz: mapa 12) oraz zakłóci naturalny cykl migracji tych zwierząt, uniemożliwiając przepływ genów pomiędzy populacjami bytującymi w ostojach pienińskiej i popradzkiej.

Obszar w rejonie Piasków i Świerkówki jest też cenny ze względów krajobrazowych. Jednak już w 2013 r. autorki Katalogu Form Budownictwa rejonu otuliny Pienińskiego PN² zwróciły uwagę na niekorzystny dla krajobrazu trend w zagospodarowaniu tego miejsca. Wkraczająca chaotycznie zabudowa o mocnych formach i dużej skali tworzy na zboczach nad Piaskami niekorzystny kontekst krajobrazowy dla Parku. Nowa zabudowa rozprasza się w coraz wyższych partiach obszarów, które do niedawna użytkowane były rolniczo, zaczęła ona wspinać się na wyższe partie wzgórz, bardzo silnie eksponowane. Obszar ten jest widoczny z Pienińskiego PN, z niemal wszystkich najbardziej uczęszczanych tras turystycznych, łącznie z trasą spływu Dunajcem.

² Forczek-Brataniec, U., Nosalska, P. (2013). Katalog Form Budownictwa rejonu otuliny Pienińskiego Parku Narodowego (Opracowanie na zlecenie Pienińskiego Parku Narodowego). Kraków, 2013.

3.8. Przygotowanie materiałów do wdrożenia akcji pilotażowej [Deliverable D.T1.4.1]

W oparciu o zgromadzony zasób danych, materiałów i informacji dotyczących zagospodarowania przestrzennego obszaru realizacji akcji pilotażowej, uprzednio zidentyfikowanych zagrożeń dla zachowania wysokich walorów krajobrazowych i utrzymania łączności ekologicznej w regionie Pienin oraz materiałów dotyczących przykładów najlepszych praktyk pochodzących z innych części regionu karpackiego, przygotowano zestaw materiałów (np. plansze, mapy, wydruki zdjęć i grafik, prezentacje) potrzebnych do przeprowadzenia zaplanowanych w ramach wdrażania akcji pilotażowej warsztatów z udziałem pracowników służb ochrony przyrody oraz serii spotkań z przedstawicielami grupy docelowej akcji pilotażowej projektu Centralparks w regionie Pienin.

Celem materiałów przygotowanych na spotkania ze społecznościami lokalnymi regionu Pienin było nie tylko wskazanie i przedstawienie problemów i zagrożeń, których dotyczyła akcja pilotażowa czy pokazanie przykładów dobrych praktyk, ale przede wszystkim zainspirowanie uczestników spotkań do dyskusji dotyczącej problemów zagospodarowania przestrzennego i ochrony walorów krajobrazowych i przyrodniczych poszczególnych gmin pienińskich.

Głównymi prezentowanymi na spotkaniach tematami były korzyści dla mieszkańców regionu, rozwoju społeczno-gospodarczego oraz dla wzmocnienia funkcji turystycznych, rekreacyjnych i uzdrowiskowych gmin pienińskich, płynące z ochrony i zachowania różnorodności biologicznej i krajobrazowej, w tym w szczególności z zachowania wysokich walorów krajobrazowych (decydujących o atrakcyjności turystycznej poszczególnych gmin) oraz utrzymania łączności ekologicznej w transgranicznym regionie Pienin.

Spotkania wykorzystano też jako okazję do zaprezentowania obowiązujących aktów prawnych Konwencji Karpackiej, jej genezy (tak silnie powiązanej z regionem Pienin - patrz: część 1.5.) oraz postępów w jej wdrażaniu, z podkreśleniem dotyczącego współpracy ze szczeblem lokalnym priorytetu aktualnej polskiej prezydencji w Konwencji Karpackiej.

Ponadto prezentowano podstawowe informacje o projekcie Interreg EUROPA ŚRODKOWA CE 1359 Centralparks, koncepcję tematycznego pakietu roboczego nr 1 oraz informacje o podjętych w ramach tego pakietu działaniach i celach wdrażania akcji pilotażowej w regionie Pienin. Wymieniano też wybrane przykłady projektów realizowanych przez Stowarzyszenie Ekopsychologia na rzecz wdrażania Konwencji Karpackiej z udziałem samorządów lokalnych w poprzednich latach.

Zagadnienia i treści, prezentowane jako wstęp do dyskusji na spotkaniach ze społecznościami lokalnymi regionu Pienin, podzielono na trzy kolejno przedstawiane bloki tematyczne:

- Projekt Centralparks, Konwencja Karpacka i udział społeczności lokalnych w jej wdrażaniu;
- Bioróżnorodność - ochrona nie tylko przyrody;
- Dlaczego optaca się chronić przyrodę i krajobraz?

Powyższy tematyczny podział prezentowanych i omawianych treści wskazywano w programach warsztatów lub spotkań organizowanych w ramach akcji pilotażowej, dołączanych do zaproszeń dla ich potencjalnych uczestników.

W ramach ww. bloków tematycznych prezentowano przede wszystkim następujące tematy:

Projekt CE1359 Centralparks i Konwencja Karpacka

- podstawowe informacje o projekcie Centralparks (ze wskazaniem adresów stron internetowych projektu jako źródeł obszerniejszych informacji) i zadaniach Stowarzyszenia Ekopsychologia jako partnera projektu;
- geneza Konwencji Karpackiej, jej cele i Strony, status ratyfikacji Konwencji i jej protokołów tematycznych, ich obowiązywanie w Polsce (ze wskazaniem właściwych Dzienników Ustaw), obszar stosowania, podstawy prawne udziału społeczeństwa we wdrażaniu Konwencji, odnośny priorytet polskiej Prezydencji w Konwencji Karpackiej;
- cele i koncepcja tematycznego pakietu roboczego nr 1 projektu Centralparks, jego działania i ich synergia, dotychczasowe osiągnięcia (np. Karpacka strategia testowana w regionie Pienin)
- cele akcji pilotażowej realizowanej w regionie Pienin;
- przykłady wcześniejszych projektów na rzecz wdrażania Konwencji Karpackiej z udziałem samorządów lokalnych.

Bioróżnorodność - ochrona nie tylko przyrody

- globalne ocieplenie klimatu i jego skutki (występujące również w Karpatach deszcze nawalne, fale upałów, susze, podtopienia, powodzie, osunięcia ziemi);
- usługi ekosystemów oraz ich korzyści dla człowieka, tj. usługi podstawowe, zaopatrujące, regulacyjne i ochronne oraz usługi kulturowe (obejmujące walory estetyczne, rekreacyjne i krajobrazowe), na których opiera się rozwój gospodarczy czterech gmin pienińskich;
- korzyści płynące z zachowania występujących w Pieninach elementów błękitnej i zielonej infrastruktury w kontekście wytycznych Komisji Europejskiej z 2010 roku, oraz przykłady dobrych praktyk w ich zachowaniu (m.in. z innych części regionu karpackiego w Polsce i na Węgrzech);
- funkcje retencyjne terenów podmokłych oraz przykłady dobrych praktyk z polskiej części regionu karpackiego w ich wykorzystaniu dla edukacji ekologicznej i turystyki przyrodniczej (“Enklawa Przyrodnicza Bobrowisko”);
- funkcje obszarów zieleni, drzew i krzewów dla gatunków dzikich zwierząt oraz wynikające z ich zachowania korzyści dla gospodarki rolnej i dobrostanu człowieka;
- konsekwencje zaburzenia obiegu wody - regulacji cieków wodnych, usuwania ich biologicznej obudowy (na przykładzie pobliskiej Doliny Białki) lub jej zastępowania sztucznymi ubezpieczeniami (umocnieniami) brzegów i dna oraz nadmiernego uszczelniania powierzchni gruntów (przykłady powodzi w 2021 r. w Europie Zachodniej oraz powodzie i podtopienia w gminach Czorsztyn, Krościenko n. D., Łapsze Niżne i Szczawnica w ostatnich latach);
- konsekwencje usuwania elementów i obszarów zielonej infrastruktury;
- konsekwencje wylesiania, nieodpowiedniego zagospodarowania lub zabudowywania terenów osuwiskowych oraz brzegów zbiorników wodnych (na przykładach pochodzących z okolic Zbiornika Czorsztyńskiego w gm. Łapsze Niżne i innych części regionu karpackiego w Polsce);
- konsekwencje wynikające z nieodpowiedniego lub źle zaprojektowanego zagospodarowania turystycznego i rekreacyjnego w obszarach górskich, np. ośrodków i tras narciarskich (na przykładach z innych części regionu karpackiego w Polsce).

Dlaczego optaca się chronić przyrodę i krajobraz ?

- dlaczego ochrona przyrody w małej skali już nie wystarcza? - ochrona przyrody w skali krajobrazu (nawiązanie do Unijnej strategii na rzecz bioróżnorodności 2030 Przywracanie przyrody do naszego życia oraz raportu IPBES z 2019 r.);
- zagrożenia dla różnorodności biologicznej, tempo wymierania gatunków oraz wynikające z tego negatywne konsekwencje dla gospodarki człowieka;
- siedliska przyrodnicze oraz „nieoczywiste” ostoje gatunków chronionych (np. kościoły, strychy, cmentarze, ogrody i sady) ukształtowane w wyniku gospodarki człowieka;
- znaczenie i rodzaje korytarzy ekologicznych;
- zagrożenia dla drożności korytarzy ekologicznych (bariery dla migracji, rozproszona zabudowa, zanieczyszczenie hałasem i światłem);
- ekonomiczne konsekwencje rozpraszania zabudowy dla budżetu gmin;
- korzyści dla człowieka i przyrody płynące z ochrony krajobrazu;
- znaczenie zachowania tradycyjnej zabudowy i przydomowych założeń ogrodowych;
- zagrożenia dla utrzymania wartości krajobrazowych;
- skutki niewystarczającej ochrony przyrody i krajobrazu;
- zrównoważony rozwój a rodzaje presji na obszary cenne przyrodniczo i krajobrazowo
- „przekleństwo turystycznej atrakcyjności terenu” dla stałych mieszkańców;
- chaos reklamowy w przestrzeni.

Materiały przygotowane na trzydniowe warsztaty z udziałem pracowników służb ochrony przyrody zawierały bardziej szczegółowe informacje o projekcie Centralparks, korespondencji działań tematycznego pakietu roboczego nr 1 i ich wyników z poszczególnymi protokołami tematycznymi do Konwencji Karpackiej, postępach w procedowaniu przez Strony Konwencji ze strategiami opracowanymi w ramach tego pakietu roboczego oraz w ich testowaniu w krajach „karpackich”.

Znacznie obszerniej niż na spotkaniach ze społecznościami lokalnymi informowano też o znaczeniu Konwencji Karpackiej dla kształtowania polityki górskiej. Pracownikom służb ochrony przyrody przedstawiono ponadto podstawowe informacje o Konwencji Alpejskiej i mechanizmach jej wdrażania, alpejskiej sieci obszarów chronionych [ALPARC](#), strategiach makroregionalnych UE oraz związanych z nimi mechanizmami finansowymi ([Interreg Alpine Space Programme](#), [Interreg Danube Transnational Programme](#)). W osobnych prezentacjach przedstawiono też „Karpacką strategię ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazu na zewnątrz i wewnątrz obszarów chronionych” oraz potencjalne obszary problemowe w otulinie Pienińskiego PN.

Wśród materiałów przygotowanych na warsztaty i spotkania (rozdanych uczestnikom) były mapy regionu obejmujące Pieniński PN i jego otulinę (niezwykle przydatne w trakcie dyskusji na tematy dotyczące zagospodarowania przestrzennego i ochrony krajobrazu) oraz powiązane tematycznie publikacje pochodzące z wcześniej realizowanych innych projektów „karpackich”.

Materiały były stale aktualizowane w miarę pozyskiwania kolejnych informacji, co pozwoliło m.in. na uwzględnienie najnowszych wydarzeń, np. wystąpienia nawalnego opadu deszczu, którego skutki miasto Szczawnica odczuło 17.09.2021 (na kilka dni przed spotkaniem 21.09.2021).

Zalało budynek banku w Szczawnicy

Zagrożenia miejscowe Szczawnica

GÓRAL INFOgoral.info.pl
17/09/2021 13:43

Strażacy zostali wezwani dzisiaj do zalanego budynku banku przy ul. Głównej w Szczawnicy.

Woda zalała także parking za budynkiem. W ruch poszła motopompa.

Ryc. 41. Wycinek artykułu opublikowanego na regionalnym portalu informacyjnym Podhala, dotyczącego zalania przez nawałny deszcz banku w Szczawnicy (17.09.2021), wykorzystany w prezentacji na spotkaniu w Szczawnicy cztery dni później (21.09.2021).

Źródło: Zakopane Serwis Informacyjny Podhala [Góral Info](https://goral.info)

Poza dopasowaniem materiałów w zależności od formy spotkania i grup odbiorców niezwykle istotne było też dostosowanie zawartości prezentacji przygotowywanych na planowane spotkania z przedstawicielami społeczności lokalnych w regionie Pienin odpowiednio do specyfiki poszczególnych gmin i zidentyfikowanych w jej obszarze zagrożeń i problemów, np. przez dobór konkretnych przykładów (np. krajobrazów, obszarów zagrożonych, elementów zielonej infrastruktury lub dziedzictwa kulturowego i historycznego) pochodzących z obszaru danej gminy, a zatem osobiście znanych uczestnikom kolejnych spotkań.

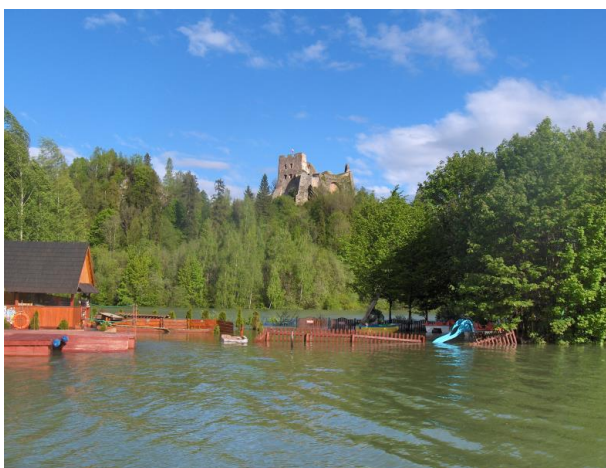
Tym niemniej, jako że akcja pilotażowa dotyczyła całego regionu Pienin, podczas spotkań z przedstawicielami społeczności danej gminy zazwyczaj prezentowano też wybrane przykłady pochodzące z obszaru sąsiednich gmin pienińskich.

Część ilustracji wykorzystanych w trakcie spotkań organizowanych w ramach wdrażania akcji pilotażowej została umieszczona we wcześniejszych częściach niniejszego raportu. Na kolejnych stronach pokazane są jedynie nieliczne, wybrane przykłady innych ilustracji prezentowanych na tych spotkaniach, mających na celu (zgodnie z przyjętą metodyką komunikacji) ukazanie m.in.:

- zagrożeń powodowanych przez zmiany klimatu, nadmierne uszczelnianie powierzchni gruntów i obniżenie zdolności retencyjnej obszarów, zabudowywanie terenów osuwiskowych i brzegów zbiorników i cieków wodnych;
- negatywnych zmian w krajobrazie Pienin, potencjalnych efektów dalszej niekontrolowanej zabudowy oraz przykładów chaosu reklamowego;
- przykładów dobrych praktyk możliwych do zastosowania w regionie Pienin ;
- przykładów możliwych rozwiązań - korekt w krajobrazie.

Ryc. 42., 43. Wezbrania rzeki Dunajec (2010 r.) - zalane bulwary w Krościenku i przystań w Szczawnicy.
Fot. P. Chachuta

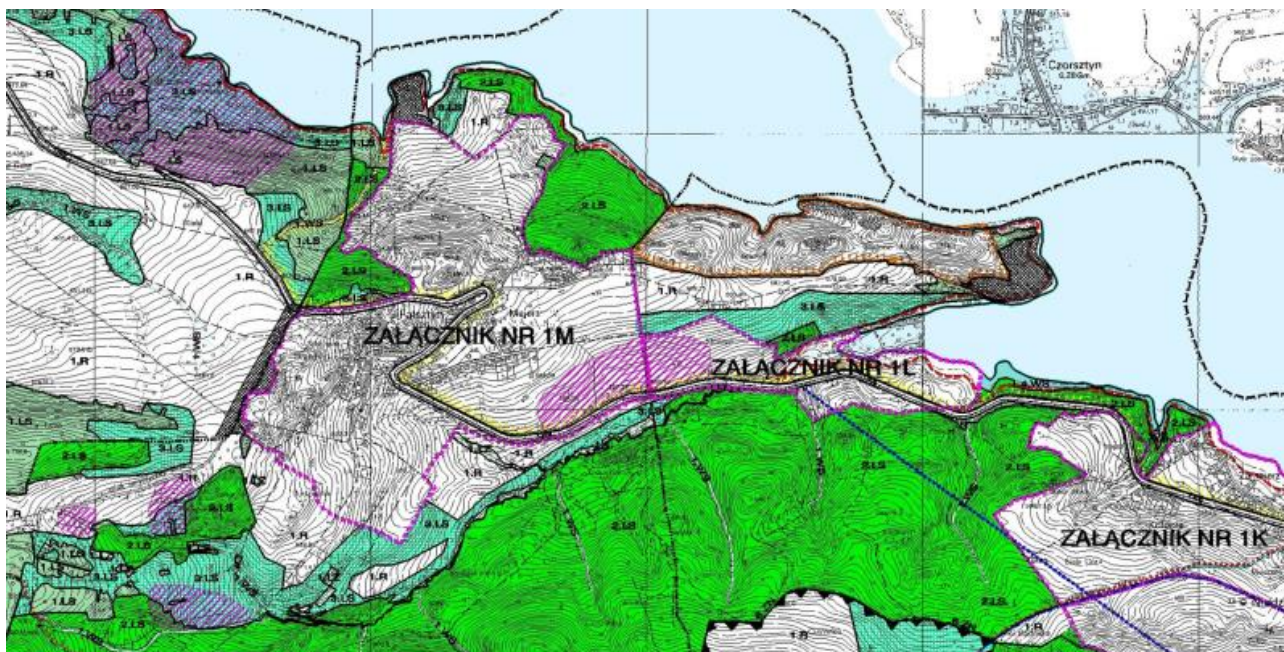

Ryc. 44. Zalana przystań pod zamkiem Czorsztyn (2014 r.) Fot. M. Sokołowski

Ryc. 45. Abrazja brzegu Zb. Czorsztyńskiego, Falsztyn.
Fot. E. Zajac

Ryc. 46. Tereny osuwiskowe (zaznaczone ukośnym różowym szrafem) we wsi Falsztyn.
Źródło: Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Łapsze Niżne

Ryc. 47. Zabudowa terenu osuwiskowego we wsi Falsztyn w otulinie Pienińskiego PN - na ilustracji u góry istniejący w 2013 r. pojedynczy budynek, na ilustracji poniżej granice obszaru zabudowy dopuszczonej ustaleniami mpzp, na dolnej ilustracji wizualizacja możliwej dalszej zabudowy terenu osuwiskowego - potencjalne naruszenie stabilności stoku grożące osunięciem terenu wraz z budynkami oraz nieodwracalne negatywne zmiany w krajobrazie otuliny Pienińskiego PN.
Autorzy wizualizacji: D. Brachaczek, N. Figzał, M. Szarnicka

Ryc. 48., 49. Wieś Czorsztyń i Hala Majerz - granice obszarów planowego zagospodarowania (linia niebieska) oraz obszarów narażonych na presję inwestycyjną (linia czerwona), poniżej wizualizacja możliwych zmian w krajobrazie.
Fot. E. Zając; wizualizacje - A. Bogusz, K. Byrska, B. Grycman

Ryc. 50., 51. Wkraczanie zabudowy rekreacyjnej na Polanę Cisówka nad Niedzicą, gm. Łąpsze Niżne, na zdjęciu stan z 2021 r., poniżej wizualizacja możliwych dalszych negatywnych zmian w krajobrazie.
Fot. E. Zając; wizualizacje - A. Bogusz, K. Byrska, B. Grycman

Ryc. 52., 53. Wsie Czorsztyn i Kluszkowce, gm. Czorsztyn - granice obszarów planowego zagospodarowania (linia niebieska) oraz narażonych na presję inwestycyjną (linia czerwona), poniżej wizualizacja możliwych zmian w krajobrazie.

Fot. E. Zajęc; wizualizacje - A. Bogusz, K. Byrska, B. Grycman

Ryc. 54., 55. Wieś Sromowce Wyżne, gm. Czorsztyn (otulina Pienińskiego PN) - granice obszaru narażonego na presję inwestycyjną (linia czerwona), poniżej wizualizacja możliwych zmian w krajobrazie.

Fot. E. Zajęc, wizualizacje - A. Bogusz, K. Byrska, B. Grycman

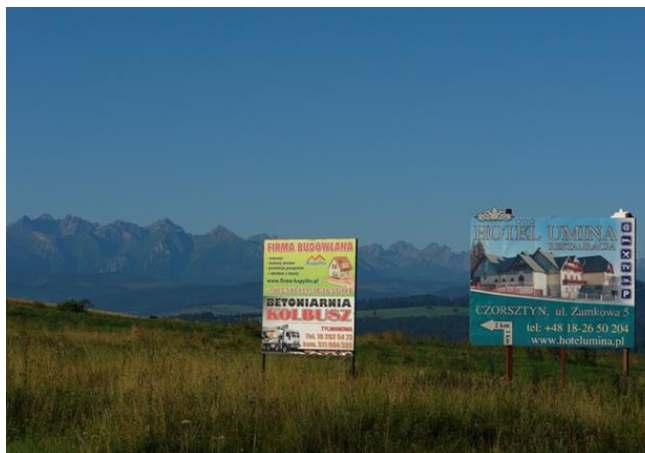

Ryc. 56. Przykład właściwego wkomponowania ścieżki rowerowej w krajobraz Pienin.
Źródło: [strona internetowa Gminy Łąpsze Niżne](http://strona.internetowa.Gminy.Lapsze.Nizne)

Ryc. 57. Przykład ścieżki rowerowej niewłaściwie wkomponowanej w krajobraz Pienin.
Fot. E. Zając

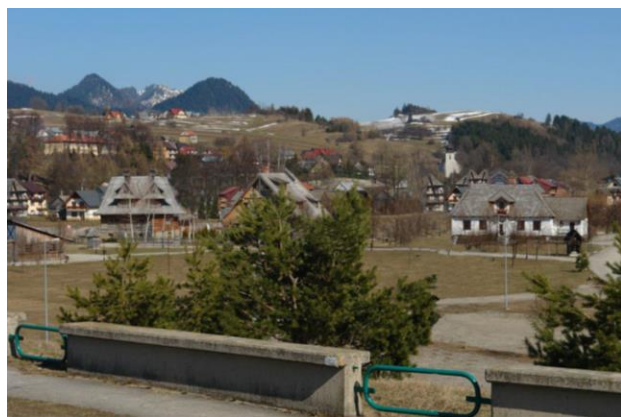

Ryc. 58., 59. Porównanie wolnego od przydrożnych reklam krajobrazu Alp w Austrii (Fot. P. Manowiecki) i przestłoniętej reklamami panoramy Tatr widzianej z Pienin (Fot. M. Majerczak).

Ryc. 60., 61. Przestłonięty reklamami przydrożnymi krajobraz Pienin.
Fot. M. Majerczak

Ryc. 62., 63. Przestłonięty reklamami i znakami drogowymi krajobraz Pienin oraz jego możliwa korekta.
Fot. M. Majerczak, Wizualizacja: B. Grycman

Ryc. 64., 65., 66., 67. Elementy wprowadzające dysonans w krajobrazie - stan aktualny oraz możliwości korekty elementów widocznych w krajobrazie. Fot. E. Zajac, wizualizacje: A. Bogusz, K. Byrska, B. Grycman

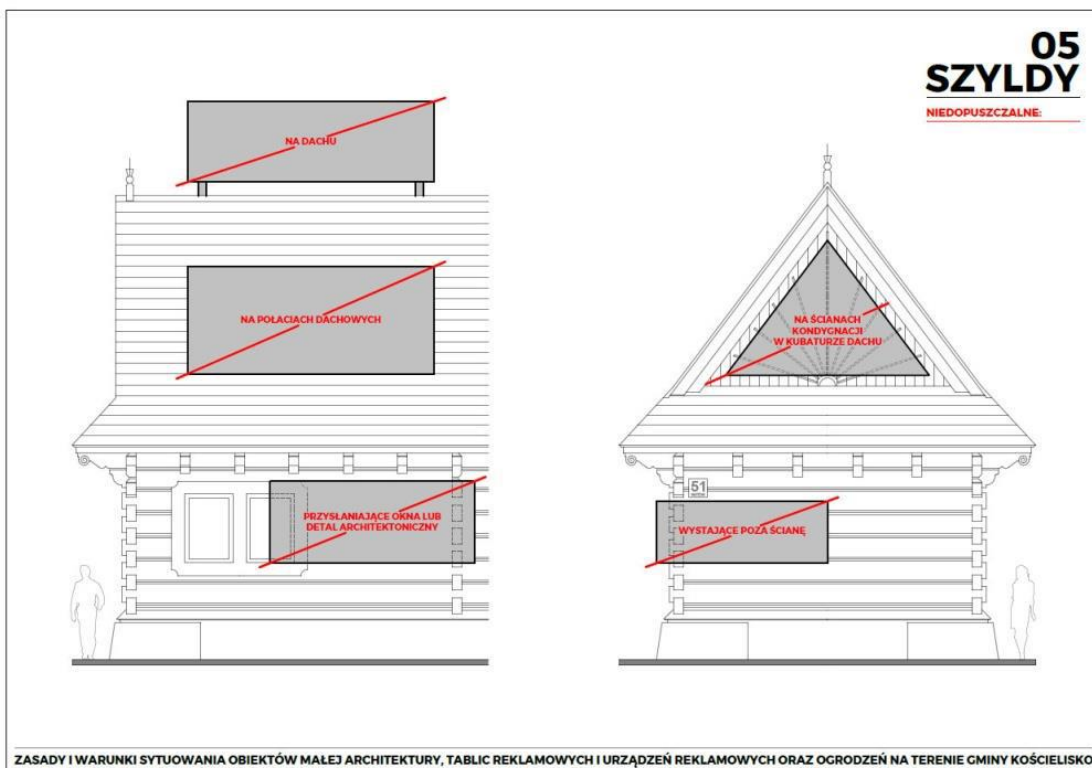
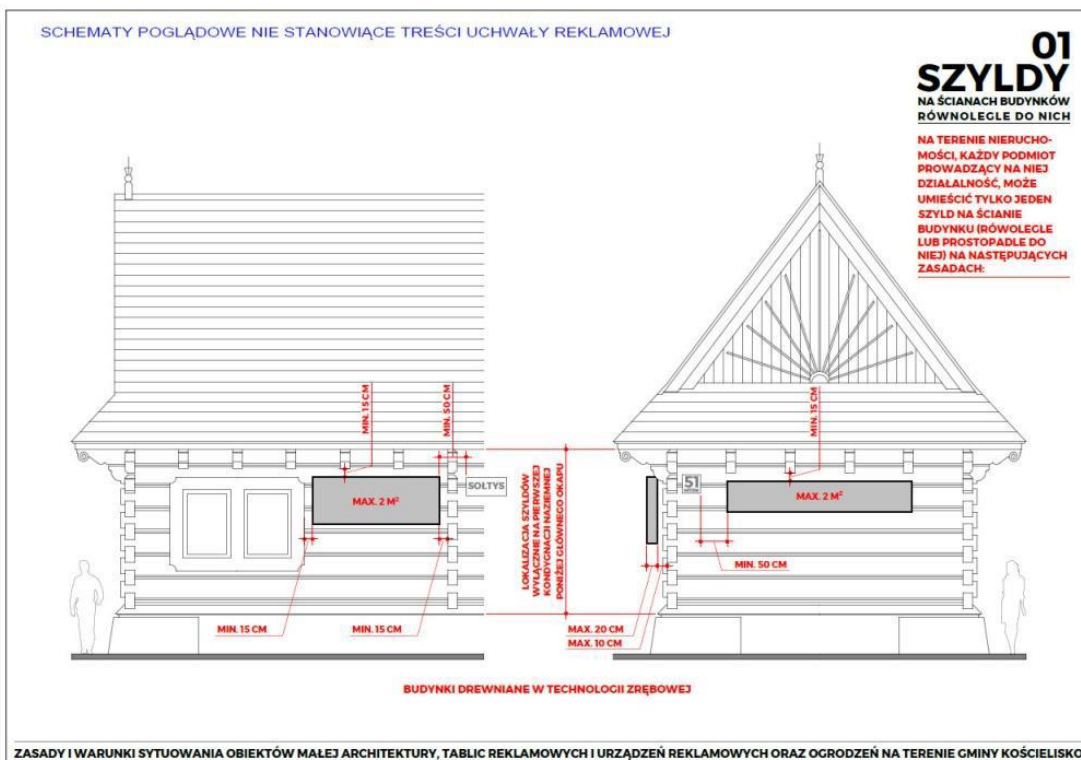
„STARY SĄCZ I LEWOCZA
- KARPACKIE MIASTECZKA
Z KLIMATEM”

Ryc. 68., 69. Przykłady dobrych praktyk - projekt [Stary Sącz i Lewocza - karpackie miasteczka z klimatem. Nowatorski, transgraniczny produkt turystyki kulturowej/Stary Sącz a Levoča - karpatské mestočka s klímou. Novatorsky, cezhraničný produkt kultúrnej turistiky](#), współfinansowany przez Unię Europejską z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Współpracy Transgranicznej Interreg Polska - Słowacja 2007-2013.

Opracowanie ilustracji: J. Lelek, Burmistrz Starego Sącza

Ryc. 70., 71. Przykłady dobrych praktyk - „Kodeks reklamowy” uchwalony przez Gminę Kościelisko.
Źródło: [strona internetowa Gminy Kościelisko](http://strona.internetowa.Gminy.Koscielisko)

KATALOG FORM BUDOWNICTWA REJONU OTULINY PIENIŃSKIEGO PARKU NARODOWEGO
Szczawnica Niżna .

zlecniodawca:

Pieniński Park Narodowy, Krościenko nad Dunajcem, ul Jagiellońska 107

opracował zespół w składzie:

dr inż. arch. Urszula Forczek – Brataniec

mgr inż. Paulina Nosalska arch. krajobr.

Kraków 2013

Karta inwentaryzacyjna badań terenowych 2

skala 1:100 000   skala 1:10 000   skala 1:2 000

Genina: Krościenko nad Dunajcem
Miejscowość: Krościenko nad Dunajcem
Adres: ul. Trzech Koron 22
Stan: Nawastwiony, współczesny z siemieniami głównego, tradycyjnego układu
Właściciele: Maria i Jan Czapiek

Dokumentacja rysunkowa i fotograficzna

LEGENDA
1 - śpita, tła cordata
2 - jabłoni „cytrynowka”
A - nasadzenia bylinowe - wejście

fot. 1   fot. 2   fot. 3   fot. 4   fot. 5

fot. 1. Stary budynek mieszkalny i zabudowa gospodarcza;
fot. 2. Ogród warzywny;
fot. 3. „Sycyli”;
fot. 4. Zabudowa gospodarcza;
fot. 5. Zabudowa gospodarcza;

Kinga Piskonska, Marcelina Smokarczyk, Jolanta Słyna - Architektura Krajobrazu Politechnika Krakowska prowadzącej: dr inż. arch. Urszula Forczek-Brataniec, mgr Ewelina Zajac

Ryc. 72., 73. Przykłady dobrych praktyk - działań Pienińskiego PN na rzecz inwentaryzacji, ochrony i promowania tradycyjnych wzorców architektonicznych regionu Pienin (jeden z czterech katalogów form budownictwa otuliny Pienińskiego PN).

Ryc. 74., 75. Wielkie Pole w otulinie Pienińskiego PN, gm. Czorsztyn - nauka tańca góralskiego prowadzona przez lokalny zespół "Mali Maniowianie" dla kandydatek do tytułu Miss Supranational 2021, w tle krajobrazu pienińskiego - źródło dumy mieszkańców regionu i jego atrakcyjności turystycznej.

Źródło: [artykuł](#) opublikowany w [portalu internetowym Tygodnika Podhalańskiego](#)

3.9. Warsztaty przygotowujące cykl spotkań w gminach objętych akcją pilotażową [Deliverable D.T1.4.2]

Kolejnym etapem wdrażania akcji pilotażowej w regionie Pienin było zorganizowanie, przygotowanie i przeprowadzenie 3-dniowych warsztatów w Pienińskim PN, w celu przygotowania kolejnych spotkań, niezbędnych do osiągnięcia celu akcji pilotażowej.

Chodziło przede wszystkim o uzgodnienie z kierownictwem i pracownikami Pienińskiego PN ramowego programu planowanych na jesień 2021 r. kolejnych spotkań, doboru odpowiednich treści merytorycznych i przekazów adresowanych do przedstawicieli społeczności lokalnych, metodyki komunikacji i prowadzenia spotkań oraz wyłonienie właściwych merytorycznie pracowników Pienińskiego PN, którzy powinni wziąć udział w planowanych spotkaniach z przedstawicielami społeczności lokalnych gmin pienińskich.

Były to działania zbieżne z działaniami zalecanymi w „Karpackiej strategii ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazu na zewnątrz i wewnątrz obszarów chronionych”:

- Działaniem 3.2.5. Planowanie środków i działań na rzecz ochrony, odtwarzania i rewitalizacji krajobrazów w kluczowych obszarach interwencji;
- Działaniem 4.2.3. Planowanie środków i działań na rzecz przywrócenia lub wzmocnienia łączności ekologicznej w skali lokalnej i regionalnej.

Warsztaty w dyrekcji Pienińskiego Parku Narodowego w Krościenku nad Dunajcem miały miejsce w dniach 28-30 czerwca 2021 r. W warsztatach tych wzięło udział 14 pracowników Pienińskiego PN (w tym Dyrektor Parku mgr inż. Michał Sokołowski, oraz zastępca dyrektora Parku mgr Iwona Wróbel), przedstawiciel Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Krakowie, zastępca dyrektora Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Małopolskiego oraz pięcioro ekspertów zespołu Stowarzyszenia Ekopsychologia realizującego akcje pilotażową.

Ryc. 76., 77. Warsztaty w dyrekcji Pienińskiego Parku Narodowego, czerwiec 2021 r.
Fot. Z. Niewiadomski

Na początku pierwszego dnia warsztatów (28.06.2021) przedstawiono uczestnikom podstawowe informacje o projekcie Centralparks i celach akcji pilotażowej realizowanej w regionie Pienin, powiązanych z wdrażaniem Konwencji Karpackiej, postrzeganej jako instrument na rzecz kształtowania spójnej polityki górskiej w regionie, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb ochrony przyrody i rozwoju lokalnego.

Następnie zaprezentowano działania tematycznego pakietu roboczego nr 1. Poinformowano też o postępach w procedowaniu ze strategiami opracowanymi w ramach tego pakietu roboczego przez Strony Konwencji oraz sposobach ich testowania w poszczególnych krajach „karpackich”.

W osobnych prezentacjach przedstawiono opracowaną w ramach ww. tematycznego pakietu roboczego „Karpacką strategię ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazu na zewnątrz i wewnątrz obszarów chronionych” testowaną w ramach akcji pilotażowej w Pieninach oraz zidentyfikowane przez zespół ekspertów Stowarzyszenia Ekopsychologia potencjalne obszary problemowe w otulinie Pienińskiego PN.

W trakcie dyskusji podczas pierwszego dnia warsztatów w Pienińskim PN w pierwszej kolejności omówiono zarówno problemy mieszkańców jego otuliny oraz terenów bezpośrednio sąsiadujących z obszarem parku narodowego, jak i zewnętrzne zagrożenia dla zachowania wysokich walorów krajobrazowych oraz utrzymania łączności ekologicznej w regionie Pienin.

Następnie zaprezentowano uczestnikom warsztatów materiały przygotowane przez zespół ekspertów Stowarzyszenia Ekopsychologia w oparciu o zgromadzone wcześniej dane i informacje dotyczące obszaru realizacji akcji pilotażowej. Przedstawiono i omówiono schemat prezentacji proponowanych do przedstawienia w trakcie planowanych na jesień 2021 r. spotkań z władzami i społecznościami lokalnymi czterech gmin pienińskich, których treści zgrupowane były w trzech blokach tematycznych (przedstawionych szczegółowo w części 3.8. niniejszego raportu).

Ryc. 78., 79. Warsztaty w dyrekcji Pienińskiego Parku Narodowego, czerwiec 2021 r.
Fot. Z. Niewiadomski

Podczas drugiego dnia warsztatów (29.06.2021) dyskutowano też nad innymi tematami związanymi z ochroną różnorodności biologicznej i krajobrazu (oprócz omawianych wcześniej obszarów problemowych), które powinny zostać omówione przy okazji spotkań w poszczególnych gminach.

Zastanawiano się wspólnie nad możliwymi formami oraz językiem przekazu, które miałyby zostać zastosowane w trakcie spotkań z władzami i społecznościami gmin pienińskich. Uznano, że najbardziej stosowne i przekonywujące będzie użycie „języka korzyści”, przez przedstawienie wymiernych korzyści dla mieszkańców regionu i lokalnego, zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego (opartego przede wszystkim na rozwoju funkcji turystycznych, rekreacyjnych i uzdrowiskowych gmin pienińskich), płynących z ochrony i zachowania różnorodności biologicznej i krajobrazowej, w tym w szczególności korzyści z zachowania wysokich walorów krajobrazowych decydujących o atrakcyjności turystycznej poszczególnych gmin pienińskich.

Uznano celowość argumentacji opartej na zestawieniu przykładów dobrych i złych praktyk oraz wykorzystaniu wizualizacji opracowanych przez studentki Instytutu Architektury Krajobrazu Politechniki Krakowskiej, przedstawiających m.in. potencjalne negatywne zmiany w krajobrazie po maksymalnym zainwestowaniu terenów dopuszczonych do zabudowy w dokumentach planistycznych oraz terenów rolnych, które mogą zostać przekształcone w tereny budowlane. Zastanawiano się nad doborem odpowiednich argumentów i odpowiedzi na pytania mogące dotyczyć planowanych inwestycji uznanych za problemowe w otulinie Pienińskiego PN.

Za znacznie trudniejszą kwestię uznano uświadomienie mieszkańcom konieczności utrzymania drożności korytarzy ekologicznych i łączności ekologicznej w transgranicznym regionie Pienin. Zastanawiano się, jakich przekonywujących argumentów można użyć, aby przekonać mieszkańców do konieczności ochrony obszarów uznanych za kluczowe dla utrzymania łączności ekologicznej, zarówno w samej otulinie Pienińskiego PN jak i w jej sąsiedztwie.

Efektom czerwcowych warsztatów w dyrekcji Pienińskiego PN było uzgodnienie z kierownictwem i pracownikami Parku najistotniejszych „studiów przypadku” w jego otulinie, planowanych do omówienia podczas planowanych na jesień 2021 r. spotkań w poszczególnych gminach pienińskich, a także innych trudnych i wymagających jak najszybszej interwencji zagadnień, które powinny zostać poruszone na spotkaniach z przedstawicielami władz i społeczności lokalnych.

Ustalono ponadto ramowy program planowanych spotkań, zakres merytoryczny, formę i treść przekazu adresowanego do przedstawicieli społeczności lokalnych.

Uznano też, że niezwykle istotne byłoby skuteczne przekonanie mieszkańców, że wyprzedawanie gruntów zewnętrznym inwestorom pochodzącym spoza regionu Pienin nie prowadzi do właściwego rozwoju gminy i niekoniecznie zapewni miejsca pracy dla nich i ich dorastających dzieci, podczas gdy dalsza chaotyczna, nieuporządkowana i niekontrolowana zabudowa zaburzająca ład przestrzenny w gminach nie tylko wpłynie na pogorszenie jakości życia ich samych oraz ich dzieci i wnuków, ale z czasem spowoduje obniżenie lub nieodwracalną utratę walorów krajobrazowych, czego bezpośrednim nieuchronnym skutkiem będzie obniżenie atrakcyjności turystycznej wszystkich gmin pienińskich, a co za tym idzie zmniejszenie dochodów uzyskiwanych tak przez gminy jak i ich mieszkańców z obsługi ruchu turystycznego.

Wybrano najciekawsze przykłady dobrych praktyk z innych części regionu karpackiego, możliwych do zastosowania na terenie czterech gmin pienińskich, które miały zostać przedstawione uczestnikom spotkań ze społecznościami lokalnymi.

Dyrektor Parku wyznaczył ponadto właściwych merytorycznie pracowników Pienińskiego PN, którzy powinni wziąć czynny udział w planowanych spotkaniach z przedstawicielami władz i społeczności gmin pienińskich.

Podczas ostatniego dnia warsztatów (30.06.2021) przeprowadzono zorganizowaną i prowadzoną przez pracowników Pienińskiego PN wizję terenową, podczas której odwiedzone najbardziej newralgiczne tereny i lokalizacje w otulinie Pienińskiego PN, zagrożone najintensywniejszą presją inwestycyjną a równocześnie uznane za obszary kluczowe dla zachowania krajobrazów pienińskich oraz/lub obszary kluczowe dla utrzymania łączności ekologicznej w całym transgranicznym regionie Pienin. W trakcie wizji terenowej oceniono *'in situ'* skalę występujących tam problemów.

Ryc. 80., 81., 82., 83. Wizja terenowa w obszarach problemowych w otulinie Pienińskiego PN.
Ryc. 80., 81., 82. Fot. Z. Niewiadomski, Ryc. 83. Fot. M. Braun.

3.10. Spotkania z przedstawicielami społeczności lokalnych w regionie Pienin [Deliverable D.T1.4.3]

Kolejnym, niewątpliwie najbardziej oczekiwanym i najważniejszym etapem realizacji akcji pilotażowej projektu Centralparks w regionie Pienin było zorganizowanie, przygotowanie i przeprowadzenie cyklu czterech jednodniowych spotkań w gminach, z udziałem przedstawicieli władz i społeczności poszczególnych gmin pienińskich.

Było to działanie zbieżne z działaniami zalecanymi w „Karpackiej strategii ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazu na zewnątrz i wewnątrz obszarów chronionych”:

- Działaniem 3.2.4. Planowanie ochrony krajobrazu w kluczowych obszarach interwencji przez włączenie wymagań zachowania i ochrony krajobrazu do planowania przestrzennego na poziomie lokalnym i regionalnym;
- Działaniem 4.2.2. Planowanie zachowania, odtworzenia i wzmocnienia lokalnej i regionalnej łączności ekologicznej poprzez modyfikacje gospodarczego wykorzystania obszaru (zakładającym m.in. uwzględnienie wymogów zachowania, odtworzenia i poprawy łączności ekologicznej w priorytetowych dla łączności ekologicznej obszarach interwencji w planach zagospodarowania przestrzennego);
- Działaniem 4.3.4. Wsparcie dla przywracania i wzmocnienia łączności ekologicznej oraz sieci ekologicznej w skali lokalnej i regionalnej przez prowadzenie działań informacyjnych, edukacyjnych i podnoszących poziom świadomości ekologicznej.

Cztery jednodniowe spotkania w gminach pienińskich, które miały miejsce we wrześniu 2021 r., służyły omówieniu zdiagnozowanych wcześniej obszarów problemowych w poszczególnych gminach, wskazaniu występujących tam zagrożeń dla zachowania wysokiej jakości krajobrazów oraz utrzymania łączności ekologicznej w transgranicznym regionie Pienin, wysłuchaniu uwag i opinii zaproszonych gości, odpowiadaniu na ich pytania oraz inicjowaniu i moderowaniu dyskusji mającej na celu wypracowanie stosownych rozwiązań.

Podczas każdego ze spotkań przedstawiano na wstępie podstawowe informacje o Konwencji Karpackiej, jej Protokołach tematycznych obowiązujących w Polsce oraz o projekcie Centralparks. Podkreślano potrzebę udziału społeczności lokalnych regionu karpackiego we wdrażaniu Konwencji, wyjaśniano pokrótce podstawowe założenie tematycznego pakietu roboczego nr 1 oraz cele akcji pilotażowej realizowanej w regionie Pienin we współpracy z Pienińskim PN, przy istotnym wsparciu Urzędów Gmin, które m.in. zaoferowały możliwość przeprowadzenia spotkań w salach będących w ich dyspozycji.

W każdej z gmin omawiano kluczowe na jej terenie obszary dla zachowania krajobrazów oraz/lub utrzymania łączności ekologicznej w regionie Pienin, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów zagrożonych niekontrolowanym zagospodarowaniem. Wykorzystując wizualizacje obszarów ujętych w planach miejscowych jako rezerwy gruntów pod zabudowę pokazywano jak miejsca te mogą wyglądać w przyszłości, jeżeli presja inwestorów na ich zabudowę nie zostanie osłabiona bądź powstrzymana.

Podkreślano ponadto konieczność ponoszenia przez całą lokalną społeczność wyższych kosztów wynikających z niekontrolowanego rozprzestrzeniania się rozproszonej zabudowy, związanych z wyższymi dla budżetów poszczególnych gmin kosztami inwestycji w infrastrukturę techniczną i liniową, takich jak doprowadzenie, bieżące remonty i zimowe utrzymanie dróg dojazdowych oraz stworzenie możliwości podłączenia rozproszonych chaotycznie w terenie budynków do sieci energetycznych, telekomunikacyjnych, wodociągowych i kanalizacyjnych. Przypominano o możliwych negatywnych konsekwencjach niewłaściwego planowania przestrzennego bądź braku ustaleń planistycznych dla szczególnie cennych krajobrazowo obszarów oraz możliwych skutkach zagospodarowania gruntów nienadających się do zabudowy (np. na terenach osuwiskowych czy zalewowych).

Przypominano też o wartości harmonijnego krajobrazu zarówno dla jakości życia mieszkańców regionu oraz utrzymania wartości posiadanych przez nich nieruchomości, jak też dla turystów odwiedzających Pieniny. Akcentowano korzyści dla mieszkańców regionu, zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego oraz dla wzmocnienia funkcji turystycznych, rekreacyjnych i uzdrowiskowych gmin pienińskich, płynące z ochrony i zachowania różnorodności biologicznej i krajobrazowej, w tym w szczególności z zachowania nadal bardzo wysokich walorów estetycznych krajobrazów Pienin, decydujących o atrakcyjności turystycznej tak poszczególnych gmin pienińskich jak i całego wspólnego regionu. Podkreślano ponadto konieczność utrzymania łączności ekologicznej w całym transgranicznym regionie Pienin oraz konkretne negatywne konsekwencje dalszego ograniczania drożności bądź blokowania korytarzy ekologicznych w otulinie Pienińskiego PN i jej otoczeniu (np. zwiększone ryzyko kolizji drogowych z udziałem migrujących osobników różnych gatunków dzikich zwierząt).

Prezentowano przykłady dobrych praktyk, pochodzące zazwyczaj (choć nie wyłącznie) z innych części regionu karpackiego, oraz przedstawiano uczestnikom spotkań propozycje możliwych rozwiązań, np. możliwość dokonania niewielkich korekt w otoczeniu dróg publicznych i w samych miejscowościach przez opanowanie i ograniczenie chaosu reklamowego w przestrzeni.

Do inicjowania dyskusji na powyższe tematy wykorzystywano prezentacje przygotowane w oparciu o schemat i metodykę uzgodnioną w trakcie warsztatów w dyrekcji Pienińskiego PN w czerwcu 2021 r., w trzech kolejno przedstawianych blokach tematycznych (opisanych szczegółowo w części 3.8. niniejszego raportu).

Prezentacje dotyczące bezpośrednio aktualnej sytuacji w obszarze realizacji akcji pilotażowej były za każdym razem dostosowane do specyfiki poszczególnych gmin oraz zidentyfikowanych w ich obszarze zagrożeń i problemów, m.in. przez dobór konkretnych przykładów pochodzących z obszaru danej gminy, jako osobiście znanych uczestnikom kolejnych spotkań. Tym niemniej, skoro akcja pilotażowa dotyczyła całego regionu Pienin - podczas spotkań z przedstawicielami społeczności danej gminy zazwyczaj prezentowano też wybrane przykłady pochodzące z obszaru sąsiednich gmin pienińskich.

Z uwagi na konieczność przeprowadzenia akcji pilotażowej w trakcie trwania pandemii COVID-19 i związane z tym obostrzenia sanitarne, dotyczące m.in. limitu liczebności uczestników spotkań oraz z uwagi na ograniczony budżet akcji pilotażowej nie udało się spotkać z wszystkimi istotnymi przedstawicielami władz i społeczności gmin pienińskich - grupy docelowej tej akcji.

Spotkanie w Gminie Łapsze Niżne (06.09.2021)

W spotkaniu dnia 6 września 2021 r. w Urzędzie Gminy Łapsze Niżne wzięło udział 14 osób, wśród nich wójt Gminy Łapsze Niżne, przewodniczący Rady Gminy Łapsze Niżne, właściwi merytorycznie pracownicy Urzędu Gminy Łapsze Niżne, prezes Zarządu Zespołu Elektrowni Wodnych Niedzica S.A., naczelnik Wydziału Administracji Budowlano-Architektonicznej Starostwa Powiatowego w Nowym Targu, prezes Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Spisz - Podhale, a także przedstawiciele Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Krakowie - Delegatury w Nowym Targu oraz Pienińskiego Parku Narodowego.

Inne osoby zaproszone na to spotkanie, w tym m.in. sołtysi wsi Falsztyn, Łapsze Niżne, Łapsze Wyżne, Niedzica i Niedzica Zamek, przedstawiciele Nadleśnictwa Krościenko nad Dunajcem, Powiatowego Inspektoratu Nadzoru Budowlanego oraz Powiatowego Zarządu Dróg w Nowym Targu z różnych indywidualnych przyczyn nie wzięły w nim udziału.

Ryc. 84., 85., 86., 87. Spotkanie z przedstawicielami władz i społeczności gminy Łapsze Niżne.
Fot. Z. Niewiadomski

Spotkanie w Gminie Czorsztyn (20.09.2021)

W spotkaniu, które miało miejsce dnia 20 września 2021 r. w Urzędzie Gminy Czorsztyn w Maniowach, wzięło udział 19 uczestników, w tym wójt Gminy Czorsztyn, przewodniczący Rady Gminy Czorsztyn i pięcioro radnych Gminy Czorsztyn, sołtysi wsi Maniowy, Sromowce Wyżne i Sromowce Niżne (ten ostatni również jako przewodniczący Zarządu Spółki dla Zagospodarowania Wspólnoty Gruntowej wsi Sromowce Niżne), przedstawiciel Referatu Infrastruktury i Rozwoju Gospodarczego Urzędu Gminy Czorsztyn, naczelnik Wydziału Administracji Budowlano-Architektonicznej Starostwa Powiatowego w Nowym Targu, przedstawiciel Zespołu Elektrowni Wodnych Niedzica S.A. oraz przedstawiciele Pienińskiego Parku Narodowego.

Inne zaproszone osoby, w tym m.in. sołtysi wsi Czorsztyn, Huba, Kluszkowce i Mizerna, prezes Stowarzyszenia Flisaków Pienińskich, przedstawiciele Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Gorce - Pieniny oraz spółki Czorsztyn-Ski, z różnych indywidualnych przyczyn nie wzięły udziału w tym spotkaniu.

Ryc. 88., 89., 90., 91. Spotkanie z przedstawicielami władz i społeczności gminy Czorsztyn.
Fot. Z. Niewiadomski

Spotkanie w Gminie Szczawnica (21.09.2021)

W spotkaniu dnia 21 września 2021 r. w Urzędzie Miasta i Gminy Szczawnica, które otworzył Burmistrz Miasta i Gminy Szczawnica, wzięło udział 16 osób, wśród nich zastępca burmistrza Miasta i Gminy Szczawnica, dwoje radnych Rady Miejskiej w Szczawnicy, sołtys wsi Jaworki, właścivi merytorycznie pracownicy Referatu Rozwoju Lokalnego, Infrastruktury Komunalnej i Ochrony Środowiska Urzędu Miasta i Gminy Szczawnica, naczelnik Wydziału Administracji Budowlano-Architektonicznej Starostwa Powiatowego w Nowym Targu, Powiatowy Inspektor Nadzoru Budowlanego w Nowym Targu, właścivi merytorycznie przedstawiciele Polskich Kolei Linowych SA., przedstawiciele Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Gorce-Pieniny oraz Pienińskiego Parku Narodowego.

Inne zaproszone osoby, w tym m.in. inni radni Rady Miejskiej w Szczawnicy, sołtys wsi Szlachtowa, przedstawiciele Uzdrowiska Szczawnica S.A., Stowarzyszenia Flisaków Pienińskich, Pienińskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego w Szczawnicy, spółki KOLEX (ważnego inwestora działającego w Szczawnicy) oraz firmy turystycznej Port Pienin, z różnych indywidualnych przyczyn nie wzięły udziału w tym spotkaniu.

Ryc. 92., 93., 94., 95. Spotkanie z przedstawicielami władz i społeczności miasta i gminy Szczawnica.
Fot. Z. Niewiadomski

Spotkanie w Gminie Krościenko nad Dunajcem (29.09.2021)

W spotkaniu, które miało miejsce dnia 29 września 2021 r. w Urzędzie Gminy Krościenko nad Dunajcem, wzięło udział 23 uczestników, w tym zastępca wójta Gminy Krościenko n. D., przewodniczący Rady Gminy Krościenko n. D., kierownik Referatu Gospodarki Nieruchomościami, Ochrony Środowiska i Zagospodarowania Przestrzennego Urzędu Gminy Krościenko n. D., kierownik Zakładu Gospodarki Komunalnej w Krościenku n. D., Powiatowy Inspektor Nadzoru Budowlanego w Nowym Targu, przedstawiciele Biura Urbanistycznego Maria Modzelewska, przedstawiciele Centrum Kultury i Promocji w Krościenku n. D., Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego - Oddziału Pienińskiego w Krościenku n. D., dyrektorzy i przedstawiciele Szkół Podstawowych w Grywałdzie, Krościenku n. D. i Krośnicy, kierownik Gminnej Biblioteki Publicznej w Krościenku n. D. oraz przedstawiciele Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Gorce-Pieniny oraz Pienińskiego Parku Narodowego.

Inne zaproszone osoby, w tym m.in. radni Rady Gminy Krościenko n. D., sołtysi wsi Dziadowe Kąty, Grywałd, Hałuszowa, Kąty-Niwki, Krościenko-Centrum, Krościenko-Zawodzie, Krośnica i Tylka-Biały Potok oraz przedstawiciele Stowarzyszenia Flisaków Pienińskich, z różnych indywidualnych przyczyn nie wzięły udziału w tym spotkaniu.

Ryc. 96., 97., 98., 99. Spotkanie z przedstawicielami władz i społeczności gminy Krościenko nad Dunajcem
Ryc. 96., 97. Fot. E. Zajęc; Ryc. 98., 99. Fot. M. Ochwat-Marcinkiewicz

4. Wnioski z realizacji akcji pilotażowej oraz zalecenia dotyczące wdrażania Karpackiej strategii na zewnątrz obszarów chronionych [Deliverable D.T1.4.4].

Ostatnim etapem realizacji akcji pilotażowej projektu Centralparks realizowanej w regionie Pienin było opracowanie i podsumowanie wniosków z wdrażania akcji pilotażowej oraz sformułowanie zaleceń dotyczących wdrażania opracowanej w ramach tematycznego pakietu roboczego nr 1 „Karpackiej strategii wzmacniania ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazu na zewnątrz obszarów chronionych” w regionie Pienin lub w innych regionach.

Były to działania zbieżne z działaniami zalecanymi w „Karpackiej strategii ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazu na zewnątrz i wewnątrz obszarów chronionych”:

- Działaniem 3.2.5. Planowanie środków i działań na rzecz ochrony, odtwarzania i rewitalizacji krajobrazów w kluczowych obszarach interwencji;
- Działaniem 4.2.3. Planowanie środków i działań na rzecz przywrócenia lub wzmocnienia łączności ekologicznej w skali lokalnej i regionalnej.

Wnioski wynikające z przebiegu i wyników akcji pilotażowej

Wszystkie cztery gminy pienińskie rozwijają się przede wszystkim w oparciu o wykorzystanie walorów krajobrazowych i przyrodniczych regionu. Poza znakomicie zachowanymi krajobrazami naturalnymi niezaprzeczalnymi atutami obszaru realizacji tej akcji pilotażowej są też obszary dobrze zachowanych krajobrazów rolniczych o wysokich walorach estetycznych, ukształtowanych w wyniku stosowania tradycyjnych praktyk użytkowania gruntów. W dobrze pojętym interesie mieszkańców regionu Pienin leży dbałość o utrzymanie takiego tradycyjnego zagospodarowania.

Obsługa ruchu turystycznego stanowi istotne źródło dochodu dla znacznej części mieszkańców tego regionu. Jednak równocześnie niekontrolowany rozwój funkcji turystycznej generuje i pogłębia problemy i wyzwania dotyczące racjonalnego planowania przestrzennego i ochrony krajobrazu.

Główne źródła różnorodnych zagrożeń dla zachowania wysokich walorów krajobrazowych regionu Pienin oraz ich skutki zostały szczegółowo opisane w części 3.3. niniejszego raportu.

Tym niemniej, największym problemem we wszystkich czterech gminach pienińskich a zatem najpilniejszym wyzwaniem dla organów administracji publicznej szczebla lokalnego - władz jednostek samorządu terytorialnego, wydaje się być niekontrolowana i nadmiernie rozpraszana zabudowa, wkraczająca na stosunkowo dobrze zachowane tereny otwarte, w szczególności w lokalizacjach zapewniających możliwość codziennego podziwiania rozległych panoram Pienin, Zbiornika Czorsztyńskiego, pasm Gorców, Tatr i Babiej Góry, lub pasma Radziejowej w Beskidzie Sądeckim, a zatem równocześnie w lokalizacjach doskonale widocznych w krajobrazie Pienin.

Stopniowe zabudowywanie coraz większych otwartych wcześniej obszarów prowadzi nieuchronnie do obniżenia walorów krajobrazowych regionu, a co za tym idzie:

- obniżenia wartości gruntów, dotkliwego zarówno dla osób, które już nabyły i zabudowały grunty w otulinie Pienińskiego PN lub jej dalszym otoczeniu, jak też dla właścicieli gruntów dotychczas niezabudowanych, którzy rozważali możliwość ich sprzedaży na cele budowlane czy rekreacyjne potencjalnym inwestorom;
- obniżenia atrakcyjności turystycznej całego regionu Pienin, skutkującego spadkiem dochodów stałych mieszkańców regionu, uzyskiwanych z obsługi ruchu turystycznego.

Z przyrodniczego punktu widzenia rozprzestrzenianie się nowej zabudowy na kolejne obszary prowadzi też do stopniowego ograniczenia drożności lub zablokowania przez zabudowę korytarzy ekologicznych łączących Pieniński PN z położonymi w pobliżu innymi, większymi od tego Parku kompleksami naturalnymi i obszarami chronionymi. Z czasem doprowadziłoby to do utraty spójności sieci obszarów Natura 2000 w regionie Pienin, Spiszu, Magury Spiskiej, Gorców, Małych Pienin i Beskidu Sądeckiego, zarówno w skali lokalnej jak i transgranicznej (z uwagi na położenie obszaru realizacji akcji pilotażowej projektu Centralparks wzdłuż granicy państwowej pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a Republiką Słowacką).

Jak wielokrotnie podkreślano w trakcie spotkań z przedstawicielami władz i społeczności gmin pienińskich - wdrożenie Konwencji Karpackiej i jej tematycznych Protokołów ma przede wszystkim służyć mieszkańcom regionu karpackiego, ale nie jest możliwe bez ich udziału.

Podobnie zachowanie wysokich walorów krajobrazowych regionu Pienin, kluczowych dla dalszego zrównoważonego lokalnego rozwoju społeczno-gospodarczego gmin pienińskich, jak i utrzymanie łączności ekologicznej (tak w samym regionie Pienin, jak i pomiędzy tym regionem a sąsiadującymi regionami w Polsce i w Republice Słowackiej) nie jest możliwe bez wsparcia i zaangażowania ludzi na co dzień gospodarujących w regionie Pienin, czyli jego mieszkańców.

Zachowanie powyższych wartości nie jest możliwe wyłącznie siłami pracowników obszarów chronionych (parków narodowych i krajobrazowych) oraz innych jednostek organizacyjnych, do których właściwości należy ochrona przyrody i krajobrazu (jak np. Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Krakowie). Jak wspomniano w części 3.2. niniejszego raportu, Pieniński PN ma bezpośredni wpływ na planowanie i zagospodarowanie przestrzenne zaledwie 15% łącznej powierzchni czterech gmin pienińskich.

Politykę przestrzenną dla pozostałych 85% obszaru realizacji akcji pilotażowej kształtują przede wszystkim samorządy gmin pienińskich, zgodnie z art. 7 Ustawy o samorządzie gminnym, stanowiącym, że kwestie dotyczące ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody zaliczane są do zadań własnych gminy.

Przebieg przeprowadzonych w ramach realizacji tej akcji pilotażowej spotkań z udziałem przedstawicieli władz i społeczności gmin pienińskich świadczy o tym, że są oni w pełni świadomi wszystkich opisanych w niniejszym raporcie zagrożeń dla zachowania wysokich walorów krajobrazowych regionu Pienin oraz że obawiają się negatywnych skutków dla lokalnej gospodarki i obniżenia jakości życia jego stałych mieszkańców.

Tym niemniej, bardzo istotnym wnioskiem wynikającym z przebiegu akcji pilotażowej projektu Centralparks wdrożonej w regionie Pienin jest fakt, że nawet wysoki poziom świadomości ekologicznej, reprezentowany przez uczestników wszystkich czterech spotkań w gminach pieniąskich, ich determinacja i chęć działania na rzecz ograniczenia negatywnych skutków różnych zagrożeń zidentyfikowanych w niniejszym raporcie nie jest jeszcze wcale warunkiem wystarczającym do dokonania istotnych zmian w obecnej sytuacji.

Uczestnicy spotkań we wszystkich gminach pieniąskich podkreślali, że poważnym problemem i ograniczeniem możliwości działania właściwych organów (w tym w szczególności władz gmin) jest brak regulacji umożliwiających skuteczne egzekwowanie przepisów obowiązującego prawa, wspierającego racjonalne planowanie przestrzenne w gminach, niezbędne dla ochrony ładu przestrzennego oraz walorów krajobrazowych i przyrodniczych regionu Pienin, w tym również dla możliwości dalszego utrzymania drożności istniejących korytarzy ekologicznych.

Nagminnym zjawiskiem jest umarzanie postępowań przed sądami powszechnymi, dotyczących czynów zabronionych, tj. przestępstw³ i wykroczeń przeciwko ochronie przyrody i krajobrazu, ocenianych zbyt często jako czyny o niskiej szkodliwości społecznej. Osób wykraczających przeciwko oczywistym interesom całej wspólnoty nie dyscyplinuje też symboliczna wysokość nakładanych mandatów oraz niskie kary zasądzone za nieprzestrzeganie prawa chroniącego środowisko i ład przestrzenny, rozumianych jako dobro publiczne. Zmiana zapisów prawa i zwiększenie jego egzekwowalności jest tu jedynym wyjściem. Również wprowadzenie wyższych kar za łamanie prawa związanego z ochroną przyrody i krajobrazu wydaje się być konieczne (przy obecnych niskich stawkach mandatów i grzywnien często optaca się utrzymywać i wynajmować nielegalnie wniesiony i użytkowany budynek).

Dla zachowania tak istotnych dla regionu Pienin mozaikowych cech krajobrazu należy utrzymać dotychczasowy sposób użytkowania rolniczego terenów rolnych, z charakterystycznym układem pól i łąk. Niezabudowane dotychczas grunty rolne stanowią harmonijne pod względem krajobrazowym przedpole Pienińskiego PN, wyróżniające się rozległymi panoramami. Powinny być one chronione przed zabudową i pozostać jako tereny otwarte, użytkowane rolniczo i ogólnie dostępne. Ich sukcesywne uszczuplanie poprzez przeznaczanie w kolejnych edycjach studiów i planów zagospodarowania przestrzennego pod różnego typu zabudowę spowoduje obniżenie, a w skrajnych przypadkach degradację powyższych walorów.

Niestety, presja na zmianę przeznaczenia gruntów rolnych na budowlane jest nadal duża. Przykładem może tu być silna presja mieszkańców wsi Sromowce Niżne (położonej w otulinie Pienińskiego PN) na powiększenie terenów budowlanych na obszarach obecnie o przeznaczeniu rolniczym, lecz równocześnie o wysokich walorach widokowych. Konieczne wydają się zatem być zmiany w rozwiązaniach systemowych, jak np. wyższy poziom dopłat rolniczych w ramach PROW dla właścicieli niewielkich działek, położonych na obszarach utrudniających gospodarowanie ze względu na ukształtowanie terenu. Obecne stawki nie są adekwatne do faktycznych kosztów działań związanych z utrzymaniem siedlisk półnaturalnych w regionie karpackim.

³ Przykładowo, Art. 188. Ustawy Kodeks karny stanowi, że „Kto, na terenie objętym ochroną ze względów przyrodniczych lub krajobrazowych albo w otulinie takiego terenu, wbrew przepisom, wznosi nowy lub powiększa istniejący obiekt budowlany albo prowadzi działalność gospodarczą zagrażającą środowisku, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.”

Pokrycie miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego wyłącznie części obszarów dwóch z czterech gmin pienińskich nie rokuje dobrze. Obowiązujące jedynie w części regionu objętego akcją pilotażową miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego wykazują charakter proinwestycyjny i sukcesywnie zwiększają obszary zainwestowane. Plany miejscowe przeznaczają znacznie więcej terenów pod zabudowę, niż wynika to z aktualnych potrzeb demograficznych, co skutkuje przypadkowym rozwojem zabudowy w luźnym i chaotycznym układzie. Jako przykład można podać nadmiar terenów wyznaczonych pod budownictwo mieszkaniowe we wsiach Niedzica i Frydman. Rozległość terenów budowlanych, brak szczegółowych wytycznych regulujących układ ruralistyczny nowo powstających osiedli spowoduje dalszą dewastację krajobrazu.

Nie należy też wchodzić z zabudową w tereny nieuzbrojone, odległe od już zainwestowanych, co z jednej strony pociąga za sobą negatywne konsekwencje dla budżetów poszczególnych gmin z uwagi na konieczność poniesienia wyższych kosztów inwestycji w infrastrukturę techniczną i liniową (np. doprowadzenie, bieżące remonty i zimowe utrzymanie dróg dojazdowych, stworzenie możliwości podłączenia rozproszonych chaotycznie w terenie budynków do sieci energetycznych, telekomunikacyjnych, wodociągowych i kanalizacyjnych) a z drugiej strony powoduje rozpraszanie zabudowy (którego skutki wielokrotnie opisano w niniejszym raporcie) oraz kurczenie się przestrzeni czynnej biologicznie, wprowadzając coraz więcej powierzchni utwardzonej i uszczelnionej - co z jednej strony przyczynia się do uszczuplenia zasobów wód gruntowych, a z drugiej strony może potęgować rozmiary lokalnych podtopień i powodzi w przypadku wystąpienia opadów nawalnych, co w konsekwencji wpływa negatywnie na jakość życia społeczności lokalnych.

Doświadczenie pokazuje, że wydanie zgody na lokalizację jednego budynku nieuchronnie uruchomi proces zabudowy sąsiadujących terenów kolejnymi obiektami, uzasadniając wydanie decyzji WZ dla sąsiednich działek, najczęściej z powołaniem się na wadliwie interpretowaną i nadużywaną „zasadę dobrego sąsiedztwa”.

Niestety, coraz powszechniejszym problemem staje się nielegalna zabudowa najatrakcyjniejszych krajobrazowo lokalizacji. Nawet jeżeli dany budynek został wzniesiony z rażącym naruszeniem obowiązujących ustaleń planu miejscowego oraz/lub prawa budowlanego, niezwykle trudne jest jego usunięcie, również jeśli została już prawomocnie orzeczona decyzja o jego rozbiórce.

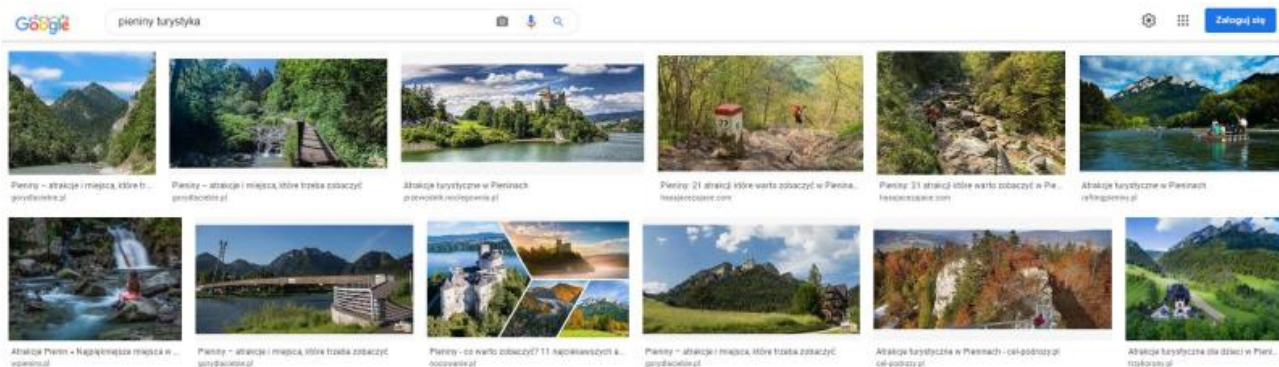
Bardzo ważne byłoby podjęcie działań edukacyjnych skierowanych zarówno do osób dorosłych, jak i dzieci. Powszechnie brakuje w programach szkolnych wiedzy o zależności człowieka od przyrody, usług ekosystemowych oraz o mechanizmach ochrony przyrody.

Brakuje również edukacji obejmującej estetyczne aspekty gospodarowania przestrzenią. Świadczą o tym zanieczyszczenie i zaśmieszenie przestrzeni reklamą, kierowane pod adresem władz gmin oczekiwania niektórych mieszkańców dotyczące gospodarowania zielenią na terenach gminy zgodnie z ich niewielką świadomością ekologiczną (nisko koszone trawniki, "nieśmiecące" opadającymi liśćmi drzewa) oraz opierający się na podobnych kryteriach sposób urządzania przestrzeni wokół domów, chaos architektoniczny - to wszystko w znacznej mierze może mieć źródło w braku takiej edukacji.

Konkluzja dotycząca regionu Pienin

Wybitne walory przyrodnicze Pienińskiego PN są rozumiane i doceniane przede wszystkim przez znawców przyrody - uczonych i przyrodników amatorów. Przeciętny turysta czy wczasowicz może oczywiście, przynajmniej pobieżnie, poznać przyrodę Parku, korzystając z oferty edukacji ekologicznej Pienińskiego PN, odwiedzając wystawę przyrodniczą w jego Dyrekcji lub pawilony edukacyjne w Czorszynie (na Hali Majerz), Szczawnicy, Sromowcach Niżnych oraz Sromowcach Wyżnych-Kątach. Wyobraźnię każdego turysty pobudzi niewątpliwie fakt występowania w Parku licznych gatunków endemicznych, rzadkich i zagrożonych wyginięciem. Jednak szanse turysty na zobaczenie na własne oczy rysia, żbika, niepyłaka apollo, pomurnika, orła przedniego czy sokoła wędrownego pozostaną niewielkie.

Dlatego głównymi atrakcjami turystycznymi regionu Pienin, słynnymi daleko poza granicami Polski, są m.in. sptyw tratwami przełomowym odcinkiem granicznej rzeki Dunajec płynącej w głębokim wąwozie pomiędzy skalistymi zboczami o wysokości od 300 do 500 m, widok na malowniczy przełom Dunajca ze szczytu Sokolicy, panoramy Tatr i innych pobliskich pasm górskich widziane np. ze szczytu Trzech Koron, średniowieczne zamki w Niedzicy i Czorszynie wnoszące się nad wodami Zbiornika Czorsztyńskiego, gotyckie drewniane kościoły w Grywałdzie i Dębnie Podhalańskim (ten drugi został w 2003 r. wpisany na listę światowego dziedzictwa UNESCO), czy krajobrazowe rezerваты przyrody „Wąwóz Homole” i „Biała Woda”.

Ryc. 100. Wyniki wyszukiwania Google po wpisaniu hasła „Pieniny turystyka”.

To właśnie unikalne krajobrazy, zarówno naturalne jak i kulturowe, przesądzają o wyjątkowo wysokiej atrakcyjności Pienin, stanowiąc istotny atut na rzecz lokalnego rozwoju gospodarczego w oparciu o zrównoważony rozwój turystyki, oraz źródło przewag konkurencyjnych nad innymi regionami, o krajobrazach znacznie bardziej przekształconych przez gospodarkę człowieka.

Jednak o ile cenne siedliska przyrodnicze oraz rzadkie gatunki roślin, grzybów i zwierząt chronione są skutecznie w obszarze Pienińskiego PN, o tyle na jakość pienińskich krajobrazów naturalnych i kulturowych istotny wpływ mają przede wszystkim działania podejmowane poza samym Parkiem, w jego otulinie i najbliższym sąsiedztwie.

Obniżenie jakości krajobrazów skutkuje automatycznym spadkiem atrakcyjności turystycznej całego regionu. Gdyby zatem działalność człowieka doprowadziła do znacznego obniżenia lub nieodwracalnej utraty walorów krajobrazowych Pienin - przynajmniej u części turystów osłabnie motywacja do odwiedzenia tego regionu.

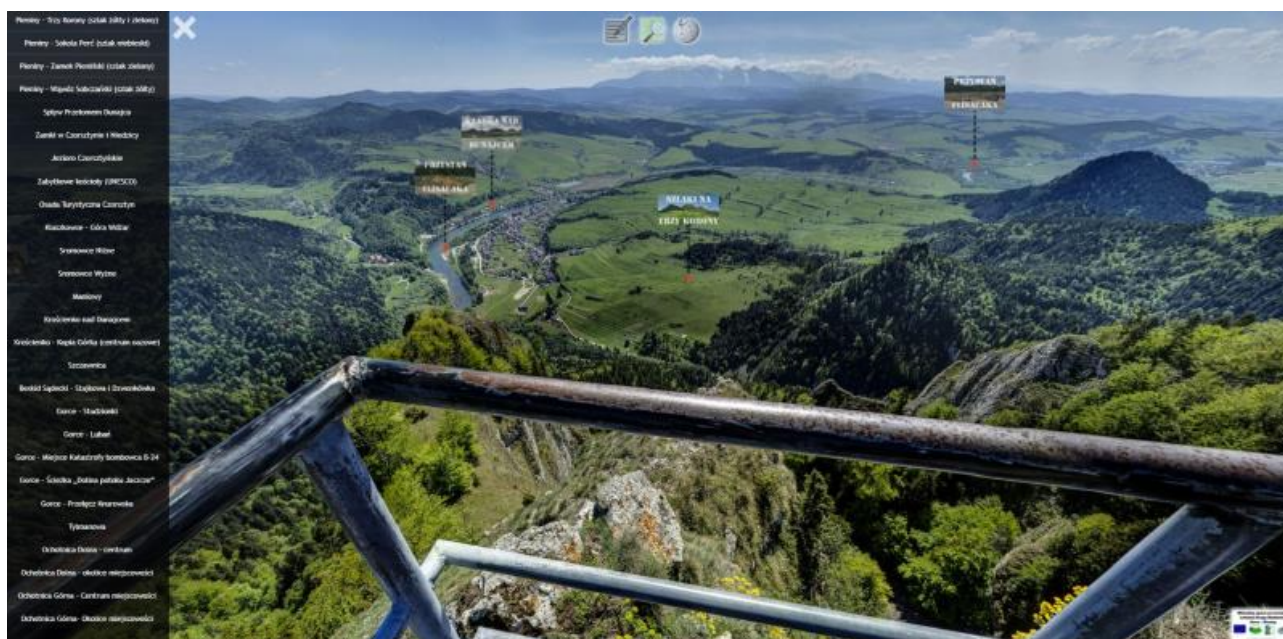

Zamiast przyjechać w Pieniny i zatrzymać się na weekendowy lub wakacyjny pobyt w jednej z miejscowości położonych w otulinie Pienińskiego PN niedoszli turyści będą wówczas mogli zaoszczędzić nieco czasu, sił i pieniędzy, ograniczając się wyłącznie do „wirtualnego zwiedzania Pienin” tak pięknych jakimi były dawniej, z oczywistą szkodą dla kondycji miejscowej gospodarki.

Ryc. 101. Strona startowa portalu Wirtualnego spaceru po terenie Lokalnej Grupy Działania Gorce - Pieniny stworzonego w ramach projektu współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach działania "Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER".

Źródło: [360 studio Łukasz Lisiecki](#)

Ryc. 102. Panorama ze szczytu Trzech Koron w Pienińskim PN na wieś Sromowce Niżne, gminę Łapsze Niżne i Tatry na stronie internetowej wirtualnego spaceru po terenie Lokalnej Grupy Działania Gorce - Pieniny.

Źródło: [360 studio Łukasz Lisiecki](#)

Zalecenia dotyczące wdrażania Karpackiej strategii na zewnątrz obszarów chronionych

Jak już wspomniano wcześniej - nie da się skutecznie ochronić wysokich walorów krajobrazowych regionu Pienin oraz utrzymać łączności ekologicznej w tym transgranicznym regionie wyłącznie siłami pracowników parków narodowych, parków krajobrazowych czy Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Krakowie. Dla ochrony tych walorów niezbędne jest zaangażowanie i wsparcie ze strony mieszkańców Pienin, w szczególności władz samorządów gmin pienińskich.

W tym kontekście warto podkreślić, że obszary chronione to nie tylko rezerваты przyrody i parki narodowe lub, dopuszczające w znacznie większym stopniu gospodarcze użytkowanie terenu objętego ochroną, parki krajobrazowe i obszary Natura 2000, których ustanowienie pozostaje poza kompetencjami władz publicznych szczebla lokalnego.

W polskim prawie przewidziane są także inne formy obszarowej ochrony przyrody i krajobrazu, o wprowadzeniu których decydować mogą na mocy prawa miejscowego wyłącznie Rady Gmin. Na przykład uznanie jakiegoś obszaru za zespół przyrodniczo-krajobrazowy lub park kulturowy nie wyłącza go z gospodarczego użytkowania, jednak pod warunkiem dostosowania się do ograniczeń służących ochronie jego wyjątkowego charakteru.

Co niezwykle istotne, ustanawianie niektórych form ochrony przyrody i krajobrazu oraz zarządzanie objętymi nimi obszarami przez samorzady nie rodzi konieczności ponoszenia dodatkowych stałych kosztów (poza kosztami przygotowania dokumentacji niezbędnej do podjęcia uchwały Rady Gminy oraz ew. aktualizacji miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego).

Jednak uprawnienia te są przez gminy położone w polskiej części regionu karpackiego wyjątkowo rzadko wykorzystywane, zapewne głównie z uwagi na niekorzystny klimat społeczny dla idei tworzenia nowych obszarów chronionych. Na przykład zespoły przyrodniczo-krajobrazowe (ZPK) powstały zaledwie w 8 z 200 gmin karpackich, a spośród wszystkich 331 ZPK w Polsce (wg stanu na 2018 r.) tylko 18 z nich (czyli zaledwie 5,4% liczby wszystkich ZPK) utworzono w obszarze stosowania Konwencji Karpackiej (4 ZPK w karpackiej części województwa małopolskiego, 6 ZPK w karpackiej części woj. śląskiego i 8 ZPK w karpackiej części woj. podkarpackiego).

Skorzystanie z tych istotnych uprawnień przez Rady Gmin oznaczałoby wdrożenie dwóch działań zalecanych w „Karpackiej strategii ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazu na zewnątrz i wewnątrz obszarów chronionych”:

- Działania 3.3.5. Ochrona krajobrazów w kluczowych obszarach interwencji przez poszerzenie istniejących lub wyznaczenie nowych obszarów chronionych w celu zachowania, ochrony lub odtworzenia krajobrazów;
- Działania 4.3.3. Zachowanie, odtworzenie i wzmocnienie lokalnej i regionalnej łączności ekologicznej oraz sieci ekologicznej poprzez istniejących lub wyznaczenie nowych obszarów chronionych.

Innymi działaniami mogącymi służyć wdrażaniu „Karpackiej strategii wzmocnienia ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazu na zewnątrz i wewnątrz obszarów chronionych” na terenach położonych na zewnątrz obszarów chronionych, zarówno w objętym tą akcją pilotażową projektu Centralparks regionie Pienin jak i w innych podobnych regionach o wybitnych walorach przyrodniczych i krajobrazowych, w krajach objętych Programem CE jak i poza nimi, mogą być w szczególności:

- opracowanie i przyjęcie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (lub równorzędnych dokumentów planistycznych w innych krajach) dla wszystkich najcenniejszych przyrodniczo i krajobrazowo obszarów, w tym terenów przez które przebiegają trasy korytarzy ekologicznych [Działania 3.2.4., 3.3.3. oraz 4.3.2. „Karpackiej strategii...”];
- ograniczenie możliwości zabudowy ciągłej obszarów położonych poza strefami koncentracji zabudowy, zgodnymi z miejscową tradycją osadnictwa [Działania 3.2.5., 3.3.3. oraz 4.3.2.];
- ograniczenie możliwości rozpraszania zabudowy na terenach otwartych, z wyłączeniem możliwości lokalizowania na tych terenach nowej zabudowy siedliskowej, związanej głównie z działalnością rolniczą [Działania 3.2.5., 3.3.3. oraz 4.3.2.];
- wyznaczanie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego terenów pod zabudowę zgodnie z tradycją osadniczą danego obszaru, przez propagowanie zwartej zabudowy o czytelnym układzie architektonicznym a równocześnie ograniczenie możliwości rozprzestrzeniania się jakiegokolwiek zabudowy (zwartej bądź rozproszonej) na terenach, gdzie mogłaby ona negatywnie wpłynąć na panoramę widokową [Działania 3.2.5., 3.3.3. oraz 4.3.1.];
- zachowanie tradycyjnego rozłogu pól i tradycyjnych ekstensywnych form rolniczego użytkowania gruntów rolnych, istotnych dla zachowania krajobrazów rolniczych o wysokich walorach estetycznych, ukształtowanych w wyniku stosowania tradycyjnych praktyk użytkowania gruntów [Działania 3.2.5., 3.3.1., 3.3.3., 4.3.1. oraz 4.3.2.];
- wznoszenie obiektów budowlanych z uwzględnieniem tradycyjnych dla danego regionu form architektonicznych i stylów budownictwa (przykład dobrej praktyki - *Katalogi form budownictwa rejonu otuliny Pienińskiego Parku Narodowego*, przygotowane na zlecenie Pienińskiego PN, udostępniane zainteresowanym osobom) [Działania 3.2.5. oraz 3.3.4.];
- odnawianie, remontowanie i adaptowanie do współczesnych standardów i funkcji starych budynków mieszkalnych lub gospodarczych, stanowiących przykłady lokalnych tradycyjnych wzorców architektonicznych charakterystycznych dla danego regionu [Działanie 3.3.4.];
- stosowanie zadrzewień i zakrzewień w formie osłonowej i kompozycyjnej w przypadku obiektów istniejącej zabudowy oraz wprowadzanie zieleni wysokiej jako tła kompozycyjnego w odniesieniu do zabudowy zarówno istniejącej jak i planowanej (z uwagi na czas potrzebny do wzrostu drzew i krzewów) z zastosowaniem gatunków rodzimych i charakterystycznych dla tradycji danego regionu [Działania 3.2.5. oraz 3.3.4.];

- korygowanie ekspozycji krajobrazowej istniejących obiektów budowlanych za pomocą dostosowania kolorystyki materiałów wykorzystanych na połaciach dachowych i elewacjach budynków do potrzeb ochrony krajobrazu i lokalnych tradycji architektonicznych [Działania 3.2.5. oraz 3.3.4.];
- uzupełnianie istniejących lub zakładanie nowych zadrzewień przydrożnych oraz śródpolnych, z zastosowaniem gatunków rodzimych i charakterystycznych dla tradycji danego regionu [Działania 3.2.5., 3.3.4. oraz 4.3.2];
- organizacja kampanii promujących zakładanie bogatych przyrodniczo przydomowych ogrodów, sadów i ogródków warzywnych i kwiatnych [Działania 3.3.4. oraz 4.3.4.];
- odślanianie punktów oraz panoram widokowych [Działania 3.2.5. oraz 3.3.4.];
- stosowanie na terenach o wybitnych walorach krajobrazowych rozwiązań technicznych zapewniających ochronę tych walorów przez ograniczenie dopuszczalnej wysokości turbin wiatrowych, masztów telefonii komórkowej i innych sieci nadawczych lub innych obiektów budowlanych mogących stanowić dominantę krajobrazową lub w inny istotny sposób zaburzać harmonię krajobrazu danego obszaru, również przez instalowanie urządzeń infrastruktury telekomunikacyjnej (np. przekaźników telefonii komórkowej i nadajników radiowo-telewizyjnych) na już istniejących obiektach kubaturowych [Działania 3.2.5 oraz 3.3.3.];
- ograniczenie możliwości umieszczania tablic informacyjnych i reklamowych wyłącznie do terenów zabudowanych oraz dostosowanie dozwolonej ilości, powierzchni, sposobu sytuowania na budynkach bądź ogrodzeniach, rozmiarów, wysokości i kolorystyki tablic, banerów i szyldów reklamowych, urządzeń reklamowych i tzw. billboardów do gabarytów, kolorystyki i historycznego charakteru istniejącej zabudowy; z całkowitym wyłączeniem możliwości stosowania na tablicach, banerach i szyldach barw fluorescencyjnych i odblaskowych (przykłady dobrych praktyk - „Kodeks reklamowy” gminy Kościelisko, polsko-słowacki projekt „Stary Sącz i Lewocza - karpackie miasteczka z klimatem”) [Działania 3.2.5 oraz 3.3.3.];
- ograniczenie w obszarach szczególnie cennych z uwagi na wybitne walory krajobrazowe lub istniejące obiekty dziedzictwa kulturowego i historycznego (np. zabytki) możliwości stosowania tzw. „pneumatycznych urządzeń reklamowych” oraz podobnych nadmuchiwanym atrakcji dla dzieci, zwłaszcza tych niedostosowanych swoją formą, tworzywem i kolorystyką do wymagań ochrony krajobrazu naturalnego bądź kulturowego (przykład dobrej praktyki - „Kodeks reklamowy” gminy Kościelisko) [Działania 3.2.5 oraz 3.3.3.];
- wyłączenie możliwości zabudowy obiektami budowlanymi lub zawężania barierami technicznymi (w tym „nieprzepuszczalnymi” ogrodzeniami w postaci murów pełnych oraz ogrodzeń z elementów prefabrykowanych z betonu, blach, siatek plastikowych, poliwęglanu) tras przebiegu istniejących korytarzy ekologicznych [Działania 4.2.3. oraz 4.3.2.];

- ograniczanie możliwości budowy lub dalszej rozbudowy ośrodków narciarskich na obszarach istniejących korytarzy ekologicznych, w pozostałych przypadkach stosowanie rozwiązań minimalizujących negatywny wpływ tych inwestycji na przyrodę i krajobraz, zarówno przy projektowaniu nowych wyciągów i tras narciarstwa zjazdowego (np. przez stosowanie osłon stoków narciarskich zielenią wysoką, nie tylko maskującą ich trasy w krajobrazie, ale ponadto zapobiegającą wywiewaniu śniegu na np. sztucznie naśnieżanych stokach) jak też w trakcie ich eksploatacji w sezonie narciarskim (przez ograniczenie czasu ich użytkowania i oświetlenia wyciągów, stoków i tras zjazdowych po zapadnięciu zmroku oraz niestosowanie urządzeń nagłaśniających w terenie otwartym, tj. poza samymi obiektami stacji kolejek narciarskich) [Działania 4.2.3. oraz 4.3.2.];
- ograniczanie czasu oświetlenia dróg publicznych na odcinkach przebiegających poza terenami zabudowanymi, przez np. instalację czasowych wyłączników prądu, wygaszających oświetlenie w godzinach nocnych, w których drogi te są sporadycznie użytkowane, lub samoczynnych włączników czasowo uruchamiających oświetlenie na czas potrzebny do skorzystania z tych odcinków dróg w porze nocnej przez pojazdy, rowerzystów lub pieszych użytkowników ruchu drogowego [Działania 4.2.3. oraz 4.3.2.];
- ograniczenie bądź istotne ograniczenie (np. wyłącznie do obszarów zabudowanych w lokalizacjach niewidocznych z otaczających obszarów otwartych) możliwości umieszczania szyldów wykorzystujących projekcję świetlną lub emitujących światło o zmieniającym się natężeniu, w szczególności telebimów i reklamy diodowej i laserowej (przykład dobrej praktyki - „Kodeks reklamowy” gminy Kościelisko) [Działania 4.2.3. oraz 4.3.2.];
- wyznaczanie na wniosek właściciela bądź zarządcy gruntów (stanowiących własność prywatną lub komunalną) ograniczonych powierzchniowo obszarów, w których warunkowo dopuszcza się rekreacyjne lub sportowe uprawianie sportów motorowych (np. z użyciem quadów i motocykli) oraz równoczesne wzmożone monitorowanie ruchu tych pojazdów po drogach publicznych, wiejskich, leśnych oraz szlakach turystycznych; rygorystyczne egzekwowanie istniejących zakazów, oraz niezwłoczne pociąganie do przewidzianej stosownymi przepisami odpowiedzialności karnej za łamanie tych zakazów w obszarach przyrodniczo cennych [Działania 4.2.3., 4.3.1 oraz 4.3.2.].